

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky s celoškolskou působností

Hana Mottlová

VI. ročník – kombinované studium
Obor: Pedagogika – správní činnost

František Živný – život a dílo českého učitele 20. století

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Neumeister

OLOMOUC – PRAHA 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a prameny, které jsem použila.

V Praze dne 20. března 2006

Hana Mottlová v.r.

Děkuji panu Mgr. Pavlu Neumeisterovi za odborné vedení diplomové práce.
Děkuji paní Mgr. Olze Wimmerové za poskytnutí dokumentů a fotografií z rodinného archivu, panu Jiřímu Spáčilovi za historické snímky gymnázia a města, panu Mgr. Miloši Freitagovi (in memoriam) za dlouholeté neutuchající úsilí, aby jméno Františka Živného nevymizelo z bohumínské historie, paní Eligii Hlavsové, paní RNDr. Janě Raszkové, paní Mgr. Věře Palkové, paní RNDr. Radomíře Pazderové, panu Oldřichu Štverkovi, panu doc. RNDr. Jiřímu Ivánkovi, CSc. a panu doc. RNDr. Oldřichu Lepilovi, CSc. za vstřícnost a čas, který mi při rozhovorech věnovali. V neposlední řadě děkuji pracovnícům Státního okresního archivu v Karviné, Zemského archivu v Opavě a Městské knihovny v Bohumíně za pomoc při vyhledávání dokumentačních materiálů a Mgr. Janu F. Teisterovi za přístup k deníku katechety P. JUDr. Jedličky.

Obsah

Úvod	6
Kategorizace základních pojmů	8
1 Bohumín	10
1.1 Seznámení s dějinami obce	10
1.2 Exkurs do historie bohumínského školství	16
1.2.1 Školy s vyučovacím jazykem německým	16
1.2.2 Školy s vyučovacím jazykem polským	17
1.2.3 Školy s vyučovacím jazykem českým	18
1.2.3.1 Zařízení předškolní výchovy	19
1.2.3.2 Elementární školství	21
1.2.3.3 Střední školy	24
2 Léta 1902 – 1918	28
2.1 Vývoj vnitropolitické situace	29
2.2 Školství v českých zemích	32
2.3 Školní léta Františka Živného	33
3 Období mezi dvěma válkami	37
3.1 Region v letech 1918 – 1938	40
3.2 Školství první republiky a počátky českého gymnázia v Bohumíně	42
3.3 Vysokoškolská studia a začátek pedagogického působení	51
3.3.1 Příprava na profesi a období před příchodem do Bohumína	51
3.3.2 Bohumínské začátky	53
4 Léta 1938 – 1945	58
4.1 Druhá světová válka a osvobození	58
4.2 Odraz válečného dění ve školství	66
4.3 Nucené práce	69
5 První poválečná léta	70
5.1 Období 1945 - 1948	72
5.2 Reforma vzdělávání	73
5.3 Profesní obrození	75

6 Epocha budování socialismu a zlomové momenty dějin	77
6.1 Slezsko let 1948 - 1989	81
6.2 Období jednotného školství	83
6.3 Změny v životě profesora Živného	90
7 Odkaz Živného ve vzpomínkách i v životě	93
Závěr	97
Seznam použité literatury a pramenů	98
Přílohy	103

Úvod

Ve své práci jsem se zaměřila na život a práci středoškolského profesora Františka Živného, jehož působení na bohumínském gymnáziu ovlivnilo několik generací jeho tehdejších studentů natolik, že své profesní kroky směřovali k oborům, k nimž by bez Živného působení nejspíše nikdy nedošli. Bohumínské gymnázium se sice již dříve stalo námětem diplomové práce, ale domnívám se, že hlubší pohled do dějinných i místopisných souvislostí ve vztahu ke gymnáziu a osobnosti profesora Živného si zaslouží podrobnější zpracování. Téma je mi blízké také díky skutečnosti, že jsem měla možnost profesora Živného osobně poznat. Jako bohumínské rodačky je mi nadto známý také region. Současně jsem srovnávala spojitost školství s politickým a kulturním vývojem státu, což bylo vymezeno v podmínce vztahu školy a města. Uvedené relace jsou součástí celé práce, neboť gymnázium bylo výraznou součástí historického vývoje obce a obojí bylo spjata velmi těsně s osobností Františka Živného.

Při zpracování daného tématu jsem se setkala s poměrně značným problémem, jímž byla archivace a dostupnost dokladů a dokumentačních materiálů. Některé z dokumentů jsou součástími buď zcela nebo částečně veřejnosti nepřístupných fondů ve Státních okresních archivech v Karviné a Opavě. Bohumínské gymnázium má k dispozici vlastní školní kroniku až z poloviny 80. let 20. století, archiválie staršího data – zhruba od roku 1945 - nebyly nalezeny. Laskavostí kronikáře Starobohumínské farnosti jsem získala přístup k osobnímu deníku P. JUDr. Jedličky, jenž na gymnáziu vyučoval v téže době jako profesor Živný. Je ovšem nutno vzít v úvahu subjektivní, mnohdy emocionálně zbarvený pohled deníkových zápisů, stejně jako některé ze zpráv v dostupné školní kronice z let 1921 až 1938. Za subjektivní lze také považovat záznamy osobních vzpomínek pamětníků.

Práce je rozčleněna do sedmi kapitol. Uvažovala jsem nad způsobem uspořádání práce, kde bylo možno použít skriptu „Školství v českých zemích. Díl I. Vývoj školských soustav“ autorů prof. PhDr. Václava Kovářička, CSc. a PhDr. Ivy Jedličkové-Kovářičkové. Rozhodla jsem se však pro rozdělení z dějinného hlediska státoprávního uspořádání, které mi pro zpracování daného tématu připadalo přehlednější. Nicméně uvedené skriptum bylo využito pro obeznámení s platností školských zákonů, vydaných na území státu, a usnadňovalo orientaci v přístupech, jenž k jejich uvádění do praxe zaujímalu společnost i samo školství v dané době.

Historickými mezníky se při zpracování stala léta 1902 (narození Františka Živného), 1918 (samostatnost Československého státu), období druhé světové války 1938 až 1945, roky 1948 až 1989 (období budování socialismu s upřesněním listopadových dnů 1989). Etapy byly sledovány ve třech rovinách. V nejobecnější makroanalýze jsou popsány politicko-společenské a kulturní poměry dané éry, jenž se ve střední rovině odrazily v problematice školství a dále byly konkretizovány v rovině mikroanalýzy na životních osudech Františka Živného¹.

Vzhledem k nutnosti seznámit čtenáře s místem, které ovlivnilo život Františka Živného – a samo jím bylo ovlivněno – je v první kapitole popsáno město Bohumín, spolu se stručnou charakteristikou zeměpisné polohy a historického rozvoje v oblasti regionálního školství. Druhá kapitola, zabývající se léty 1902 až 1918, objasňuje vývoj celkové situace v rakousko-uherské monarchii. Následující třetí kapitola charakterizuje období vzniku a budování samostatné Československé republiky do začátku polské okupace Těšínska. Ve čtvrté kapitole jsou zaznamenány události druhé světové války, jejíž průběh ovlivnil i regionální školství. Poválečná léta 1945 až 1948 jsou obsahem páté kapitoly. Předposlední, šestá kapitola je seznámením s událostmi let 1948 až 1989. Náplní závěrečné kapitoly je poslední životní etapa profesora Živného a jeho vliv na Bohumínské gymnázium, které bude v letošním roce slavit výročí 85 let od svého vzniku.

Do přílohy se podařilo začlenit také kopie některých archivních dokumentů, které se vztahují k profesoru Živnému a k bohumínskému gymnáziu. Fotografie byly zapůjčeny z rodinných alb a soukromých sbírek, dokumentace byla povětšinou součástí archivních materiálů Státního okresního archivu v Karviné. Domnívám se, že obrazová příloha by měla být pro větší názornost a lepší možnost orientace pevnou součástí písemného textu, k němuž se vztahuje.

Cílem práce bylo přiblížit život gymnaziálního profesora Františka Živného v souvislosti s vývojem střední školy v pohraniční oblasti, v níž české školství muselo uhájit své právo na existenci za mnohdy obtížnějších okolností, než ve vnitrozemí státu.

¹ Použité členění bylo převzato z díla historika Josefa Polišínského, který uvedeným způsobem řešil otázku třicetileté války v širším evropském kontextu, uvedené časové údobí rozebral jako otázku týkající se českých a slovenských dějin ve středním dosahu a následně v rámci mikroanalýzy zpracoval regionální oblast jihovýchodní Moravy (POLIŠENSKÝ, Josef. *Třicetiletá válka a evropské krize 17. století*. Praha: Svoboda, 1970, s.11).

Kategorizace základních pojmů

Před vlastním zahájením práce je nezbytné uvést a významově objasnit pojmy, jenž s tématem souvisejí a budou v textu často obsaženy.

Jedná se zvláště o pojem *střední školství*, což je soustava škol, jenž poskytují středoškolské vzdělání, které navazuje na ukončené vzdělání základní².

V současnosti jej v České republice tvoří gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště, včetně speciálních středních škol.

Středním školám v historii předcházely latinské církevní klášterní a katedrální školy a městské školy partikulární, jenž později nesly název *gymnázia*³. Přeskočme nyní rok 1764, kdy byla vydána nová učební osnova pro gymnázia - tehdy ještě latinská, i rok 1849 s Nástinem organizace gymnázií a reálek v Rakousku, jenž měl podstatný vliv na další vývoj středního školství, a připomeňme si spíše nařízení ministerstva kultu a vyučování z 8. srpna 1908, jímž byly vytvořeny nové typy středních škol - osmitřídní reálné gymnázium a *reformní reálné gymnázium*, jehož absolventi mohli pokračovat ve studiu na všech typech světských univerzitních fakult a dalších vysokých škol⁴.

Gymnázium je typem výběrové střední školy, jenž ve čtyřech, šesti nebo osmi ročnících poskytuje úplné střední vzdělání, zakončené maturitní zkouškou, a jehož funkcí je nejen příprava na vysokoškolské studium, ale také na studium pomaturitní či na výkon povolání, která vyžadují vyšší úroveň všeobecného vzdělání bez specifických kvalifikačních požadavků. Vysoký status a prestiž mělo zejména v období od vzniku samostatné Československé republiky do začátku okupace v roce 1938. Tehdy existovala klasická gymnázia, reálná gymnázia, reálky a reformní gymnázia.

Po roce 1948 byla gymnázia změněna na 3. stupeň jednotné *všeobecně vzdělávací školy*.

Střední všeobecně vzdělávací škola prošla vývojem od reálek a uvedených typů gymnázií ve 30. letech 20. století, přes čtyřletá gymnázia po roce 1948, jedenáctiletky a dvanáctiletky v padesátých letech až po léta šedesátá, kdy fungovala jako SVVŠ. Tehdy byl také při výuce kladen větší důraz na polytechnické a odborné vzdělání. Poměrně stabilně byla obsahem výuky oblast jazyková, společenskovední, matematická,

² PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2003.

³ GRECMANOVÁ, Helena aj. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex, 1998, s. 67.

⁴ Tamtéž, s. 73.

přírodovědná a odvětví tělesné výchovy. Různorodost přípravy je uskutečňována členěním povinných a volitelných předmětů na větve, které umožňují mimo studia společných základních disciplín specifickou orientaci na oblast humanitní či přírodovědnou. Po roce 1968 byl obnoven název gymnázium pro studium trvající čtyři roky. Po roce 1989 opět začala být zakládána i gymnázia víceletá⁵.

⁵ Průcha, Walterová, Mareš, 2003.

1. Bohumín

Po stránce fyziogeografické patří město Bohumín a jeho okolí do Hornoslezské (Ostravské) pánve, v užším smyslu je součástí Oderské nížiny.

Město sousedí s Polskou republikou (silniční hraniční přechod Bohumín – Chałupki), protékají zde řeky Odra a Olše. Nejvyšším bodem je Záblatský kopec (248 m.n.m.).

Jako každá jiná obec, i Bohumín má své tradice a historii, jež je převážně svázána s hutním, strojírenským a chemickým průmyslem. V současné době se, naštěstí, mění v město zeleně, sportovních aktivit a kulturního života. K 6. únoru 2004 měl Bohumín 23 184 obyvatel, k 6. únoru 2006 počet obyvatel klesl na 22 979 osob⁶.

1.1 Seznámení s dějinami obce

Domnívám se, že pro pochopení významu gymnázia pro život v obci je nutné seznámit se alespoň ve stručnosti s nejstarší historií Bohumína. Ta byla totiž po dlouhou dobu značně svázána se sousedními národy, které ne vždy přiznávaly bohumínským obyvatelům právo na vlastní sebeurčení.

Město samo je v současné době členěno na 7 částí (Nový a Starý Bohumín, Skřečůň, Záblatí, Pudlov, Vrbice a Šunychl), jež byly původně jednotlivými obcemi a postupem času se slučovaly v jeden územní i správní celek. Nejstarší částí města je oblast Starého Bohumína, jež hned od svého založení zaujímal významnou strategickou polohu. Ve 12. století ležela tato oblast na křižovatce obchodních cest. Solná stezka vedla z Krakova⁷ na Moravu, jantarová pak od Baltského moře přes Těšín na Uhry; současně zde procházela cesta z Prahy do Krakova. Původní osada tedy vznikla na poměrně frekventovaném místě, vhodném i pro přechod přes řeku Odru. O těchto skutečnostech vypovídá i stavba mostu v 15. století – most sám byl nesčetněkrát strhnut při rozvodnění řeky. Využíváním obchodních cest přibývalo i trvale žijících osadníků, takže osada Bogun

⁶ Údaje čerpány z internetových stránek města Bohumína. [citováno 2005-02-08] Dostupné z URL <http://www.mubo.cz/index.php?rubrika=1>.

⁷ Cca 10 km jihovýchodně od bývalého polského královského města Kraków leží solný důl Wieliczka, jehož prvopočátky sahají do 11. století a jež je od roku 1978 součástí Světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.

byla v době krále Přemysla II. Otakara velkou vesnicí. Držení vesnice bylo výhodné hned ze dvou důvodů: Finančního – pro vybírání mýtného od pocestných – a strategického – poloha na hranicích.

První písemná zmínka⁸ o vesnici pochází z formulářové sbírky⁹ královny Kunhuty¹⁰, zřejmě se jednalo o stylistické cvičení. Zeměpisné poměry jsou v textu popsány natolik reálně, že můžeme ztotožnit dřívější Bogun se současným Bohumínem. Konkrétní datace chybí, většinou je uváděn rok 1256 nebo 1262. Badatelé však nepochybuji, že trvale osídlená osada byla na tomto území mnohem dříve. Na základě názvu lze dokonce usuzovat, že šlo o slovanské sídlo.

Koncem 13. století náležel Bohumín k vratislavské diecézi a ratibořskému knížectví, jak lze zjistit z listiny týkající se farního kostela Panny Marie, který byl v té době pod patronátem orlovského kláštera. Uvedená listina je zároveň nejstarším dochovaným dokladem německého názvu pro Bohumín – Oderberg a dokládá kolonizaci německými osadníky. Část obyvatelstva však zůstala slovanská.

Prvním doložitelným šlechtickým rodem, který Bohumínsko vlastnil, byl rod Baruthů (Barult). Po bohumínském hradu se roku 1248 psal Jindřich de Baruth a jeho potomci. Zakrátko přešla oblast do držby rodu Rašiců. Podle listiny ze dne 6. ledna. 1373 kníže Jan Ratibořský Paškovi de Barutswerde obnovil list na léno: městečko (oppidum) Bohumín, který byl poddanským městečkem pod pravomocí panské vrchnosti, a hrad Barutswerde, jehož existence je zmiňována v těsné blízkosti městečka. Město procházelo podobným vývojem jako mnoho jiných poddanských měst v českých zemích. V čele města stál purkmistr s městskou radou. Společně řídili osudy města a byli také vykonavateli soudní pravomoci nad spoluměšťany a ostatními obyvateli. Policejní pravomoc měl městský fojt s přísežnými. Roku 1407 se bohumínské panství stalo objektem sporu mezi ratibořským vévodou Janem a těšínskými vévody. Obě strany si nárokovaly vlastnictví Bohumínska, ale smlouva z uvedeného roku rozhodla ve prospěch Jana Ratibořského. Od počátku 15. století přecházelo panství z rukou zemských vévodů postupně

⁸ DRKALOVÁ, Vlasta. Správní vývoj Bohumínska. In GROBELNÝ, Andělín, ČEPELÁK, Bohumil a kol. *Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1976. Část 1. Správní a hospodářsko-geografické poměry, s. 9n.

⁹ Formulářová sbírka - soubor listin nebo listů s vynecháním některých konkrétních údajů (datace, jména apod.), které byly sestavovány nejčastěji jako kancelářské poznámky, zpravidla soukromého rázu, nebo jako stylistická procvičování (Vademecum 1988, s. 185).

¹⁰ Kunhuta Uherská (1244(?)-1285) – dcera ruského knížete Rostislava Michajloviče Haličského z rodu Rurikovců a Anny Arpádovy Uherské, druhá manželka krále Přemysla II. Otakara (zemřel roku 1278 v bitvě na Moravském poli), jejím pravděpodobným druhým manželem se stal Závíš z Falkenštejna.

do vlastnictví několika šlechtických rodů. V letech 1409 - 1423 se panství stalo državou pánů z Tvorkova a Kravař. Ti majetek prodali Janu Bělíkovi z Kornic a jeho potomkům. Kornicové – rod původem polský - vlastnili majetky i ve vévodství opolském a rozšířili je dále např. o osady Odru a Pudlov. Roku 1426 byla Bohumínu Bělíkem z Kornic dána odúmrt'. Roku 1451 se majitelem tehdejšího Bohunyna stal Jan Tovačovský z Cimburka, který jej roku 1473 prodal Janovi z Vrbna. Avšak dle jiných pramenů již o dva roky dříve – tj. roku 1471 – Vladislav II. Jagellonský propůjčil mýto v Bohumíně právě Janovi z Vrbna. V roce 1482 přešlo panství do rukou Jana Buřeje z Klvova, jež však roku 1485 zemřel. Roku 1488 Vladislav II. Jagellonský udělil městu výroční trh. V té době se ve vlastnictví Bohumínského panství vystřídali opolský kníže Hanuš a Sobek Bělík z Kornic. Pak znovu Bohumín náležel opolskému knížeti Hanušovi.

Následovaly spory o panství, které byly na přelomu 15. a 16. století řešeny opět ve prospěch ratibořských knížat. Poslední z rodu, Valentin, prodal roku 1521 Bohumínsko Janu Opolskému. V Janově držení však nezůstalo nadlouho, neboť již dva roky poté jej prodal Jiřímu, markraběti braniborskému z Hohenzollern. Na konci dvacátých let šestnáctého století konvertoval markrabě k luteránské víře, a jak začal nadšeně podporovat reformační hnutí na straně jedné, tak na druhé zavedl nesmlouvavou politiku vůči starousedlé šlechtě. Bohumín se ve skutečnosti stal klíčem k nástupu braniborské vlády v Horním Slezsku¹¹. Situace se změnila po nástupu Habsburků, kteří v roce 1533 zrušili dědičnou smlouvu na Bohumínsko, čímž se markrabě Jiří stal pouze zástavním pánem. Po Jiřího smrti převzal vládu nad državami Hohenzollernů poručník jeho nezletilého syna Jiřího Friedricha (Bedřicha), Albrecht. Albrechtovo regentství přispělo výraznou měrou nejen ke zvětšení rodového majetku, ale také k silnému vzrůstu germanizace. Roku 1557 se ujal svých statků Jiří Friedrich Hohenzollern, významný mecenáš renesančního umění, horlivý protestant a stoupenec germanizačního procesu. Neměl však dědice, takže po jeho smrti v roce 1603 se majetek dostal do rukou braniborského kurfiřta Joachima Fridricha. Ten se o tři roky později snažil předat panství svému druhorozenému synovi, štrasburskému biskupovi Janu Jiřímu, jenž rozšířil městská privilegia. Změně v držení zabránil císař Rudolf II., který odmítl potvrdit smlouvu. Majetkoprávní spor trval až do třicetileté války. Roku 1622 byl Jan Jiří zbaven majetku

¹¹ ŠÍMA, Bohuslav. Z kroniky města Bohumína a jeho okolí od poloviny 15. do konce 17. století. In GROBELNÝ, Andělín, ČEPELÁK, Bohumil a kol. *Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1976. Část 2. Z historického vývoje města, s. 76.

a bohumínské panství připadlo vídeňskému bankéři a důlnímu podnikateli Lazarovi Henkelovi von Donnersmark. Henkelové byli povýšeni do rytířského stavu svobodných pánů – baronů - v roce 1636, roku 1650 následně do stavu říšských hrabat. Po Lazarově smrti zdědil majetek jeho syn Lazar II., jehož syn Eliáš se později do Oderbergu přestěhoval a v roce 1667 zde zemřel. Eliášův syn Eliáš Ondřej se, jako první z dlouhé řady členů rodu Henkelů, již v Oderbergu narodil. V roce 1697 bylo bohumínské panství povýšeno císařem Leopoldem na status minor¹² (tzn. nižší stavovské panství). V té době k panství kromě města Bohumína náležely vsi Šunychl, Kopytov, Pudlov, Velenice, Velké a Malé Gořice, Odra, Olza a Zabylkov (zaniklé tehdy již byly vsi Krysov, Lhota, Milottendorf a Slatina, jež byly původně také součástmi bohumínského panství). Tři roky po císařském povýšení Eliáš Ondřej zemřel. Od roku 1742, po uzavření vratislavského míru, který ukončil prusko-rakouské války o Slezsko, bylo Bohumínsko rozděleno na rakouskou a pruskou část¹³. Jan Arnošt – syn Eliáše Ondřeje – zemřel bezdětný rok po tomto rozdělení. Dědictví převzal Erdman Jindřich Vilém, jehož syn Jan Erdman Henckel nedlouho před svou smrtí prodal pruskou část bohumínského panství Karlovi, knížeti Lichnovskému.

Rakouská část byla na počátku 19. století majetkem rodu Gusnarů z Komorna, kteří panství roku 1835 prodali hraběti Rudnickému. Jeho manželka, polská hraběnka Marie Rudnická následně část majetku prodala pro stavbu severní dráhy. Dědicem zbylé části se stal její zeť Leopold von Heydebrandt. V roce 1865 bylo panství exekučně prodáno věřiteli hraběnky Rudnické prostějovskému židu Singrovi. Od něj Bohumínsko získal roku 1868 Konrád svobodný pán Mattencloit. Dalším majitelem se stal jeho syn Richard, od nějž roku 1886 koupil panství hrabě Jindřich Larisch-Mönnich; jeho dědicové vlastnili Bohumínsko až do roku 1945.

Pro rozvoj města byl velice důležitý rok 1847¹⁴, kdy do Bohumína po kolejích Severní Ferdinandovy dráhy přijel první vlak, směřující z Vídně do Lvova. Koleje měly vést původně přímo přes Bohumín, avšak důrazný nesouhlas tehdejších bohumínských měšťanů vzala v úvahu komise, jež určovala trasu dráhy. Ustoupila od původního záměru

¹² HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Knihovna společnosti přátel starožitností československých, 1938, s.928-930.

¹³ BRZOBOHATÝ, Jan; DRKAL, Stanislav (ed.). *Karolínský katastr Slezský. Svazek 1, 2*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR, 1972 (1973).

¹⁴ FRÜHWIRT, Josef. *Stavba železnice a rozvoj nádraží v Bohumíně. Stavba Severní dráhy císaře Ferdinanda*. In GROBELNÝ, Andělín, ČEPELÁK, Bohumil a kol. *Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1976. Část 2. Z historického vývoje města, s. 206.

a dle plánů nových nechala vést dráhu bažinatým terénem v katastru sousední obce Šunychlu. Tak bylo v lese, na pustém místě, postaveno nádraží. První parní vlak přijel na nádraží Bohumín-Šunychl 1. května 1847. Rok 1848 znamenal ve správním vývoji podstatnou změnu – mezi jinými bylo Slezsko obnoveno jako samostatná země v rámci habsburské monarchie. Nejvýznamnějším dnem pro město se však stal 1. říjen 1848, kdy došlo k napojení na dráhy pruské, což znamenalo vznik jednoho z důležitých železničních uzlů ve střední Evropě. V roce 1871 byla dobudována železnice z Bohumína do Košic. Křížením trati z Vídně na území dnešního Polska s tratí Berlín – Košice se z Bohumína stala jedna z nejdůležitějších železničních křižovatek v tehdejší Rakousko-Uhersku. V okolí nádražní budovy se začaly stavět železničářské domky, postupně přibývaly domy řemeslníků, obchodníků, školy a úřady, ale také továrny, přilákané blízkostí ostravsko-karvinského kamenouhelného revíru a výhodným umístěním u dopravního uzlu. Okolní obce, především Šunychl a Pudlov, zaznamenaly díky stavbě železnice a železáren obrovský rozmach.

V letech 1850-1948 byl Bohumín sídlem okresního soudu, mezi lety 1855-1868 zároveň i sídlem okresního úřadu. Roku 1924 byl Bohumín povýšen na město. V letech 1910-1948 přináležel do politického okresu Fryštát, s výjimkou doby nacistické okupace, kdy byl součástí okresu Teschen (Těšín). Pak od roku 1949 do roku 1957 příslušel do správního okresu Ostrava, následně Ostrava-venkov a od roku 1960 je Bohumín součástí okresu Karviná.

Autor Turistického průvodce Těšínskem¹⁵, vydaného roku 1937 Klubem československých turistů, profesor Muzikář, uvedl, že Bohumín, ležící v jednotvárné diluviální rovině v nadmořské výšce 201 m.n.m., je „město, které rychle vzrostlo po způsobu americkém“ (Muzikář, 1937). Vybudování železniční trati napomohlo k rozvoji města, neboť kromě domů, postavených v blízkosti nádraží pro železniční zaměstnance, přilákala možnost nové dopravní cesty i živnostníky, obchodníky a průmysl, jenž se zpracováním surovin a výrobou nemusel příliš vzdalovat od kamenouhelného revíru. Zmizel tedy „vlhký a nehostinný les“ a na jeho místě povstalo město. Význam města – jak se můžeme dočíst – vzrostl od roku 1918. Průvodce udává i tehdejší počet obyvatel, včetně národnostního složení: v roce 1937 žili v Bohumíně 10 794 obyvatel, z nichž se hlásily k národnosti československé 4 864 osoby, k německé 3 913 osoby,

¹⁵ MUZIKÁŘ, František. *Turistický průvodce Těšínskem*. Český Těšín: Klub československých turistů, 1937.

k polské 718 osob a k jiným, nekonkretizovaným národnostem 404 osoby¹⁶. Pro cestující do Německa platila v Bohumíně celní a pasová prohlídka. Úřady ve městě byly zastoupeny okresním policejním komisařstvím, československých a německým říšským celním úřadem, finančním inspektorátem, ředitelstvím slezských zemských drah, odborem pro udržování dráhy, správou výtopny, německou výpravnou zboží a vojenskou posádkou. Co se průmyslových závodů na území obce týkalo, existovala zde městská plynárna, smolárna, chemické závody, průmysl minerálních olejů, železárny a drátovna. Průmysl byl hodnocen jako „rozmanitý a bohatý“. Školské poměry byly označeny jako „velice složité“. V Bohumíně tehdy fungovalo 9 československých škol (mezi něž autor počítá československé reformní reálné gymnázium, 2 obecné a 2 měšťanské školy, rodinnou školu, hudební a pěveckou školu Slezské Matice osvěty lidové a mateřské školy). Německých škol bylo osm a patřilo mezi ně reformní reálné gymnázium, obecná a měšťanská škola a mateřské školy. Polské obecné školy byly ve městě tři. Ubytování zajišťovaly tři hotely (Lustig – 27 postelí, Glaser – 12 postelí a Wiener – 10 postelí) a nádražní restaurace (4 postele). V jedné z českých obecných škol byly nabízeny noclehy pro mládež. Ve vestibulu bohumínského nádraží – tehdy největšího v republice – byla umístěna turistická mapa Beskyd. Železniční stanice měla 120 kolejí s důležitou křižovatkou. Původní město Bohumín¹⁷, založené ve 13. století, leží zhruba 3 km severozápadně od nádraží. Na území starého města je zmiňován kostel z roku 1264 a starý zámek. V té době byla městská doprava zajišťována pouliční elektrickou drahou. Při vtoku řeky Olše¹⁸ do Odry se nacházel styčný bod Československa, Německa a Polska, k němuž bylo možné z Bohumína dojít procházkou asi za tři čtvrtě hodiny.

¹⁶ Pokud se údaje jeví zkresleně, je nutné si uvědomit, jaká politická situace v republice tehdy panovala.

¹⁷ Nyní městská část Starý Bohumín.

¹⁸ Tehdy ještě nesla název Olza.

1.2 Exkurs do historie bohumínského školství

Děti ze vsí Šunychl a Kopytov docházely do tehdejší farní školy v Bohumíně až do doby, než byla založena obec Bohumín-nádraží. Tato nejstarší škola byla založena snad již ve 14. století, první písemná zmínka o její existenci se dochovala z roku 1612. Je důležité uvědomit si, že v habsburské monarchii bylo školství pod církevním dozorem. Díky myšlence tzv. veřejných škol byly zakládány právě školy farní ve všech obcích, v nichž existoval farní úřad. Císařovnou Marií Terezií vydaný Všeobecný školní řád z 6. prosince 1774 znamenal také povinnou šestiletou školní docházku i pro dívky, které do té doby neměly reálnou možnost vzdělávání.

Rozvoj školství na Bohumínsku sahá již do roku 1860, kdy byla otevřena první soukromá česko-německá utrakvistická škola v Bohumíně-nádraží¹⁹ a ve vsi Šunychlu v roce 1872 započalo vyučování ve škole s polským vyučovacím jazykem.

Další rozmach zažilo bohumínské školství počátkem 20. století, kdy probíhala výuka jak ve školách obecných, měšťanských, posléze i v základních devítiletých, a to v dnešních městských částech Nový Bohumín a Šunychl. Velký rozvoj zažilo rovněž mateřské školství, kde se vyučovalo v německém, polském i českém jazyce.

Kromě těchto nižších forem škol byly v Bohumíně otevřeny učňovské a odborné školy a výuka probíhala i na německém a českém gymnáziu.

1.2.1 Školy s vyučovacím jazykem německým

Utrakvistická škola byla v roce 1883 změněna ve školu německou, a to díky nátlaku vydržovatelů školy, jimiž byly Košicko-bohumínské dráhy a Severní dráhy Ferdinandovy. Počty žáků školy neustále stoupaly, takže roku 1894 nově vystavená školní budova na náměstí byla téměř neustále přistavována²⁰.

Šestitřídní obecná škola byla v roce 1905 rozdělena na dvě obecné školy pětitřídní: smíšenou a chlapeckou; ta byla spojena s nově vzniklou chlapeckou měšťanskou školou.

¹⁹ VAVROUŠEK, Lumír. Rozvoj školství v Bohumíně. In GROBELNÝ, Andělín, ČEPELÁK, Bohumil a kol. *Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1976. Část 3. Období budování socialismu, s. 395.

²⁰ Přístavby probíhaly v letech 1898, 1903, 1907 a 1914, takže původní školní budova nakonec tvořila pouze jedno křídlo celého bloku.

Ze smíšené obecné školy vznikla roku 1917 pětiletá dívčí obecná a dívčí měšťanská škola. Chlapecká i dívčí měšťanská škola zůstaly v původní školní budově na náměstí, zatímco obě obecné školy se stěhovaly do školní budovy jiné. O deset let později se školy přemístily opačně – obecné školy na náměstí a měšťanské do novější budovy.

V budově měšťanských škol bývaly umístěny i třídy německých živnostenských pokračovacích škol. Na území města existovaly čtyři německé mateřské školy.

Kromě veřejných škol s německým vyučovacím jazykem byla Řádem chudých školských sester de Notre Dame v roce 1901 otevřena německá klášterní obecná a mateřská škola. Dva roky poté byla na žádost obce zřízena klášterní dívčí měšťanská škola, která pro žáky organizovala i kursy šití, vaření a hudby.

V budově na náměstí v roce 1911 zahájilo vyučování německé reformní reálné gymnázium, které bylo po vzniku Československé republiky v roce 1918 zestátněno a existovalo až do 2. světové války. Škola nesla název Oberschule a v průběhu války fungovala nějaký čas v budově českého gymnázia²¹.

Po roce 1945 všechny školy s německým vyučovacím jazykem zanikly.

1.2.2 Školy s vyučovacím jazykem polským

V Šunychlu začala v roce 1870 stavba jednotřídní polské obecné školy, výuka začala o dva roky později²². V roce 1901 byla postavena nová školní budova se třemi třídami. Ve školním roce 1924/1925 klesl počet žáků natolik, že škola znovu fungovala pouze jako jednotřídní.

V Bohumíně-nádraží byla otevřena v soukromém domě obecná škola v roce 1904. O tři roky později již byla vystavena nová školní budova polské školy, v níž kromě školy obecné byla umístěna i jedna z polských mateřských škol.

Zajímavý byl vývoj školy po osvobození v roce 1945. Vyučování bylo sice ve školním roce 1945/1946 zahájeno, ale následující školní rok nebylo obnoveno. Až rok 1947 po uzavření československo-polské státní dohody a únorové události roku 1948 znamenaly

²¹ Vavroušek, 1976, s. 395.

²² Tamtéž, s. 398.

pro národní školu s polským vyučovacím jazykem obnovení výuky. Polská národní škola byla tehdy umístěna v budově českého gymnázia, do své budovy se vrátila v roce 1951.

Polská mateřská škola byla v části Šunychl zřízena v roce 1928 a už roku 1932 získal spolek *Macierz Szkolna* (Matice školská) od obce stavební místo pro novou budovu. Po roce 1945 nebyly školy obnoveny, ale v Novém Bohumíně byla roku 1948 otevřena mateřská škola s polským vyučovacím jazykem, jež spolupracovala s polskou základní devítiletou školou. Zrušena byla v roce 1966 pro nedostatek dětí.

1.2.3 Školy s vyučovacím jazykem českým

V roce 1877 byla založena Matice Opavská. Cílem spolku bylo šíření osvěty mezi obyvatelstvem Slezska. Postupně se členská základna rozrostla natolik, že bylo nutné rozšířit i vlastní činnost Matice. Došlo však k jejímu rozdělení a roku 1897 pro region byla ustavena Matice osvěty lidové pro knížectví Těšínské. Tato instituce byla zanedlouho přejmenována na Slezskou Matici osvěty lidové.

Matice se zaměřila především na zakládání českých mateřských škol. V zápisu ze zasedání v roce 1897 je zdůrazněn úkol, který si vytkla: „první výbor Slezské Matice osvěty lidové chce zachovat národu mládež, a proto začal s budováním českých škol mateřských jako přípravu pro školu vpravdě národní“²³.

Moravský zemský sněm²⁴ na svém zasedání 16. – 22. listopadu 1905 přijal čtyři zákonné osnovy, které představovaly česko-německou kompromisní dohodu – národnostní smír na Moravě. Tzv. „moravský pakt“ znamenal v podstatě národnostní rozdělení země. Byly určeny volební katastry, došlo k reformě volebního řádu do zemského sněmu, jemuž stoupl i počet poslanců. Součástí paktu byla rovněž dohoda o národnostním rozdělení mandátů ve sněmu. V oblasti školství se zakazovala žákům návštěva takových škol, jejichž jazyk by pro ně byl nesrozumitelný²⁵. František Josef I.,

²³ DEMEL, Jiří. *Nový Bohumín – 150 let historie 1. květen 1847 – 1. květen 1997. Soupis publikací, periodik a článků*. Bohumín: Městský úřad, 1997, s. 73-74.

²⁴ Moravský zemský sněm byl institucí Markrabství Moravského již ve 13. století. Král Jan Lucemburský jako první z celé řady dalších panovníků v roce 1311 potvrdil Moravskému markrabství všechny svobody a práva, které mu zabezpečovaly rovnoprávné postavení s Čechami.

²⁵ Z Moravského zákona školského z roku 1905 měly vycházet další zákonné úpravy školství v Českých zemích, což bylo například zdůrazněno v návrhu na změnu zemského řízení království Českého, jenž předložil poslanec dr. Fořt při 6. schůzi Sněmu království Českého dne 30. září 1910 (stenoprotokoly Sněmu

rakouský císař a český a uherský král, návrhy potvrdil 27. listopadu téhož roku. Uplatňovány byly od roku 1906 a jejich přijetí v podstatě znamenalo, že děti začaly navštěvovat národní školy podle svého mateřského jazyka. Od této doby vzrostl i význam mateřských škol, jež se staly místem pro jazykovou přípravu dětí.

1.2.3.1 Zařízení předškolní výchovy

První česká soukromá mateřská škola byla v městské části Bohumín-nádraží zřízena a vydržována Maticí osvěty lidové a slavnostně otevřena dne 30. srpna 1909²⁶. Byla umístěna v malé budově u nádraží, kde užívala jednu vlhkou a zatuchlou větší místnost a komoru. V roce 1910 se škola přestěhovala do budovy české matiční obecné školy. Po roce 1920, kdy vzrostl počet žáků obecné školy, nebylo již pro mateřskou školu v domě místo a byla nucena vrátit se znovu do původní budovy. Zároveň převzala mateřskou školu do své správy vládní správní komise, čímž se škola změnila na veřejnou. V poválečné době se v malé komoře vařily dětem obědy a přesnídávky. Na obědy docházeli i žáci obecné školy. U mateřské školy nebylo hřiště ani zahrada. Aby si však měly děti kde hrát, učitelka s opatrovnici upravily rumiště před budovou na školní hřiště. Ve školce děti seděly ve vyřazených školních lavicích, škola neměla k dispozici hračky, ani žádný didaktický materiál. Znovu se však projevil vztah učitelky i opatrovnice k dětem – šily panenky, učitelčin manžel zhotovoval a opravoval hračky i školní lavice. Ve škole bylo zavedeno modelování z kamnářské hlíny, děti cvičily podle sokolských příruček nebo vystřihovaly z odpadového papíru. Ve školním roce 1925/1926 se jako výchovný prostředek ujalo loutkové divadlo. Práce s dětmi se zaměřila na tělovýchovu, rytmiku a ruční práce. Školka pořádala besídky a divadelní představení, z jejichž výtěžků dostávaly

království Českého 1908–1911, s. 326). Poslanec citoval přímo § 44 „nového moravského zákona školského“: „Aby se národnostním menšinám obou národnostních kmenů [tj. českému i německému národu] zabezpečilo školní vyučování jejich dítek v mateřském jazyku, bude vyplacen ze zemských prostředků pravidelný příspěvek k úhradě nákladů na školní potřeby těm soukromým školám, které zřízeny budou v obcích, v nichž se nenalézá žádná veřejná škola té vyučovací řeči, kterou se vyučuje na dotyčné škole soukromé.“ Navrhovaný zákon měl zaručit a rozšířit právo národních menšin na zakládání ústavů, v nichž by se mládež vzdělávala ve svém mateřském jazyku. (Webová stránka Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Digitální knihovna. [databáze online] Sněm království Českého 1908 - 1911. Stenoprotokoly. 6. schůze - pátek 30. září 1910. Stenografická zpráva. VI. sezení druhého zasedání sněmu království Českého z roku 1908 dne 30. září. Část: Návrhy. [citováno 2005-12-10] Dostupné z URL <<http://www.psp.cz/eknih>>.

²⁶ Vavroušek, 1976, s. 399.

děti vánoční nadílky. Roku 1928 se škola přestěhovala do nově postavené budovy obecné školy. Ani tam však nevydržela dlouho.

Město postavilo v roce 1931 pro německou a českou mateřskou školu novou, moderně vybavenou budovu se zabudovanými skříněmi, učebnou, šatnou i hernou; zakoupilo nové loutkové divadlo a byla založena učitelská a žakovská knihovna. U školy byla velká zahrada a hřiště. Za druhé světové války bylo však veškeré zařízení zničeno, v budově byli ubytováni vojáci a na zahradě ustájeni koně. Již v září 1945 byla školka znovu otevřena. Inventář byl dohledáván v soukromých domech, hračkami ji vybavovali rodiče dětí. Ve školním roce 1945/1946 školku navštěvovaly i děti německých státních příslušníků, kteří byli postupně vysídlováni. Následující školní rok byly děti rozděleny do dvou oddělení. K 1. lednu 1953 byl zřízen celodenní provoz pro děti zaměstnaných matek²⁷, proto byla vybudována pro děti také ložnice.

Pro velký počet dětí byly otevírány i další mateřské školy. Druhá nejstarší česká mateřská škola v Bohumíně-nádraží byla založena roku 1920²⁸, existovala do roku 1938 a v roce 1945 byla znovu obnovena. Rodičovské sdružení po válce pořídilo do tříd rozhlas, svépomocí byla také přistavěna dřevěná veranda u vchodu do školy. Ve školním roce 1949/1950 byla škola rozdělena na dvě oddělení, přičemž jedno bylo určeno pro pololetní docházku a druhé se stalo mateřskou školou s celodenní péčí. To se v roce 1952 přestěhovalo do samostatné budovy. Tentýž rok bylo zřízeno i oddělení s celotýdenním pobytem, které bylo pro nedostatek žáků zrušeno v roce 1964.

Ve školním roce 1927/1928 otevřela mateřskou školu v Novém Bohumíně také Židovská obec. Škola ovšem po roce zanikla.

Od založení první české mateřské školy v roce 1909 do roku 1974 existovalo na území Bohumína celkem 12 mateřských škol s českým vyučovacím jazykem. Zákonem České národní rady ze dne 13. prosince 1990, č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, byla dána možnost zřízení škol fyzickými nebo právnickými osobami. V současnosti tak ve městě fungují čtyři soukromé školy z celkového počtu deseti mateřských škol.

²⁷ Tamtéž, s. 401.

²⁸ Tamtéž, s. 402.

1.2.3.2 Elementární školství

Všeobecnou úpravu školství – základ novodobé školské soustavy - uzákonil říšský zákon školský č. 62/1869, ř. z. ze 14. května 1869²⁹. Původní církevní dozor převzal stát, bylo ustaveno rovné právo všech vrstev obyvatelstva na elementární vzdělání, přičemž obsah vzdělávání byl modernizován, byl zrušen konfesní³⁰ ráz veřejné školy. Povinná školní docházka byla stanovena od 6 do 14 let věku, děti na vesnicích a v malých městech měly pak navštěvovat školy obecné, namísto původních škol farních.

Tehdy však byla budova farní školy v Bohumíně již tak zchátralá, že musela být v roce 1842 uzavřena. Kvůli nedostatku finančních prostředků na stavbu budovy nové se od té doby vyučovalo v soukromých domech. Již v roce 1858 se projevil první snahy založit školu v blízkosti železničního nádraží, která by byla určena převážně pro děti zaměstnanců. Okresní úřad v Bohumíně zahájil jednání o zřízení školy s ředitelstvím Severní dráhy Ferdinandovy, které dalo v květnu 1859 souhlas a nařídilo, aby stavba začala co nejdříve. Vedení dráhy si ovšem vymínilo, že samotný provoz školy finančně zajišťovat nebude. Stejně se zachoval stát. Okresní úřad tedy na 25. srpna 1860 – kdy již budova stála - svolal další komisi, která po prohlídce domu sepsala protokol, v němž se lze dočíst: „Vyučovati se má na této škole všem předmětům trojtřídní obecné školy jazykem německým a slovanským (českým, popřípadě polským). [...] Bylo by žádoucí, aby nový zatímní učitel uměl vyučovati hudbě a mohl za zvláštní odměnu připravovati hochy některých rodičů do čtvrté třídy hlavní školy. Služné učitelovo bude se hraditi ze školního platu. Školné bude pro úředníky a pro „honoraci“ činit jeden zlatý měsíčně, pro ostatní zaměstnance 24 krejcarů měsíčně za každé dítě. [...] Školní pomůcky, otop a podobně obstarají zájemci“ (Demel, 1997, s. 66). Tato německo-česká utrakvistická škola byla otevřena 1. listopadu 1860. Dle protokolu komise z 13. prosince 1869 měla být vyučovací řečí němčina a čeština, přičemž ve vyšší třídě měla být preferována řeč německá³¹. Roku 1878 se výnosem ministerstva kultu a vyučování č. 17 079 škola stala veřejnou. Na nátlak zřizovatele a vydržovatele školy, jimiž byly Severní dráha Ferdinandova a Košicko-

²⁹ KOVÁŘÍČEK, Václav, JEDLIČKOVÁ, Iva. *Školství v českých zemích. Díl I. Vývoj školských soustav*. Olomouc-Hradec Králové: vlastním nákladem, 1995, s. 15n.

³⁰ Konfesní školy byly církevní školy různého křesťanského náboženského vyznání.

³¹ Demel, 1997, s. 66.

bohumínská dráha, se v roce 1882 změnila na školu německo-polskou a o rok později na německou.

Jazyková národnostní práva začala požadovat skupina českých úředníků, zaměstnanců a živnostníků sdružená kolem čtenářského spolku „Beseda“, založeného v roce 1900, a Odboru Matice osvěty lidové, vzniklého v roce 1901. Odboru se podařilo roku 1907 dosáhnout zavedení češtiny jako nepovinného předmětu na německých obecných školách. V roce 1910 založila Slezská Matice osvěty lidové první českou soukromou školu v Bohumíně-nádraží³². Před tímto úspěchem však muselo být překonáno mnoho překážek. Pozemek na stavbu budovy byl zakoupen od Jindřicha hraběte Larisch-Mönnicha (na rozdíl od pozemku pro polskou obecnou školu, který byl hrabětem darován). Než byla škola v únoru 1911 dostavěna a vysvěcena, probíhala výuka v místnosti české mateřské školy. Ústřední Matice školská nezajistila včas učitele, takže první žáky vyučovali dva čeští úředníci, a to až do nástupu prvního učitele v listopadu 1910. Vyskytly se také potíže s udělením práva veřejnosti – toho bylo dosaženo až výnosem ministerstva kultu a vyučování č. 50 331 dne 29. listopadu 1912 se zpětnou platností od 15. září 1910³³. V době první světové války byla ve škole zřízena vojenská epidemická nemocnice, avšak vojsko budovu vážně poškodilo. Od listopadu 1916 se mohlo ve škole začít znovu vyučovat. Bohumínský výbor Matice však nebyl schopen financovat chod školy, a proto ji převzalo ústředí Matice Osvěty lidu ve Slezské Ostravě, které nechalo v roce 1917 budovu důkladně opravit. Po roce 1918 se škole začala rozvíjet, ve školním roce 1920/1921 ji navštěvovalo 300 dětí. Výnosem Československého ministerstva školství a národní osvěty č. 82534/21 ze dne 31. října 1921 byla škola změněna na školu veřejnou v obecní správě, ale již dalším ministerským výnosem č. 10746-I-23 z 23. února 1923 se stala státní školou menšinovou³⁴. Při české státní škole menšinové fungovaly do roku 1938 dvě třídy pomocné, které však pro nedostatek prostoru musely být umístěny od roku 1934 v německé obecné škole.

Obec na podnět Matice zřídila veřejnou českou dvojtřídní měšťanskou školu chlapeckou a dívčí. V roce 1921 se obecní správní komise rozhodla postavit moderní školní budovu, jež byla uvedena do provozu o rok později.

³² Vavroušek, 1976, s. 408.

³³ Demel, 1997, s. 74.

³⁴ Tamtéž.

České školy podlely polské okupaci Bohumína v říjnu 1938 – byly okamžitě zrušeny a učitelé museli podle evakuačního rozkazu opustit město. Situace se opakovala po rozpoutání druhé světové války, kdy nacisté zrušili polské školy. Válečné události zanechaly stopu i na školních budovách. Při americkém náletu v srpnu 1944 byla téměř zničena stavba české měšťanské školy. Po osvobození města v roce 1945 byly zrušeny školy německé a nastala obnova českých škol.

Od 1. září 1947 byly v budově obecné školy otevřeny dvě třídy pomocné školy.

Měšťanská škola byla rozdělena do budov jiných ústavů: chlapecká část byla v budově dřívějších pobočných tříd, dívčí část se osamostatnila díky přestěhování do budovy českého gymnázia. Oprava poškozené budovy byla dokončena v dubnu 1950 a bývalá měšťanská škola, jež byla zákonem o základní úpravě jednotného školství³⁵ přejmenována na střední školu, se vrátila na své původní místo. V budově, z níž se střední škola vystěhovala, byly umístěny třídy národní školy a byla založena také školní družina. V roce 1948 se pomocné školy staly součástí jednotného školského systému a dostaly název zvláštní školy. Bohumínská zvláštní škola se přemístila do stejné školní budovy jako škola národní³⁶. V září 1958 se zvláštní škola stěhovala do budovy bývalé Matiční školy, kde zůstala až pod názvem Zvláštní škola a Pomocná škola do června 2005, kdy byla zrušena.

Od 1. září 1953 byly na základě dalšího školského zákona³⁷ sloučeny škola národní a střední do osmileté střední školy. Z tříd 1. až 5. ročníku, umístěných v budově dřívější národní školy, byla v roce 1959 vytvořena další samostatná osmiletá střední škola³⁸.

V letech 1958-1959 byla připravována další školská reforma. Od uvedených let byl na osmiletých školách experimentálně zřizován devátý ročník. Zákonem z prosince 1960³⁹ se školy staly základními devítiletými školami.

Ustanovením školského zákona z roku 1984⁴⁰ byly základní školy opět změněny na osmileté a měly poskytovat základy všeobecného polytechnického vzdělání. Povinná školní docházka byla určena na 10 let od šestého roku věku.

³⁵ Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství, ze dne 21. dubna 1948.

³⁶ Vavroušek, 1976, s. 417.

³⁷ Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů, ze dne 24. dubna 1953.

³⁸ Vavroušek, 1976, s. 409.

³⁹ Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání, ze dne 15. prosince 1960.

⁴⁰ Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol, ze dne 22. března 1984.

Po událostech v listopadu 1989 došlo k zásadním změnám i v oblasti školství. Nová zákonná úprava⁴¹ odstranila státní monopol ve školách, změnila délku školní docházky, uváděla nové možnosti a způsoby zřizování školských zařízení. Počet ročníků základní školy se rozšířil na devět, kromě čtyřletých mohla začít vznikat i víceletá (šesti- či osmiletá) gymnázia.

Kromě těchto škol probíhala výuka i v Dětském diagnostickém ústavu. Ten vznikl roku 1953 v Ostravě-Vítkovicích pod názvem Záchytný dětský domov. Rok poté byl přemístěn do Bohumína, v roce 1967 byl přejmenován na Dětský domov třídící a od února 1972 na Dětský diagnostický ústav⁴².

Na území města se žáci v roce 1967 učili v osmi základních devítiletých školách s českým vyučovacím jazykem (včetně školy zvláštní a školy v diagnostickém ústavu), v roce 1974 klesl počet škol na pět a ve školním roce 2004/2005 fungovalo v Bohumíně devět školních budov, které navštěvovalo téměř 2 500 žáků.

1.2.3.3 Střední školy

Od roku 1922 začalo vyučování na české živnostenské škole pokračovací, v roce 1925 byla zřízena kupecká škola pokračovací, posléze v roce 1933 vznikla odborná škola pokračovací pro živnosti oděvnické a o čtyři roky později byla zahájena výuka na odborné škole pokračovací pro živnosti obchodní. Ředitelem všech těchto škol byl ředitel státní menšinové školy měšťanské⁴³. Díky tomu mohlo vyučování probíhat v odpoledních hodinách ve třídách měšťanské školy. Vyučovalo 19 učitelů, jimiž byli místní mistři a učitelé zmíněné české státní menšinové měšťanské školy. V říjnu 1938 byla činnost škol přerušena a k obnovení došlo až dne 1. listopadu 1945.

Tehdy začala v budově polské obecné školy působit učňovská škola⁴⁴. Mladí lidé byli vyučeni v oborech: zámečnický, elektrotechnický či automechanický, ale také prodavač, krejčí a pekař. Učňovská škola se roku 1948 přestěhovala do budovy bývalé klášterní

⁴¹ Zákon č. 171/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol, ze dne 3. května 1990.

⁴² Vavroušek, 1976, s. 419.

⁴³ Demel, 1997, s. 78 (srv. Vavroušek, 1976, s. 419).

⁴⁴ Vavroušek, 1976, s. 419.

školy, kde byl zřízen pro její potřeby i internát. V roce 1950 byl název školy zákonem o úpravě jednotného školství⁴⁵ změněn na základní odbornou školu.

Školní rok 1951/1952 byl prvním, kdy se nabídka oborů rozšířila o obory hutní: valcář, tavič a slévač, a to pro Bohumínské železářny Gustava Klimenta. Stav trval až do roku 1964, kdy bylo založeno odborné učiliště železáren⁴⁶, které si začalo zajišťovat přípravu učňů ve vlastní budově. Ve své době bylo s tisícovkou žáků největším vzdělávacím zařízením v okrese Karviná.

K 1. lednu 1953 se základní odborná škola změnila v učňovskou školu místního hospodářství. Jejím nadřízeným orgánem se stalo Krajské ředitelství učňovských škol místního hospodářství v Ostravě. V jeho působnosti zůstala škola do roku 1958, kdy přešla pod Okresní národní výbor v Karviné. Tehdy se výuka zaměřila na učební obory strojní, elektrotechnické, hutní a chemické. Po čtyři roky zde byli také školeni absolventi jedenáctiletých středních škol jako televizní technici a radiotechnici. Od roku 1965 školu řídil Krajský národní výbor v Ostravě, který preferoval obory elektromechanik, elektromontér, montér výtahů, chladírenský mechanik, chemičky prádelen a čišťoven a prodavačky potravinářského zboží. V roce 1970 začala výuka železničních pracovníků. Rokem 1981 se zřizovatelem školy staly Čištění a prádelny města Ostravy.

Po změně společenských a politických poměrů se škola od 1. ledna 1991 stala samostatným právním subjektem, jejím zřizovatelem byl odbor učňovského školství Ministerstva vnitra České republiky. O téměř dva roky později převzalo zřizovatelství Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, škola se stala státní a nesla název Střední odborné učiliště řemesel a služeb. V průběhu devadesátých let se rozšířilo spektrum oborů o profese v oblasti služeb: truhlář, stolař, čalouník, sklenář, brusič, chemik, obuvník, krejčí, kadeřník, malíř skla a keramiky. Jednalo se o tříleté učební obory, které bylo možno doplnit o dvouletou návstavbu ukončenou maturitní zkouškou. Roku 1994 byl zaveden stupňovitý studijní obor obchodník, jehož absolventi měli po třech letech možnost získat výuční list a po dalších dvou letech maturitní vysvědčení⁴⁷. K 1. červenci 1997 došlo ke sloučení obou bohumínských učilišť, tehdejší název školy zněl Střední odborná škola a Střední odborné učiliště. V současné době ve škole – fungující pod názvem Střední škola

⁴⁵ Zákon č. 95/1948 sb., o základní úpravě jednotného školství, ze dne 21. dubna 1948.

⁴⁶ Od roku 1958 již přejmenovaných na národní podnik Železářny a drátovny Bohumín.

⁴⁷ Demel, 1997, s. 78.

Bohumín, příspěvková organizace⁴⁸ – probíhá teoretická a praktická výuka celkem v šesti objektech na území města. Nabídka byla rozšířena o čtyřleté studijní obory provoz a ekonomika dopravy, výchova a humanitární činnost a technické lyceum.

Ministerstvo školství a národní osvěty výnosem č. 66 994/24-III ze dne 17. července 1924 povolilo Slezské Matici osvěty lidové otevření roční rodinné školy⁴⁹. Ústav začal fungovat od 1. září téhož roku a navštěvovaly ho pouze dívky. V praktických předmětech byly dívky dvěma učitelkami vyučovány v oboru šití šatů a vaření. Literární předměty přednášeli profesori českého gymnázia a odborní učitelé měšťanské školy. Na žádost rodičů byla škola od září 1928 ministerským výnosem z 28. srpna toho roku změněna na dvouletou odbornou školu pro ženská povolání. O rok později povolilo ústavu ministerstvo školství a národní osvěty a ministerstvo živností a obchodu zřízení živnostenské pracovny pro šití šatů. Pracovna měla právo vydávat výuční listy na základě vykonané zkoušky. Při škole byly zřizovány krátkodobé kursy šití prádla, šatů či vaření a byly pořádány módní přehlídky. V desáté výroční zprávě z roku 1934 byl úkol školy definován jako poskytování základního vzdělání pro vedení domácnosti, pro další studium v živnostenských pracovnách a jiných typech škol – např. ve školách pro vychovatelky a administrativní pracovnice v ústavech pro mládež, školách pro sociální službu, speciálních školách oboru hospodyňského a ve škole k vzdělávání učitelek domácích nauk⁵⁰. Počet žaček rostl a škole se začalo nedostávat prostoru. Přístavba byla provedena až po roce 1935, ovšem již v roce 1938 byla škola – stejně jako ostatní české školy – zrušena.

Poválečné vyučování začalo 15. září 1945 v pěti třídách s celkovým počtem 120 žákyň. V době dvouletého plánu obnovy a rozvoje národního hospodářství se ovšem nemohla uplatnit škola, která zaměřením vychovávala dívky pro práci v domácnosti. Nejen místní továrny vyžadovaly zvýšení počtu zaměstnanců, a proto byla škola v roce 1948 zrušena.

Od 1. září 1949 byla odborná škola pro ženská povolání změněna na čtyřletou vyšší zdravotní školu⁵¹. Čtyři roky poté, v roce 1953, byl změněn název školy na zdravotnická škola se zaměřením na výchovu zdravotních sester. Do června roku 1955 byla výuka

⁴⁸ Zřizovatelem školy je Moravskoslezský kraj – Rada kraje.

⁴⁹ Demel, 1997, s. 75.

⁵⁰ Vavroušek, 1976, s. 424.

⁵¹ Tamtéž, s. 425.

tříletá, od následujícího školního roku čtyřletá s ukončením maturitní zkouškou. Vyučovali čtyři interní učitelé spolu s učiteli jiných škol, zdravotnické předměty přednášeli lékaři z okresní nemocnice ve Starém Bohumíně, ošetrovatelskou praxi řídila instruktorka. Koncem školního roku 1957/1958 byla zdravotnická škola zrušena.

O vývoji českého gymnázia v Bohumíně, provázaného s životem Františka Živného, pojednávají následující kapitoly.

2 Léta 1902 – 1918

28. června 1902 v Berlíně zástupci Německa, Itálie a Rakouska-Uherska⁵², jemuž od prosince 1848 vládl František Josef I., potvrdili podpisem obnovení Trojspolku, uzavřeného roku 1882. Dohoda byla v nezměněné podobě potvrzena na dvanáct let a vypověditelná kteroukoliv stranou nejdříve po šesti letech.

Již 17. února 1901 předložili zástupci Mladočechů vládě premiéra Koerbera požadavky v oblasti kulturní a školské, jež byly podmínkou ke konstruktivní opoziční politice. Jednalo se například o zřízení druhé české univerzity v Brně⁵³, realizaci projektu kanálu Labe-Odra-Dunaj či zřízení galerie moderních umění v Praze. V témže roce vznikl stálý a samostatný orchestr Česká filharmonie. Dle návrhu architekta Josefa Fanty byla zahájena stavba secesní budovy Nádraží císaře Františka Josefa v Praze⁵⁴. Secese⁵⁵ do českých zemí přichází v druhé polovině devadesátých let 19. století, největšího rozmachu dosahuje v prvním desetiletí 20. století. Kromě budovy nádraží lze v Praze k secesním stavbám počítat i Obecní dům (architekti Osvald Polívka a Antonín Balšánek), Mozarteum či vodárenskou věž v Michli (architekt Jan Kotěra), případně výstavní pavilony. Secesní styl se projevoval také ve výtvarném umění (malíři Alfons Mucha, Mikoláš Aleš, grafik a sochař František Bílek), v užitém umění (vitráže, bytové zařízení) i v literatuře (český básník a prozaik Otokar Březina⁵⁶).

Politický život byl od 26. ledna 1907 ovlivněn schválením všeobecného, rovného a přímého volebního práva do říšské rady, jež se týkalo mužů od 24 let věku (pasivní právo bylo od třicátého roku věku s podmínkou rakouského občanství v posledních třech

⁵² Rakousko-Uhersko bylo vytvořeno Habsburskou monarchií po prohrané rakousko-pruské válce v roce 1867 jako unie dvou států: Předlitavska (oficiální titul zněl Království a země na říšské radě zastoupené) a Zalitavska (tj. uherského království).

⁵³ První českou univerzitou byla od roku 1882 Karlo-Ferdinandova univerzita v Praze.

⁵⁴ V letech 1918 až 1938 se nazývalo Wilsonovo nádraží – na počest amerického prezidenta Woodrowa Wilsona, za Protektorátu Čechy a Morava bylo označováno jako hlavní; po skončení druhé světové války se znovu přejmenovalo na Wilsonovo, poté bylo označeno opět názvem hlavní nádraží. Po roce 1989 se uvažovalo o vrácení názvu Wilsonovo, z plánů ovšem sešlo pro finanční náročnost. Od listopadu 1990 byl k názvu stanice „Praha hlavní nádraží“ přidán dovětek „nádraží prezidenta Wilsona“, celý název je však používám zvláště v odborných publikacích o železnici.

⁵⁵ Secese – z lat. secessio, znamená oddělení, odstěpení; v Německu hnutí nazýváno Jugendstil = styl mladých, mládí. Vznikla jako reakce na průmyslovou civilizaci, snaha o návrat k řemeslné výrobě, k přírodním tvarům (listy, květy, větve, zvířata, lidské tělo), v reliéfech náměty vlastenecké a národní. Hlavním znakem secesního slohu je především ornamentálnost, plošnost a záliba v barvách a estetickém využití rozmanitých materiálů.

⁵⁶ Vlastním jménem Václav Jebavý, v letech 1924 a 1928 kandidát Nobelovy ceny za literaturu.

letech⁵⁷). Byly zrušeny volební kurie a do říšské rady mohlo být za rakouské Slezsko zvoleno 15 poslanců⁵⁸. Cesta k demokratizaci monarchie byla zahájena.

Dne 5. října 1908 anektovalo Rakousko-Uhersko území Bosny a Hercegoviny, tento akt byl příčinou zhoršení vztahu mezi členskými státy Trojspolku a Trojdohody⁵⁹.

V neděli 28. června 1914 byl bosenskosrbským studentem Gavrilo Principem a jeho přáteli ze skupiny Mladá Bosna⁶⁰ proveden atentát na císařova synovce a následníka rakousko-uherského trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou, kteří při útoku zahynuli. O měsíc později Rakousko-Uhersko deklarovalo všeobecnou mobilizaci a vyhlásilo válku Srbsku – započal konflikt, jenž vešel do dějin pod názvem „první světová válka“. Roku 1914 vznikly jednotky československých zahraničních vojsk, které byly tvořeny dobrovolníky jako jednotky zahraničního vojenského odboje⁶¹.

Dne 21. listopadu 1916 ve vídeňském Schönbrunnu zemřel nejdéle vládnoucí Habsburk František Josef I.⁶². Jeho místo zaujal Karel I., synovec Františka Ferdinanda, poslední rakouský císař, uherský král a poslední – byť nekorunovaný – král český.

2.1 Vývoj vnitropolitické situace

V říjnu 1902 proběhly volby do moravského zemského sněmu, v nichž posílili své pozice němečtí nacionalisté. V tomtéž období předložil premiér Ernst von Koerber prozatímní návrhy⁶³ na úpravu jazykových otázek v českých zemích. Vládní návrhy zákonů se týkaly pouze státních, tj. říšských, úřadů. Čeština měla být tolerována jako vnitřní služební jazyk jen v omezeném rozsahu. Čeští představitelé však tento návrh

⁵⁷ FŇUKAL, Miloš. The Imperial Council Elections in 1907: Gerrymandering in Bohemia? [Volby Říšské rady v roce 1907: Gerrymandering v Čechách?] In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Rerum Naturalium Geographica*. 2004, vol. 38, (č. -), s. 15-25.

(Gerrymandering = vymezení hranic volebních obvodů, které při přepočtu získaných hlasů zvýhodňuje politickou stranu – většinou aktuálně vládnoucí - proti jiné.)

⁵⁸ Zákon č. 15/1907 ř.z.

⁵⁹ Politická aliance Francie, Ruska a Velké Británie.

⁶⁰ Dle Wikipedie; jiné zdroje (např. ČAPKA, František. Dějiny zemí Koruny české v datech) uvádějí organizaci Černá ruka.

⁶¹ Po skončení první světové války se pro tyto jednotky vžil název „československé legie“.

⁶² František Josef I. byl panovníkem Rakouska-Uherska 68 let.

⁶³ První návrhy zákonů o užívání jazyků ve státních úřadech Čech a Moravy byly tímtož ministerským předsedou předneseny již v květnu 1900.

odmítli. Již 3. ledna 1903 byly ve Vídni – opět pod Koerberovou záštitou – zahájeny česko-německé konference o jazykových otázkách. Skončily pro vládu bezúspěšně o sedmáct dní později. K poslednímu dni roku 1904 byl ministerský předseda ze svého úřadu císařem propuštěn „ze zdravotních důvodů“.

Následující rok, v září 1905, začaly propuknout nepokoje a manifestace za všeobecné volební právo. Tábora lidu v Ostravě se účastnilo kolem sedmdesáti tisíc lidí, demonstrace se konaly i v Bohumíně a dalších městech rakouského Slezska. Následně dne 5. listopadu v Praze došlo z tohoto důvodu ke krvavým srážkám demonstrantů s policií, při nich zemřel jeden člověk – mladý učeň. Staronový premiér Paul baron Gautsch von Frankenthurn⁶⁴ potvrdil 28. listopadu téhož roku na zasedání říšské rady platnost principu všeobecného hlasovacího práva. V období listopadu a prosince 1906 proběhly na Moravě první volby do zemského sněmu podle nového volebního řádu, který byl součástí tzv. moravského paktu⁶⁵. V lednu 1907 František Josef I. schválil soubor volebních zákonů, jenž zaváděly všeobecné a rovné hlasovací právo a již v květnu proběhly na základě těchto ustanovení volby do říšské rady.

Poslední zářijový den roku 1910 byl datem svolání českého zemského sněmu, jehož jednání probíhala až do poloviny listopadu. V téže době se konala za účasti českých a německých politiků vyrovnávací jednání týkající se zemského zřízení, volebních řádů, jazykových otázek či krajského zřízení. Žádný z výsledků jednání však nebyl výrazným přínosem pro další česko-německé vztahy v rámci monarchie. Dne 26. července 1913 byly císařem vydány tzv. „Anenské patenty“, kterými byl rozpuštěn český zemský sněm a ustanovena Zemská správní komise, což v podstatě znamenalo ukončení snah o řešení české národnostní otázky v Rakousku-Uhersku.

Roku 1914 vypukla válka, jež byla oficiálně zdůvodněna jako odplata Rakouska-Uherska za smrt následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este.

Předposlední prosincový den roku 1915 vyvrcholila perzekuce proti českému kulturnímu životu – český místodržitel Maxmilián Julius hrabě Coudenhove zakázal používání češtiny jako úřední řeči u zemské a okresní správy. Již dříve byly zapovídány

⁶⁴ Poprvé byl ministerským předsedou v letech 1897 – 1898, druhé funkční období skončilo demisí celé vlády dne 1. května 1906.

⁶⁵ Zákonné osnovy představující kompromisní německo-český národnostní smír na Moravě. Zahrnovaly reformu volebního řádu do zemského sněmu (zavedení 4. všeobecné volební kurie při zachování původního kuriového systému, což znamenalo zvýšení počtu poslanců zemského sněmu na 151 osob), dohodu o národnostním rozdělení poslaneckých mandátů, rozdělení země na volební katastry a rozdělení školství.

knihy o české minulosti, české časopisy, cenzura stála za kontrolou divadelních repertoárů a učebnic, docházelo k uzavírání školních knihoven.

V roce 1916 byl poprvé na území Rakouska-Uherska použit letní čas. Dne 30. dubna toho roku obyvatelé posunuli čas o jednu hodinu dopředu a v noci z 30. září na 1. října opět o hodinu zpátky k pásmovému (středoevropskému) času.

Dne 6. ledna 1918 se v pražském Obecním domě konalo shromáždění tzv. generálního sněmu, jehož se účastnili poslanci říšské rady a zemských sněmů Království českého. Jeho výsledkem bylo přijetí tzv. tříkrálové deklarace, zdůrazňující požadavek sebeurčení národů a spojení českých zemí se Slovenskem. Reakcí na toto zasedání bylo setkání německých poslanců z českých zemí, kteří ve Vídni schválili rezoluci, v níž žádali odtržení pohraničních území od vnitrozemí monarchie a následné vytvoření samosprávné provincie Deutschböhmen⁶⁶.

16. října téhož roku Národní rada československá oznámila ustanovení prozatímní československé vlády. O dvanáct dní později, 28. října, kolem desáté hodiny dopoledne byl na tabuli redakce Národní politiky na Václavském náměstí v Praze zveřejněn text nóty rakousko-uherského ministerstva zahraničí, v níž byla vyslovena ochota zahájit okamžité jednání o příměří, což bylo pochopeno jako faktická kapitulace monarchie. Zpráva se stala impulsem k spontánním demonstracím a vyhlášení československé samostatnosti.

Dne 11. listopadu 1918 císař Karel I. podepsal abdikací listinu⁶⁷, tímto aktem zanikla Rakousko-Uherská monarchie.

O pouhé tři dny později proběhla první slavnostní schůze Národního shromáždění, na níž došlo k vyhlášení republiky, ustavení první vlády a volbě prvního prezidenta, jímž se aklamací (veřejným hlasováním) stal Tomáš Garrigue Masaryk.

⁶⁶ Ačkoliv rakouská vláda rezoluci schválila, k uskutečnění tohoto plánu došlo pouze částečně 29. října 1918, kdy němečtí poslanci vyhlásili severní pohraničí Čech za provincii Deutschböhmen s centrem v Liberci a následně oblast začlenili jako autonomní jednotku do Německého Rakouska, ustaveného 21. října toho roku. Dne 30. října oznámili němečtí poslanci z Moravy a Slezska vytvoření provincie Sudetenland s hlavním městem Opavou. I tato oblast měla náležet Německému Rakousku. Zástupci Němců na jižní Moravě 3. listopadu deklarovali provincii Deutschsüdmähren s centrem ve Znojmě a šumavští Němci též den vytvořili další rakouskou provincii Böhmerwaldgau se střediskovým městem Prachaticemi. Provincie neměly dlouhého trvání – od 29. listopadu probíhalo jejich obsazování, jež bylo ukončeno ještě před závěrem roku, kdy území začala spravovat nová česká vláda.

⁶⁷ Dle názoru Josefa Pejřimovského, člena Kruhu přátel blahoslaveného Karla I., podepsal císař pouze manifest, kterým odstoupil z výkonu vládní moci, avšak neabdikoval jako panovník. (Převzato z článku Císař a jeho národy, dostupného na <http://sweb.cz/mariaterez/i011.html>.)

2.2 Školství v českých zemích

Chceme-li plně pochopit význam zavedení češtiny ve školství Rakouska-Uherska, musíme se vrátit hlouběji do historie a uvědomit si, že kupříkladu na pražské univerzitě byly kromě německých (a dřívějších latinských) přednášek povoleny české až v roce 1848. Tehdy se však čeština prosazovala velice obtížně. Na podnět ministerstva kultu a vyučování vyšel roku 1853 Německo-český slovník vědeckého názvosloví pro gymnázia a reálné školy, přípravu jeho vydání řídil Pavel Josef Šafařík⁶⁸. V roce 1860, kdy do zemského sněmu vstoupili čeští politici, bylo zrovnoprávnění školství jedním ze základních požadavků. Na univerzitu přicházeli studovat absolventi českých gymnázií a kolem studentských sdružení - jakým byl např. od roku 1861 vytvořený a o rok později úředně schválený Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky⁶⁹, změněný posléze v roce 1869 v Jednotu českých matematiků a fyziků – přibývalo mladých odborníků.

Roku 1880 byl založen německými nacionalisty spolek Deutscher Schulverein, jehož hlavní úlohou bylo zakládání a podpora soukromých německých škol. Jako jeho protiváha vznikla o několik měsíců později Ústřední matice školská⁷⁰. Obě organizace zřizovaly školy nejen pro české (v případě Schulverein pro německé) děti, ale snažily se pomocí různých výhod, včetně finančních podpor nebo darů, získávat i žáky druhé z uvedených národností. Počet spolků i jimi zřizovaných škol rostl.

Rozhodnutím císaře Františka Josefa I. ze dne 11. dubna 1881 vznikly v Praze z jedné původní dvě rovnoprávné univerzity – německá a česká Karlo-Ferdinandova.

Čeští poslanci na Moravě navrhovali k schválení tzv. Perkův⁷¹ zákon, jenž by zakazoval přijímat do škol děti, které by neuměly vyučovací jazyk⁷². V tomto okamžiku je

⁶⁸ HAVRÁNEK, Jan. Národní jazyky ve školství a jejich význam pro dosažení plné vzdělanosti všech středoevropských etnik. In *Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867 - 1918. Sborník z konference*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, společné pracoviště ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzity Karlovy v Praze, 2003. Práce z dějin vědy – svazek 11. Část 1. Národní jazyky v kontextu dobového práva, vzdělanosti a vědy, s. 28.

⁶⁹ JINDRA, Jiří. České vědecké společnosti exaktních věd v 19. století. In *Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867-1918. Sborník z konference*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, společné pracoviště ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzity Karlovy v Praze, 2003. Práce z dějin vědy – svazek 11. Část 2. Věda, vědci a národní jazyky, s. 401.

⁷⁰ Bělina a kol., 1993, s. 129.

⁷¹ JUDr. Václav Perek (1859 - ?) - zakládající člen a první předseda Československé společnosti rukopisné, zakládající člen Šachového klubu v Prostějově, advokát a poslanec; prosazoval zákon, aby každé české dítě chodilo do české školy.

⁷² KYOGOKU, Toshiaki. Národní agitace a obecní školství na Moravě na přelomu 19. a 20. století. In *Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867-1918. Sborník z konference*.

nezbytné připomenout výsledek zasedání Moravského zemského sněmu⁷³ ze dnů 16. až 22. listopadu 1905, jímž byl přijat tzv. moravský pakt. Jednou ze čtyř císařem schválených zákonných osnov byla právě zásada rozdělení školství, kdy žáci měli zakázáno navštěvovat školu, jejímuž vyučovacímu jazyku by nerozuměli. Poslancem Perkem navrhovaný zákon požadoval, aby děti již při přijetí do škol uměly vyučovací jazyk. V případě pochybností o jazykových schopnostech se dítě muselo podrobit zkoušce. V monarchii však nebyla výjimečná dvojjazyčnost, zvláště v příhraničních oblastech se jazyky navzájem silně ovlivňovaly a mnoho výrazů jedné řeči se stalo součástí slovní zásoby jazyka druhého. Výnosem rakouského ministerstva kultu a vyučování č. 34/180 ze dne 8. srpna 1908 byl zaveden další typ střední školy – reálné gymnázium; výuku řečtiny nahradila francouzština, součástí osnov se staly přírodovědné předměty.

2.3 Školní léta Františka Živného

Do poměrů skomírající rakousko-uherské monarchie se císaři Františku Josefovi I. v Záběhově nad Labem v rodině železničního dělníka Živného narodil 6. srpna 1902 další poddaný – František, jenž měl dva sourozence.

V letech 1908 až 1913 navštěvoval malý František Živný obecnou školu v Borohrádku (viz Příloha č. I).

Po skončení obecné školy nastoupil ke studiu do prvního ročníku na osmileté reálné gymnázium v Náchodě (viz Příloha č. II), jež se transformovalo v roce 1909 z původní reálky založené již roku 1897. Poslední absolventi reálky konali závěrečné zkoušky naposledy v roce 1915; roku 1916 maturity neprobíhaly, až teprve v následujícím roce přistupovali ke zkouškám první abiturienti reálného gymnázia. Dívky začaly ve škole studovat od roku 1908, avšak několik let byly hospitujícími privatistkami - ač do školy většinou chodily pravidelně a mohly být při hodinách vyvolávány, nebyly zkoušeny. Veškerá klasifikace probíhala pouze v rámci pololetních zkoušek, což bylo poměrně náročné. Prvních pět dívek skládalo maturitní zkoušku v roce 1912.

Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, společné pracoviště ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzity Karlovy v Praze, 2003. Práce z dějin vědy – svazek 11. Část 3. Český jazyk ve výchově a školství, s. 571.

⁷³ Údaje byly uvedeny na straně 17 této práce.

Ve škole krátce působili profesoři Otokar Chlup⁷⁴ (tehdy francouzštinář a němčinář), biologové Václav Ertl a Quido Hodura (oba vyučovali jazyk český a francouzský).

V době Živného příchodu do primy byl ředitelem František Sokol, vyučující fyziky, matematiky a těsnopisu. Dalšími fyziky a matematiky na gymnáziu před první světovou válkou byli Josef Volf st., Antonín Sedláček (ten kromě obou uvedených předmětů vyučoval i chemii) a Josef Hádek. Matematiku s geometrií přednášeli František Dušek, Dobroslav Kalina a Otokar Lehovec. Malíř a kreslíř Karel Beneš učil mimo výtvarné výchovy i kaligrafii (krasopis). Z ostatních pedagogů připomeňme filology Viktora Jahna, Josefa Matouše, Miroslava Nesládku, Antonína Salače, Václava Švorce či Dominika Burdu, kteří žáky vyučovali češtině, němčině, francouzštině, latině a řečtině. Zeměpis, dějepis či přírodopis učili Jaroslav Franke⁷⁵, Bedřich Profeld nebo Jaroslav Starý. Významnou osobností byl také hudebník, sbormistr a učitel zpěvu František Gregora.

Dnes již, bohužel, nelze přesně určit, který z uvedených profesorů fyziky a matematiky měl na mladého Františka vliv tak výrazný, že ho nasměroval k budoucímu povolání, ale náhodskému gymnáziu můžeme nejspíše přičíst Živného rozhodnutí uvedené obory dále nejen studovat, ale následně i vyučovat⁷⁶.

Studenti ze vzdálenějších míst bývali tzv. „na bytě“ v náhodských rodinách, blíže bydlicí studenti – zvláště z městeček nedaleko železniční trati – dojížděli vlakem. Mezi ně patřil od září 1913 i malý František (viz Příloha XLVIII – vzpomínka paní Eligie Hlavsové).

První světová válka znamenala pro život školy výrazný zásah. V bojích padlo okolo 30 absolventů dřívější reálky a jeden gymnazista. Přes dvacet absolventů dezertovalo z rakouské armády a přešlo na stranu československých legií, aby mohli bojovat za národní

⁷⁴ Otokar Chlup (1875 – 1965) – v roce 1919 pracoval v experimentálně zaměřeném Československém ústavu J. A. Komenského v Praze. Stál u zrodu Školy vysokých studií pedagogických, jež měla řešit požadavek vysokoškolského studia učitelů obecných a měšťanských škol. Od roku 1922 byl profesorem filosofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, kde při Pedagogickém semináři založil v roce 1924 pokusnou třídu pro nadané děti. Po vzniku pedagogických fakult v roce 1946, založených na základě Dekretu prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 č. 132/1945 Sb., o vzdělání učitelstva, byl Otokar Chlup pověřen jejich organizováním a současně byl jmenován prvním děkanem pražské pedagogické fakulty. Roku 1957 se stal ředitelem Pedagogického ústavu J. A. Komenského, kde založil oddělení, které se věnovalo vydávání Komenského spisů. Byl autorem mnoha odborných pedagogických článků a publikací. (Výzkumný ústav pedagogický Jana Amose Komenského byl zřízen Dekretem prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 č. 133/1945 Sb.)

⁷⁵ Mimo dějepis a zeměpis Franke učil také němčinu, z níž překládal; svá literární díla publikoval pod pseudonymem Jaroslav Skalický.

⁷⁶ Fyzika ovlivňuje Jiráskovo gymnázium v Náchodě i v současnosti. Ve škole probíhá ve spolupráci s Matematicko-fyzikální fakultou Univerzity Karlovy *Projekt Heuréka aneb „fyzika vlastníma rukama a hlavou“*, jenž je určen všem, kteří chtějí vyučovat tento předmět na jakýchkoliv typech škol, a prezentován na internetových stránkách <http://kdf.mff.cuni.cz/heureka>.

svobodu. Toto jejich rozhodnutí lze přičíst také výchovnému působení školy. „Válečné maturity s úlevami“ ve školním roce 1917/1918 absolvovalo 14 studentů. Zkoušky se konaly od října do května podle termínů studijních dovolených, které abiturienti obdrželi z činné vojenské služby⁷⁷.

V období po první světové válce v nově vzniklé Československé republice stoupal zájem o studium, což v nárůstu počtu studentů pocítilo i náchodské reálné gymnázium. Výraznou měrou tomu také dopomohla skutečnost, že od školního roku 1918/1919 se dívky mohly stát plnoprávními a rovnocennými studentkami gymnázia. Do školy začali dojíždět studenti z českých rodin úředníků a státních zaměstnanců, kteří se do regionu přistěhovali po roce 1918. V září 1919 bylo do primy přijato 125 žáků, kteří byli rozděleni do dvou chlapeckých a jedné dívčí třídy, v níž začalo studovat 43 děvčat. Na gymnázium byl zaveden dívčí tělocvik (do té doby byla tělesná výchova určena výhradně pro chlapce). Ačkoliv býval průběhu studia značný úbytek studentů – nejvíce jich ze školy odcházelo na konci kvarty, jejich počet se ustálil zhruba na pěti stech. Ve školním roce 1919/1920 studovalo ve dvou sekundách 77 žáků (z nichž bylo devět dívek), ve dvou terciích 82 žáci (včetně osmi dívek), v jedné třídě kvarty bylo 55 žáků (také osm dívek), v kvintě 46 (opět osm dívek), v sextě 28 (se čtyřmi dívkami), septimánů – mezi nimiž byl i František Živný – bylo 28 studentů (rovněž čtyři dívky) a v oktávě bylo 26 chlapců. V prvních dvou poválečných zimách proběhly „uhelné“ prázdniny *„dílem pro nedostatek paliva, dílem proto, že nebyly včas poukázány prostředky na vyrovnání účtů za palivo, musilo se dvakrát přerušit pravidelné vyučování, a to od 18. října (1920) do 3. listopadu, pak od 11. prosince do svátků vánočních“*⁷⁸. Dne 1. září 1920 nastoupila na gymnázium první žena – profesorka Zdeňka Trejtnarová, učila zeměpis a dějepis. V prosinci toho roku zemřel bývalý starosta okresu a města Náchoda Josef Bartoň-Dobenín st., který se významně podílel na vzniku školy a byl předsedou Spolku pro podporování chudých studujících. Jeho synové z dědictví věnovali Kč 100 000,-- nadaci pro chudé žáky.

Nové politické poměry přinesly zrušení řady zákazů, které postihovaly spolkové i sportovní aktivity, např. hraní fotbalu, a svazovaly možnosti pedagogů v mimoškolní práci. Mladí lidé se rychle přizpůsobili novým poměrům – ve škole vznikla studentská samospráva, probíhají debatní schůze, je zřízena čítárna. Z dalších aktivit lze zmínit

⁷⁷ Dvacátá prvá výroční zpráva c. k. reálného gymnasia v Náchodě za školní rok 1917 - 1918, s. 32.

⁷⁸ 24. výroční zpráva státního reálného gymnasia v Náchodě za školní rok 1920 - 21, Náchod 1921, s. 7

studentské divadlo či sportovní činnost – ať už jde o cvičení v tělocvičně, na hřišti Sokola, SK Náchod nebo nově vybudovaném hřišti pro volejbal a tenis.

V tomto čínorodém prostředí ukončil František Živný středoškolská studia na náchodském reálném gymnáziu maturitní zkouškou dne 25. června 1921.

3 Období mezi dvěma válkami

Uznání svrchovaného Československého státu a vymezení jeho hranic záviselo na výsledku mírové konference, jež byla zahájena 18. ledna 1919 v Paříži. Otázky hranic řešila samostatná komise, jíž byly předkládány československé požadavky formou memorand. Zajištění hranic bylo součástí Versailleské mírové smlouvy s Německem, podepsané v červnu téhož roku, a smlouvy s Rakouskem, jež byla ratifikována o tři měsíce později v Saint-Germain-en-Laye.

Složitá byla situace na Slovensku. Maďarsko deklarovalo v březnu 1919 Republiku rad a předalo ultimativní nótu o posunutí hranic. Na Slovensku bylo vyhlášeno stanné právo a československé vojsko obsadilo území k nové demarkační linii. Došlo ke konfliktu, při němž maďarská vojska dobyla oblast až po polské hranice. Smlouvou z Trianonu z června následujícího roku, kterou uzavřel stát s Maďarskem, bylo nakonec Československu postoupeno území Slovenska a Podkarpatské Rusi⁷⁹.

Ze správního hlediska byla republika členěna na země Českou a Moravskoslezskou⁸⁰, Krajinu Slovenskou (dále dělena na župy) a Podkarpatskou Rus.

Prezident Masaryk se ujal úřadu po návratu do Prahy dne 21. prosince 1919. Hospodářská politika vlády se zaměřila na odstraňování následků války a vytváření podmínek pro hospodářskou samostatnost státu. Vedle dalších rozhodnutí došlo k vytvoření nové československé měny. Na základě měnové reformy z února 1919 byly okolkovány dřívější rakousko-uherské bankovky a v poměru 1:1 zavedena koruna československá⁸¹. Radikálním zásahem do majetkových poměrů se stala pozemková reforma, kterou byla za náhradu vyvlastněna jakákoliv půda nad 250 hektarů, zemědělská pak nad 150 hektarů. Takové pozemky byly následně prodány menším zemědělským výrobcům, což vedlo k oslabení sociálních rozporů na vesnici⁸². Tehdejší sociální politika se řadila k nejpokrokovějším v Evropě. Zákonem byla stanovena osmihodinová pracovní doba, podpory v nezaměstnanosti či nemocenské a úrazové pojištění. Nezanedbatelná byla existence závodních rad, jejichž prostřednictvím mohli dělníci ovlivňovat vedení podniků,

⁷⁹ Od roku 1944 oblast přejmenována na Zakarpatskou Ukrajinu.

⁸⁰ Zákonem č. 125/1927 Sb. ze dne 14. července 1927 bylo sloučeno území československého Slezska s Moravou do jednoho správního obvodu, jehož řízením byl pověřen Zemský úřad se sídlem v Brně (ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha: Libri, 2003, s.322-323).

⁸¹ BĚLINA, Pavel a kolektiv. *Dějiny země Koruny české. II. díl*. Praha: Paseka, 1993, s. 167.

⁸² POKORNÝ, Jiří. *České země 1918-1994*. Praha: Práh – Martin Vopěnka, 1994, s. 11.

ve kterých byli zaměstnání. V továrnách byla zaváděna elektrifikace, prosazovala se pásová výroba, jež vedla k racionalizaci práce. Významné postavení v hospodářství zaujímal zlínská továrna Tomáše Bati a Škodovy závody, ve své době jedna z největších evropských zbrojovek.

Dne 29. února 1920 přijalo Národní shromáždění Ústavní listinu Československé republiky, která stanovila formu a územní rozsah státu, státní občanství, moc zákonodárnou, vládní a výkonnou, moc soudcovskou, občanská práva a ochranu menšin národnostních, náboženských i rasových. Součástí ústavního zákona byl také zákon jazykový, jež určoval jazyk československý jako oficiální řeč; zároveň bylo za určitých podmínek zajištěno právo národnostních menšin na užívání mateřského jazyka ve styku s úřady.

Na základě ustanovení zákona č. 226/1922 Sb.z. ze dne 13. července 1922 došlo ke sjednocení školské soustavy na území celé republiky⁸³. V tzv. „Malém školském zákonu“ byla kodifikována osmiletá povinná školní docházka a zakázána možnost úlev. Nově byla do osnov zavedena občanská nauka a výchova, nauka o domácím hospodaření a chlapecké ruční práce. Na středních školách byla dokončena přeměna šestitřídních lyceí v reformní reálná gymnázia. Žákům občanských škol s jiným vyučovacím jazykem byla dána možnost naučit se československému jazyku. Školy na Slovensku a Podkarpatské Rusi se přičiňovaly o rozvoj rusínského a slovenského národa, ale i v ostatních národnostně smíšených oblastech byly zakládány tzv. menšinové školy⁸⁴.

Ve dvacátých letech 20. století zahájila novou éru také česká kultura. Jejím šíření pomáhaly nové technické prostředky, rozhlas a film. Česká literatura začala být celosvětově respektována, spisovatelé podporovali humanistické a demokratické hodnoty⁸⁵. Nelze zapomenout ani na vliv Osvobozeného divadla Jiřího Voskovce a Jana Wericha, pro které komponoval Jaroslav Ježek. Mezi hudebními styly se objevil jazz, jímž byl ovlivněn v počátcích své tvorby také skladatel Bohuslav Martinů. Klasickou českou hudbu reprezentovali autoři Leoš Janáček a Josef Suk, jenž byl i houslovým virtuosem. V architektuře a malířství se projevil kubismus⁸⁶, později vystřídán surrealismem⁸⁷,

⁸³ Kovářiček, Jedličková, 1995, s.23n.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Zejména šlo o díla Karla Čapka, Jaroslava Haška, Ferdinanda Peroutku, Jaroslava Seiferta aj.

⁸⁶ Např. Dům u černé Matky Boží v Praze architekta Josefa Gočára, některá výtvarná díla Jana Zrzavého či Josefa Čapka.

⁸⁷ Pražská Müllerova vila architektů Adolfa Loose a Karla Lhoty, malby Toyen – Marie Čermínové.

konstruktivismem⁸⁸ a funkcionalismem⁸⁹. Vědec Jaroslav Heyrovský sestrojil roku 1924 první polarograf⁹⁰. Kromě politických zpráv se do zájmové sféry mnoha lidí dostaly větší měrou také sportovní události, v té době se jednalo zejména o tenisová utkání a zápasy v kopané.

Poměrně příznivý hospodářský vývoj v Československu neměl dlouhého trvání. Počátek třicátých let probíhal i na našem území ve znamení světové hospodářské krize, jež kolem roku 1933 kulminovala a následně velice poznenáhlu odeznívala. Velmi prudce vzrostl počet nezaměstnaných, v době nejvyššího krizového vrcholu dosahoval téměř jednoho miliónu osob. Pro zmírnění sociálních dopadů krize sloužilo zvýšení státních příspěvků v nezaměstnanosti, stravovací a poukázkové akce či komunální a veřejné práce. Ani tato opatření nebyla řešením a v republice začalo docházet ke stávkám a demonstracím, k nimž se přidaly projevy nacionálně fašistických postojů⁹¹. Československá vláda byla nucena provádět obranné postupy, mezi něž patřilo přijetí zákonných opatření, jež umožňovala zákaz protistátního tisku a přísnější stíhání protistátní činnosti, nebo možnost zastavení činnosti a následné rozpuštění politické strany, které se v prvé řadě dotklo sudetoněmeckých nacionalistických stran.

V roce 1934 v polském generálním štábu vznikla tajná organizace, tzv. výbor sedmi, jež si kladla za cíl vedení a organizaci sabotážních a diverzních akcí proti Československu a přípravu ozbrojeného povstání Poláků na Těšínsku⁹².

V této napjaté situaci dne 14. prosince 1935 ve svých 85 letech ze zdravotních důvodů oficiálně abdikoval prezident Masaryk. Za svého nástupce doporučil Edvarda Beneše, jenž byl 18. prosince téhož roku zvolen novým prezidentem republiky.

Dne 2. června 1936 předložil náčelník Hlavního štábu československé armády program na výstavbu stálého pohraničního opevnění po vzoru Maginotovy linie,

⁸⁸ Zvláště v Praze v blízkosti Letné – Veletržní palác (architekti Oldřich Tyl a Josef Fuchs), budova dnešního ministerstva vnitra (autoři Jan Zázvorka, Kamil Roškot a Jaromír Krejcar) a další.

⁸⁹ Budova Národního technického muzea v Praze (architekt Milan Babuška) či nájemní domy architekta Josefa Gočára v pražských Holešovicích; významnou – byť autorsky ne českou – stavbou je brněnská Vila Tugendhat, jejímž projektantem byl Němec Ludwig Mies van der Rohe.

⁹⁰ Jaroslav Heyrovský (1890 – 1967) – fyzikální chemik, zakladatel Polarografického ústavu ČSAV, v roce 1959 obdržel jako první Čech Nobelovu cenu v oblasti chemie za objev a rozvoj polarografické metody. Polarograf – přístroj pro automatický záznam křivky závislosti proudu na povrchovém napětí při elektrolýze.

⁹¹ Čeští fašisté využili krize k protiněmeckým a protizidovským nepokojům. Ovšem ani ostatní přívrženci fašismu nezůstávali pozadu – k hlasitějším projevům jim dodávalo odvalu německé nacistické hnutí v čele s Adolfem Hitlerem, jenž byl 30. ledna 1933 jmenován německým kancléřem.

⁹² Žáček, 2003, s. 325.

vybudované Francií na hranici s Německem po první světové válce⁹³. Na Bohumínsku se linie opevnění začala budovat téměř o rok dříve ve spolupráci československých a francouzských stavitelů. První bunkr byl dokončen již na podzim roku 1935⁹⁴.

V únoru 1937 byla československou vládou přijata dohoda o národnostním vyrovnání, která měla pohraničním oblastem poskytnout hospodářskou pomoc, zlepšit sociální a kulturní situace a upravit složení státní správy podle národnostního klíče. Vlastní realizace dohody však nepřinesla očekávané změny. Od června téhož roku začal německý generální štáb pracovat na protičeskoslovenském válečném plánu Fall Grün (Zelený)⁹⁵. Dne 14. září toho roku zemřel na zámku v Lánech první prezident ČSR T. G. Masaryk.

Od 20. května 1938 probíhala v Československu tzv. částečná mobilizace, vyhlášená na základě zpráv o soustředování německých vojenských jednotek u hranic republiky. Na základě požadavků Adolfa Hitlera, které sdělil 15. září 1938 v Berchtesgardenu britskému ministerskému předsedovi Nevillu Chamberlainovi, vypracovala britská a francouzská vláda plán na odstoupení československých pohraničních oblastí s více než 50 % německého obyvatelstva nacistickému Německu. Tento záměr byl formou ultimáta předložen o čtyři dny později československé vládě. Představitelé státu zprvu odmítli; po dalším tvrdém nátlaku však 21. září prezident s odstoupením požadovaných území souhlasil. Následně dne 5. října Edvard Beneš abdikoval na prezidentský úřad a 22. října opustil území republiky.

3.1 Region v letech 1918 - 1938

Poměry na Bohumínsku byly ovlivněny jeho hraniční polohou i národnostní různorodostí obyvatelstva, jež se dle rakouských statistik hlásilo převážně k polskému jazyku. Tento stav se stal formálním důvodem pro vznesení nároku na připojení uvedeného území k Polsku. Dne 31. října 1918 obsadily město Těšín polské oddíly. Následně byla 5. listopadu uzavřena kompromisní dohoda mezi Zemským národním výborem

⁹³ Tamtéž, s. 326.

⁹⁴ V současnosti se snaží o bunkry na Bohumínsku pečovat Občanské sdružení Klub vojenské historie Bohumín, které od doby svého vzniku rekonstruuje dva pěchotní sruby MO-S5 „Na trati“ a MO-S4 „Šedá vila“ a dohlíží na stav ostatních objektů opevnění.

⁹⁵ Bělina a kol., 1993, s. 186 (srv. Čapka, 2000 – uvádí datum 21. dubna 1938).

pro Slezsko a Národní radou⁹⁶ Těšínského knížectví (Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego) o dočasném rozdělení správy Těšínska. Poláci, kteří na 26. ledna 1919 ohlásili volby do ústavodárného sněmu, získali vládu nad těšínským a bílským (Białskim) okresem, Češi na okresem frýdeckým. Fryštátský okres byl rozdělen. Jelikož však byl průmysl v oblasti financován především německo-rakouským kapitálem, zahrnuli němečtí nacionalisté Bohumín s okolím do navrhované „Východomoravskoslezské neutrální republiky“⁹⁷, jejíž vznik se snažili všemožně propagovat v mezinárodním měřítku. Na území obsazeném Polskem také se nacházel úsek košicko-bohumínské dráhy, která byla pro Československou republiku významná jako železniční spojení českých zemí se Slovenskem. V tu dobu se totiž i na Slovensku začaly přiosťřovat problémy s maďarskými územními nároky na část jižního Slovenska.

Aby vyřešilo hrozící teritoriální konflikty v co nejkratším čase, ministerstvo národní obrany vydalo 19. ledna 1919 rozkaz k vojenskému obsazení Těšínska. Československá vláda 21. ledna důrazně naposledy vyzvala Polsko, aby stáhlo armádu a vlastní orgány z území Těšínska za mezinárodně uznanou státní hranici. Polská strana výzvu ignorovala, o dva dny později v Těšíně bylo veliteli polského vojska, jímž byl plukovník Franciszek Xaver Latinik, českým podplukovníkem Josefem Šnejdárkem⁹⁸ předáno ultimátum: během dvou hodin mělo být vyklizeno Těšínsko až za řeku Białku. Latinik však podmínky odmítl, takže krátce po poledni, po vypršení ultimáta československé vojsko pod Šnejdárkovým velením překročilo prozatímní demarkační čáru a zaútočilo na uvedené území ve směrech na Bohumín a Karvinou. Vypukla tzv. sedmidenní válka. Zajímavostí je, že součástí Šnejdárkovy vojenské skupiny byl kromě legionářského střeleckého pluku z Francie, dvou domácích pěších a jednoho mysliveckého pluku i prapor dobrovolníků z Bohumína. Na podporu československého postupu vytvářeli místní obyvatelé dobrovolnické formace zvané Národní gardy, celkem se jednalo o přibližně pět tisíc mužů. Boje s polskou armádou pokračovaly úspěšně do 26. ledna, jednotky dobyly Bohumín, Ostravu, Karvinou, Zebrzydowice a Stonavu. O den později postoupily do Těšína. Na základě postupu obdržel podplukovník Šnejdárek rozkaz k překročení řeky Visly a zajištění železnice v úseku Bohumín – Těšín – Jablunkov.

⁹⁶ Používán také nepřesný název „Národní výbor“.

⁹⁷ KÁŇA, Otakar. Bohumín v období meziválečném 1918-1938. In GROBELNÝ, Andělín, ČEPELÁK, Bohumil a kol. *Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1976. Část 2. Z historického vývoje města, s. 237.

⁹⁸ Šnejdárek byl dříve ve Francii v jednotce československých legií.

Poláci, překvapení razantností útoku, ustoupili 28. ledna až za Vislu, kde na ně o dva dny později Čechoslováci opět zaútočili a zajistili tak prostor západního břehu až k obci Skoczów. Na nátlak dohodových mocností, Francie a Velké Británie, zastavilo Československo na Těšínsku v noci z 30. na 31. ledna bojové akce. Podplukovník Šnejdárek byl pověřen uzavřít příměří s plukovníkem Latinikem, velitelem polské armády. Československé jednotky zůstaly na dobyté linii do 2. února, kdy byla stanovena demarkační čára a sporné území bylo dáno pod mezinárodní kontrolu. Vystala však jiná hrozba – Maďarská republika rad začala nárokovat oblast jižního Slovenska, proto bylo nutné co nejdříve přesunout vojenské jednotky na slovenské území. Dne 3. února byla v Paříži – na neutrální půdě – uzavřena Československo-polská smlouva. Česká strana získala rozhodnutím velmocí soudní okres bohumínský, ostravský a frýdecký; s polskou stranou se dělila o okresy ostatní. Košicko-bohumínská dráha a polovina karvinského uhelného revíru měla připadnout Polsku. Navržené řešení však bylo pro Československo nevýhodné a nepřijatelné, proto požádal Edvard Beneš o vyhlášení plebiscitu na území Těšínska. Polsko s nabídkou po čase souhlasilo, takže Nejvyšší rada na mírové konferenci v Paříži vydala v září 1919 podmínky k účasti obyvatel. V období příprav na referendum zasáhla oblast nová vlna nepokojů a stávek. To vše se již odehrávalo v době, kdy Polsko vedlo válku s Ruskem. Dohodové velmoci nabídly Polsku pomoc pod podmínkou, že se zúčastní v roce 1920 červencové konference v belgickém lázeňském městě Spa. Rozhodnutím velvyslanců na konferenci dne 28. července byla Košicko-bohumínská dráha, část uhelného revíru po řeku Olši a území tzv. Zaolší přidělena Československé republice, zbývající sporné oblasti získalo Polsko. Česko-polský konflikt však poznamenal vztahy obou států na celé meziválečné období a vyústil až v osudný rok 1938.

3.2 Školství první republiky a počátky českého gymnázia v Bohumíně

České státní reformní reálné gymnasium v Bohumíně-nádraží bylo založeno v roce 1921. Jeho vybudování mělo počátek ve snaze poskytnout i české mládeži vyšší vzdělání v mateřském jazyku. Žádost o zřízení české střední školy v Bohumíně-nádraží byla podána Okresním osvětovým sborem pro okres bohumínský 22. ledna 1921⁹⁹.

⁹⁹ *Kronika školní 1921-1938*. Uložena ve Státním okresním archivu Karviná.

Ve zmíněném roce se řešila otázka rozložení českých středních škol na Těšínsku. Pro založení nové střední škola připadaly v úvahu obce Těšín, Karviná¹⁰⁰ a Bohumín. Příslušní úředníci z ministerstva školství a národní osvěty navštívili všechny uvedené obce a na místech samých se přesvědčili o potřebě vzniku střední školy. Zjistili, že díky pomoci Matice osvěty lidové pro Těšínsko již v Karviné existuje průmyslová škola a v Těšíně reformní reálné gymnázium. Proto ministerská rada 21. dubna 1921 rozhodla zřídit od 1. září 1921 v Bohumíně-nádraží gymnázium státní¹⁰¹. Pro Bohumín se jevil jako nejvhodnější moderní typ reformního reálného gymnázia¹⁰².

Sociální postavení a finanční situace středoškolských profesorů byly za první republiky velmi příznivé. Profesori, jenž získali umístění, patřili k elitě státních zaměstnanců. Měli výhodné sociální pojištění, jízdní výhody pro celou rodinu, které jim poskytly Československé státní dráhy (viz Příloha č. XVII), ve školách snížené úvazky na správu kabinetů a opravu úloh, výchovné na nezaopatřené děti a zejména platy, které v oné době výrazně převyšovaly průměrné mzdy (viz Příloha č. VIII).

Sociální poměry studentů nelze v současnosti vysledovat blíže. Ze školní kroniky a výročních zpráv je možné usuzovat, že finanční poměry rodin studentů nebyly příliš dobré – úhrada školného se týkala malého počtu žáků (viz Příloha č. IX). Školné platili studenti, pokud roční příjem jejich rodičů přesahoval 20.000 Kč¹⁰³, zohledňován byl i počet nezaopatřených sourozenců. Roční školné činilo 100 Kč, jestliže roční příjem rodičů dosahoval 40.000 Kč, při ročním příjmu do 60.000 Kč platili žáci 200 Kč, do 100 tisíc hradili 400 Kč a při ročním příjmu rodičů přes 200 tisíc se částka školného rovnala 1.200 Kč. Od školního roku 1926/1927 začala platit zvýšená hranice příjmů, z nichž se vypočítávalo školné, což znamenalo i úpravu poplatku na 200 Kč za pololetí. Výrazným zásahem do rodinných rozpočtů byly nákupy učebnic (viz Příloha č. IX). Ve škole byla zpřístupněna knihovna pauperum¹⁰⁴, jenž umožňovala žákům půjčení učebnic za mírný poplatek. Starší studenti také prodávali mladším vlastní použité učebnice, které ve vyšších ročnících nepotřebovali.

¹⁰⁰ Dle tehdejšího pravopisu Karvinná.

¹⁰¹ Přípis pres. minist. rady z 23. 4. 1921, č. 13973/21; MŠO z 28. 5. 1921, č. 43020/1921.

¹⁰² Pro zajímavost je do přílohy (viz Příloha VII) včleněna tabulka s přehledem vyučovacích předmětů a počtem hodin na bohumínském reformním reálném gymnáziu v době jeho založení.

¹⁰³ V případě nižší částky ročního příjmu byli studenti od placení školného osvobozeni.

¹⁰⁴ Knihovna chudých (trpících).

Správní komise Bohumína-nádraží poskytla¹⁰⁵ ochotně a bezplatně dvě místnosti v přízemí školní budovy u katolického kostela. Jednalo se o učebnu a kabinet, který sloužil pro umístění ústavních sbírek; k založení sbírek byla použita mimořádná dotace pro rok 1921 ve výši 15 tisíc korun.

Vyučování bylo slavnostně zahájeno 5. září 1921 za přítomnosti vládního komisaře obce Bohumína-nádraží, zástupců správní komise, úřadů a obyvatelstva. Zprvu vyučoval správce ústavu – profesor Doležil – sám, od druhé poloviny září pak přibyl na gymnázium další vyučující, zatímní profesor dr. Alfons Jungr. Zemská školní rada v Brně schválila na místa výpomocných učitelů P. Karla Juroše pro římsko-katolické náboženství, Františka Mlčocha pro kreslení, Augustina Svobodu pro tělocvik a Františka Solnaře pro výuku zpěvu. Mlčoch a Svoboda byli tehdy výpomocnými učiteli občanské školy a Solnař nadučitelem v obecné škole. Už 20. prosince škola uvítala první inspekční návštěvu zemského školního inspektora Ferdinanda Pavelka¹⁰⁶. Již v témže školním roce, přesněji 7. června 1922, se usnesla správní komise o nutnosti darování potřebného státního pozemku pro stavbu nové budovy gymnázia¹⁰⁷.

Školní rok 1922/1923 byl zahájen v nových místnostech, v prvním poschodí školní budovy „u rourovny“. Tři učebny, ředitelnu, sborovnu a kabinet poskytla bezplatně správní komise Bohumína-nádraží. V ústavu začala také vyučovat první žena - výpomocnou učitelkou dívčího tělocviku a vedlejší učitelkou ženských ručních prací se stala industriální učitelka Božena Škutová¹⁰⁸. Bohumínský odbor Matice osvěty lidové podporoval chudobnější žáky, například darováním příspěvku 3520 K na nákup učebnic. Přispěl také na vánoční nadílku, zejména obuv a oděvy pro žáky ze sociálně slabých rodin. O studenty pečovala i místní odbočka Červeného kříže, která zajistila jednomu žákovi prázdninové léčení v lázních v nedalekém Darkově. Okresní péče o mládež vyslala 12 dětí na prázdninový pobyt na venkově. Zemská správní komise pro Slezsko udělila dvěma žákům finanční studijní podpory. V zimním období měly děti možnost stravovat se v kuchyni občanské školy – děti nezaměstnaných rodičů zcela zdarma, další nemajetné děti za mírný poplatek. V dubnu 1923 doplnila správní komise usnesení z června předešlého

¹⁰⁵ Schváleno výnosem MZO z 6. 8. 1921, č. 71972/21; int. ZŠRsl. z 25. 8. 1921, č. I-937/10.

¹⁰⁶ Ferdinand Pavelek (1876 – 1964) – středoškolský profesor, zemský školní inspektor, kulturně-osvětový pracovník, redaktor slezského věstníku Opava, člen výboru a knihovnik Matice opavské. Zasloužil se o rozvoj školství ve Slezsku. Inspekce na bohumínském gymnáziu vykonával každoročně, pravidelně po několik let.

¹⁰⁷ *Kronika školní 1921-1938*. Uložena ve Státním okresním archivu Karviná.

¹⁰⁸ ZŠRsl. 2. 10. 22, I-27/2.

roku, týkající se darování stavebního pozemku na stavbu nové gymnaziální budovy. Pro výstavbu bylo určeno místo v tzv. bažantnici, nejméně o výměře 6.400 m² ¹⁰⁹ (viz Příloha č. V).

I následující školní rok bylo gymnázium umístěno ve školní budově „u rourovny“, k jejímž dosavadním místnostem v prvním poschodí přibyla jedna učebna v přízemí (gymnázium mělo nyní 4 učebny, ředitelnu, sborovnu a kabinet pro sbírky). Každoročně se na gymnáziu připomínalo výročí národního osamostatnění. 28. říjen 1923 byl o to slavnostnější, že se jednalo o páté jubileum, takže se ve škole konala „nehlučná“ oslava. Vzhledem k propuknutí spálové epidemie skončilo vyučování již 14. prosince, vánoční prázdniny trvaly do 6. ledna. Již o pět dní později opět proběhla návštěva zemského školního inspektora, vládního rady Ferdinanda Pavelka. 28. března 1924 si škola připomněla výročí Jana Amose Komenského. Při této příležitosti se uskutečnila přednáška s recitacemi. Velikonoční prázdniny trvaly 10 dní – od 13. do 23. dubna. Následující měsíc 31. května uspořádal profesorský sbor v sále místního kulturního domu „Orfeus“ první samostatnou žakovskou akademii. Výtěžek z této akce připadl ve prospěch nemajetných studentů (jednalo se o částku 1.164,85 Kč, což v té době nebyl malý obnos). Tentýž školní rok se celá škola zúčastnila uvítání prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka v Moravské Ostravě¹¹⁰.

Ve školní budově u rourovny přibyla ve školním roce 1924/1925 pro potřeby gymnázia další učebna a druhý kabinet, v němž byly umístěny potřeby pro kreslení. Nově získaná učebna byla přestavěna z dvou pokojů bytu pana řídícího. Vzhledem k celkovému počtu žáků ve čtyřech postupných ročnících mohla být jedna z učeben úplně vyhrazena kreslení a rýsování. Přijímací zkoušky na gymnázium se v tehdejších letech konaly vždy koncem června předchozího školního roku. Ovšem, koncem června znamenalo skutečně období mezi 25. a 30. červnem. Ve výjimečných případech mohl žák skládat zkoušky dokonce 1. září nového školního roku. Uvedený školní rok neměli chlapci na gymnáziu vůbec vyučování tělocviku – původní učitelé byli v ústavu pouze jako výpomoc a výuky se z různých důvodů vzdali. Škola za ně však nesehnala náhradu, a tělocvik pro chlapce v rozvrhu toho roku chyběl. Dívky na tom nebyly o mnoho lépe. Hodiny tělocviku probíhaly pouze první pololetí, pak onemocněla učitelka, a tak chyběl tělocvik i děvčatům. Přesto ředitel Doležil do zápisu v kronice uvedl, že „*zdravotní stav žactva je uspokojivý*“

¹⁰⁹ *Kronika školní 1921-1938*. Uložena ve Státním okresním archivu Karviná.

¹¹⁰ Tamtéž.

(Kronika reálného gymnasia v Novém Bohumíně, 1921–1937). Mezi památné dny, které zpestřily život na gymnáziu, patřila v onom roce oslava 500. výročí smrti Jana Žižky z Trocnova, šesté výročí osamostatnění, oslava 75. narozenin prezidenta Masaryka a památka Jana Amose Komenského. 11. června 1925 se gymnázium zúčastnilo Dětských radovánek, pořádaných všemi českými školami v Bohumíně. Studenti se nejen zúčastnili průvodu, ale vyrobili i výzdobu na alegorický vůz se skupinami v krojích, znázorňujících jednotlivé země republiky. Část, která gymnáziu připadla z celkového výtěžku, byla znovu použita pro pomoc nemajetným studentům¹¹¹.

Počátkem školního roku 1925/1926 znovu vyvstala nutnost získat v budově u rourovny další místnosti. Tentokrát pro pátou třídu a pro další první třídu. Z tohoto důvodu byl školník nucen přestěhovat se do prázdného bytu po řídícím učiteli Postuwkovi; původní školníkuv byt byl přebudován na jednu z požadovaných učeben. Druhá nová učebna vznikla rozdělením přízemní učebny tenkou příční zdí na dvě malé místnosti, v nichž se pak učily obě primy. 31. říjen 1925 byl na mezinárodním Kongresu spořitelů v italském Miláně prohlášen za svátek spořivosti. Při této příležitosti byl žákům gymnázia objasněn význam šetrnosti nejen pro jednotlivce, ale i pro národ a stát. 28. března téhož roku při dopolední výuce věnoval ústav mírovou půlhodinu myšlenky světového míru. Profesor dr. Novotný přednášel studentům o významu a dějinách mírového hnutí, se zřetelem na snahy Jana Amose Komenského¹¹².

Následující školní rok zůstal počet tříd stejný. Ačkoliv přibyla šestá třída, ubyla druhá třída bývalé primy, takže profesorský sbor nemusel řešit složité přesuny tříd původních a vytváření nových. Z památných dnů byl ve školní kronice připomenut další 28. březen – ředitel gymnázia, profesor Zdeněk Doležil, osvětlil žákům význam J. A. Komenského, zdůraznil zvláště jeho mírové snahy. Týden České knihy ve dnech 21. až 26. března 1927 se stal podnětem pro vyučování češtiny, učitelé při hodinách upozorňovali žáky zejména na důležitost knih. Svaz knihkupců a nakladatelů věnoval žákům nejvyšších tříd brožuru dr. Jana Herbena „Středoškolským studentům“, v sextě se uskutečnila přednáška jednoho ze studentů, Zdeňka Říhy, o významu české knihy. Běžný život na gymnáziu však byl stále více utlačován prozatímním umístěním v nedostatečných prostorách. Neexistovaly pomocné místnosti, vyučování se omezovalo pouze na více méně nouzové učebny. Jak ve školní kronice uvedl ředitel gymnázia, tímto stavem trpěla nejvíce

¹¹¹ *Kronika školní 1921-1938*. Uložena ve Státním okresním archivu Karviná.

¹¹² Tamtéž.

výuka přírodních věd a tělesné výchovy. O to radostněji byly všemi přijímány první viditelné známky činnosti při stavbě nové budovy. Po zdoluhavých jednáních a přípravách byly konečně 6. července 1927 zahájeny první práce na stavebním pozemku v městském parku v areálu tzv. bažantnice nedaleko slezských zemských drah. O několik dní později, 11. července, začali dělníci zarážet do bahnitě půdy piloty. Ačkoliv bylo jasné, že k otevření nové budovy zbývá dlouhá řada měsíců, po které se bude ústav tísnit v dosavadních nedostatečných prostorách, zahájení stavebních prací bylo pro žáky i profesory vzpruhou¹¹³.

Ve školním roce 1927/1928 vzrostl počet kmenových tříd na sedm. Jelikož gymnázium mělo ve školní budově u rourovny k dispozici tentýž počet místností jako v předchozím školním roce, chyběla učebna pro jednu třídu. První třída byla určena za třídu „létací“ – pokud bylo volno v kreslárně, pobývali žáci tam, v opačném případě pak byli v učebnách těch tříd, jež měly hodiny kreslení, rýsování nebo tělocvik. I v tomto školním roce proběhly inspekce zemského školního inspektora, vládního rady Ferdinanda Pavelka, a to ve dnech 26. října 1927 a 27. března 1928. Kromě těchto proběhly také inspekce odborné – pro tělocvik a pro zpěv. V záležitostech vnitřního uspořádání ústavu navštívil školu již 14. září odborný rada Antonín Hrazdil. Při své návštěvě si prohlédl také staveniště nového gymnázia. Přes veškeré tyto význačnější události se stále více v běžném životě školy projevoval nedostatek prostoru v prozatímní budově. Počet učeben byl sice zvýšen díky adaptacím a přepažením jedné učebny větší, ale dosud nebyl pro žáky dostatečný. První třída se stále musela stěhovat z místa na místo. Vyučování bylo nejsložitější zvláště v reálných předmětech. Pro ně chyběly speciální učebny, které se jakoukoliv provizorní stavební úpravou nedaly nahradit. Zvětšovaly se také sbírky, jež zaujímaly dva těsné kabinety. V přízemí se o kabinet dělili správci čtyř sbírek s učitelkou expozitury státní obecné menšinové školy. Kreslárna fungovala zároveň jako rýsovna i přechodná „domovská“ učebna pro první třídu. Není divu, že za takových podmínek sledovali pokroky stavby nejen profesori, ale i sami žáci gymnázia. O prázdninách 1927 bylo zahájeno zarážení betonových pilot do močálovité půdy pozemku a před koncem října byl již hotov suterén nové školní budovy i s položenými betonovými stropy. Obytná budova pro ředitele školy, situovaná do těsného sousedství, byla dokonce zastřešena. 28. říjen 1927 byl pro školu dnem velmi podstatným – kromě oslav devátého výročí

¹¹³ *Kronika školní 1921-1938*. Uložena ve Státním okresním archivu Karviná.

osamostatnění Československa se konala slavnost položení základního kamene k novostavbě gymnázia (viz Příloha č. IV). Vedle zástupce ministerstva školství a národní osvěty, ministerského rady Rudolfa Neuhöfera¹¹⁴, se této význačné události zúčastnil jako zástupce zemského prezidenta Šrámka a zemské školní rady slezské také zemský školní inspektor Pavelek, zástupci četných úřadů, spolků, korporací, vojska a průmyslových závodů. Slavnosti se účastnily tisíce obyvatel města i okolních obcí, ale i žáci všech místních škol. Po úvodním zpěvu hudebního sdružení „Smetana“ zahájil oslavy ředitel školy Zdeněk Doležil, který uvítal hosty, zhodnotil význam tohoto dne pro gymnázium i pro město a přečetl pozdravné dopisy. Po něm se ujal slova ministerský rada Neuhöfer, jenž ve svém působivém proslvu zdůraznil osobní radost a uspokojení z národního a kulturního úspěchu českého Bohumínska. Po jeho projevu seznámil ředitel Doležil přítomné s historií gymnázia; pamětní listina s těmito údaji byla poté uložena do pouzdra a staviteli Felklem a Kolářem vložena do základního kamene. Následovaly poklepy na základní kámen, na nichž se podíleli zástupci úřadů a korporací. Slavnost byla ukončena děkovným projevem ředitele Doležila a hudebním přednesem státních hymen. V kronice bohumínského gymnázia je uvedena věta, jejíž závěr vyzdvihuje zcela zásadním způsobem význam této akce. Zdůrazňuje totiž, že slavnost k položení základního kamene byla proniknuta radostnou náladou shromážděných a „rozvinula se v mohutnou manifestaci bohumínského češství.“ (Kronika reálného gymnasia v Novém Bohumíně, 1921–1937).

Co se stavby samé týkalo, průtahy v zarážení pilotů způsobily, že do zimy bylo hotovo jen přízemí. Na jaře byly opět zahájeny stavební práce, které ovšem pokračovaly poměrně rychle. Pomalejší bylo až pokládání krovu. Přesto se naděje na vlastní samostatnou budovu, sloužící jen gymnáziu, měnila čím dál více v jistotu, že zanedlouho se bude moci ústav přestěhovat a provizorium skončí.

Koncem školního roku byl založen Spolek pro podporování nemajetných studujících, jenž z darů a příspěvků hradil nákupy učebnic do knihovny, sháněl oděvy a obuv na vánoční nadílku chudým studentům, žákům tělesně slabým a podvyživeným přispíval na obědy a v dobách krize zajišťoval i polévku a mléko ostatním studentům. Členové Spolku se svými příspěvky či dary místních i mimoměstských organizací¹¹⁵ podíleli také

¹¹⁴ Rudolf Neuhöfer (1875 – 1945) – pedagog, pedopsycholog, moravský středoškolský profesor, ministerský rada MŠANO, znalec a překladatel antické filologie a literatury, autor publikací o středním školství a erudovaný odborník na problematiku středního školství v českých zemích i v Evropě (Cach, 1996, s. 58).

¹¹⁵ Mezi donátory Spolku patřil místní odbor Matice osvěty lidové, Beseda, Občanská záložna, okresní úřad i město Nový Bohumín.

na bezplatných lékařských prohlídkách žáků. Na základě těchto každoročních kontrol byli na náklady Spolku žáci vysíláni na zotavenou do prázdninových osad nebo ozdravoven, ať už tuzemských nebo zahraničních¹¹⁶.

Ve školním roce 1928/1929 se škola stala úplnou střední školou typu reformního reálného gymnázia, neboť v září začali studenti pracovat ve všech osmi ročnících. Byl to také poslední rok, kdy škola pobývala v obecní školní budově u rourovny, opět se stejným počtem tříd jako v roce předchozím. Protože přibyla poslední třída, bylo nutno rozdělit další místnost. Tentokrát se zděnou přepážkou rozdělila na dvě části jedna z učeben v prvním poschodí vedle ředitelny. Tato přestavba ovšem neřešila problém s „létací“ třídou, což se týkalo druhého ročníku, který znovu využíval – pokud to bylo možné – kreslírny. Pro kruté zimní mrazy ministerstvo školství a národní osvěty zastavilo výuku na dobu určitou od 18. do 24. února 1929¹¹⁷. Rozhodnutí bylo publikováno i v denním tisku. Dalším, stejně zveřejněným výnosem¹¹⁸ byly tyto mimořádné zimní prázdniny prodlouženy až do konce února.

V uvedeném školním roce proběhly na gymnáziu první zkoušky dospělosti s následujícími výsledky: tři abiturienti a jedna abiturientka byli uznáni dospělými s vyznamenáním, 10 dospělými všemi hlasy, dva dospělými většinou hlasů a jeden z abiturientů byl reprobován¹¹⁹ na půl roku. Toto rozhodnutí mělo však koncem školního roku tragický následek. Abiturient, který při zkoušce neuspěl, se v noci po zkoušce v bytě své matky zastřelil. Všechny profesory i studenty tato zpráva hluboce zasáhla. Zvláště profesori velmi litovali, že chlapec neúspěch neunesl, ačkoliv mu při zkoušce vysvětlili, že pokud po půl roce maturitu složí, nemá nic ztraceno ani na vysoké škole zvěrolékařské, na niž chtěl dále studovat. Pro školu samotnou měl tento čin také nepříznivý dopad – bohumínská veřejnost, vzrušená tragickým případem, svalovala všechnu vinu na členy maturitní komise a celý profesorský sbor. Také tím utrpěl výsledný dojem prvních zkoušek dospělosti. Radostnější události byl nezadržitelný postup novostavby (viz Příloha č. III). Po průtazích, způsobených únorovými mrazy, postupovaly řemeslnické práce opět rychlejším tempem. Ale ani to netrvalo dlouho. Stavební dozorce ing. Oldřich Všeticka byl odvolán na ministerstvo veřejných prací a stavba se rázem ocitla bez dozoru, takže téměř celý

¹¹⁶ *Kronika školní 1921-1938*. Uložena ve Státním okresním archivu Karviná.

¹¹⁷ Výnos MŠANO ze dne 16. února 1929, číslo 919 pres.

¹¹⁸ Výnos MŠANO ze dne 22. února 1929, číslo 1040 pres.

¹¹⁹ Student propadl u zkoušky, měl však v daném termínu možnost zkoušku opakovat.

červen práce stagnovaly. Po nástupu nového dozorce adjunkta Špatynky se opět práce rozběhly – bylo nutno nahradit červnové prostoje tak, aby do konce prázdnin byla nová budova dokončena. Pro další život gymnázia bylo rozhodující, že úsilí všech zúčastněných bylo korunováno úspěchem¹²⁰.

České reformní reálné gymnázium v Bohumíně mělo štěstí na pedagogy. Alespoň se situace takto jeví, neboť již první ředitel, pověřený řízením gymnázia – profesor Zdeněk Doležil, byl velice osvíceným člověkem, jehož myšlenky neztrácejí na aktuálnosti ani v dnešní době. Jeho rukou pečlivě vedená kronika školy vypovídá o letech 1921 až 1939 velmi podrobně. Obsahuje mnoho podrobných skutečností o školním i mimoškolním životě studentů i profesorů tohoto ústavu¹²¹.

¹²⁰ *Kronika školní 1921-1938*. Uložena ve Státním okresním archivu Karviná.

¹²¹ Kromě faktických údajů jsou v rámci pečlivě vedených a dochovaných zápisů z porad profesorského sboru (z let 1936–1939) zachyceny také mnohé myšlenky profesora Doležila, jež formovaly způsoby chování, uvažování a myšlení jeho spolupracovníků.

3.3 Vysokoškolská studia a začátek pedagogického působení

Vzhledem k časovému rozpětí, kterého se tato část práce týká, byla kapitola rozčleněna do dvou podkapitol, v nichž je podrobněji rozpracována studijní etapa a počátek profesního života Františka Živného před nástupem i po přeložení na bohumínské gymnázium.

3.3.1 Příprava na profesi a období před příchodem do Bohumína

V říjnu roku 1921 začal František Živný studovat matematiku a fyziku na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Mezi jeho profesory patřil např. významný český pedagog Otakar Kádner, jenž na univerzitě vedl pedagogické semináře. K dalším lze zařadit profesory matematiky Jana Sobotku a Karla Petra, jejichž zásluhou stoupala nejen úroveň přednášek z matematiky, ale následně také i úroveň absolventů – středoškolských profesorů. Profesor Petr byl autorem kvalitních učebnic matematiky a jednu dobu působil i jako rektor univerzity. Rektorem i přednášejícím byl profesor Bohumil Bydžovský¹²², Živného vyučovali také profesor aplikované matematiky a astronom Václav Láska a profesor teoretické fyziky František Závíška¹²³.

Během posledního roku vysokoškolského studia – v roce 1926 - byl Živný přijat na místo výpomocného učitele na Státní reálné gymnázium v Hradci Králové. V roce 1927 se stal členem Jednoty československých matematiků a fyziků¹²⁴. Působil krátce na II. českém státním reálném gymnasiu Praha II. v Truhlářské ulici a poté dva roky

¹²² Profesor Bohumil Bydžovský (1880 – 1969) - v roce 1920 jako člen Jednoty českých matematiků a fyziků byl vedoucím komise, jež připravila návrhy na úpravu středního školství a nové učební osnovy fyziky s hlavní myšlenkou poznávání základních fyzikálních jevů z vlastního názoru, což podporovala i povinná praktická cvičení z fyziky.

¹²³ Profesor František Závíška (nar. 1879) - v roce 1945 zemřel v koncentračním táboře vysílením po pochodu smrti.

¹²⁴ Název Jednoty změněn roku 1921, původně od roku 1912 nesla společnost název Jednota českých matematiků a fyziků.

vyučoval na Státním reálném gymnasiu na opačném konci republiky – ve Spišské Nové Vsi na Slovensku¹²⁵.

Na území celého Slovenska ve dvacátých letech 20. století působilo mnoho českých učitelů. Nejinak tomu bylo v jeho východní části. Na tehdejší Československé štátne reálne gymnázium ve Spišské Nové Vsi nastupovalo ve školním roce 1927/1928 pět nových profesorů. Kromě Živného jimi byli latinářka dr. Emília Bondyová, přeložená z pelhřimovského gymnázia, Jaroslav Vlček, vyučující chemie a fyziky, který přestoupil z reálky v Praze VII, dějepisář a latinář Zdenek Bíba, původně na gymnáziu v Trstenej, a Eugénia Kopcsányiová, suplující profesorka československého jazyka. Profesor Živný začal vyučovat matematiku, fyziku a geometrii, zvláště ve vyšších ročnících. Na gymnázium nastoupil na základě zmocnění MŠO ze dne 18. srpna 1927 č. 87131/II¹²⁶. Už 27. srpna 1927 obdržel František Živný dopis od ředitele školy Jána Vitovského, že má „nastúpiť na [...] gymnázium od 1. 9. 1927 najneskôr o 8 hodine ráno.“ Jak uvádí školní kronika spišskonovoveského gymnázia, už od svého nástupu se Živný aktivně zapojoval do dění školy. V předvečer Dne svobody – 28. října – se žáci i profesori hromadně zúčastnili lampiónového průvodu po městě, následující den pak položení základního kamene k památníku generála Milana Rastislava Štefánika¹²⁷ ve Spišské Nové Vsi¹²⁸. Sám Živný v prosinci pro žáky své třídy, oktávy, zařídil exkurzi do městské elektrárny a ve dnech 13. – 15. června 1928 spolu s profesory Vlčkem, Dulíkem a Bondyovou exkurzi na výstavu současné kultury v Brně, již se zúčastnilo 109 žáků¹²⁹. Organizoval vycházky vlastivědné, např. na Spišský hrad, ale také fyzikálně zaměřené, jako např. exkurzi do košické rozhlasové vysílací stanice pro žáky VII. a VIII. ročníku¹³⁰. Ve dnech 19. – 23. května podnikl se svou třídou výlet do Prahy. Nemajetným žákům odsouhlasil příspěvek na výlet Spolok pre sociálnu pečlivosť o žiactvo (Spolek pro sociální péči o žáky), který na gymnáziu fungoval. Spolek přispíval na ošacení, stravování, ubytování a učební pomůcky zejména nemajetným žákům. Profesor Živný byl hned

¹²⁵ KORMOŠOVÁ, Ružena. *K pôsobeniu profesora Františka Živného na gymnáziu v Spišskej Novej Vsi*. Spišská Nová Ves, 2005. (Příloha ke zprávě elektronické pošty ze dne 8. prosince 2005.)

¹²⁶ Československé reálne gymnázium v Spišskej Novej Vsi. Kronika ústavu 1922 – 1944, s. 108.

¹²⁷ Milan Rastislav Štefánik (1880 – 1919) - byl nejen vojákem, generálem francouzské armády, letcem, diplomatem a spoluzakladatelem československého státu, ale také astronomem a meteorologem.

¹²⁸ Byl to pomník největší svého druhu na Slovensku. Jeho výška spolu s podstavcem činila 6,5 m. Autorem byl Andrej Kováčik. Sochu z bronzu dodala firma Franta Anýž z Prahy. Slavnostní odhalení se, podle archivních záznamů, konalo 5. července 1929 pod záštitou československé vlády.

¹²⁹ Československé reálne gymnázium v Spišskej Novej Vsi. Kronika ústavu 1922 – 1944, s. 120.

¹³⁰ VII. výroční správa za školský rok 1928-29. Čsl. stát. reálne gymnázium v Spišskej Novej Vsi, 1929, s. 10.

po svém příchodu na školu ustanoven spolkovým pokladníkem. Zkušební praxe Františka Živného byla ukončena 28. března 1929, tím se také uzavřelo jeho uvedení do učitelského stavu¹³¹. Výnosem MŠO ze dne 22. srpna 1929 č. 103 587/II.-29 byl profesor František Živný přeložen do obvodu zemské školní rady v Brně s právní platností od 1. září 1929 a přidělen na Státní reformní reálné gymnasium v Novém Bohumíně¹³², jehož ředitelem byl profesor Zdeněk Doležil.

3.3.2 Bohumínské začátky

Jak sám profesor Živný později vzpomínal, město se mu zpočátku příliš nelíbilo, ale nadchla ho nově postavená školní budova (viz Příloha č. VI) vybavená komplexem místností pro fyziku s posluchárnou a žákovskou pracovnou.

Na svou dobu moderně projektovaná střední škola měla dostatek odborných pracoven, z nichž zvláště vynikaly místnosti nejen pro výuku fyziky, ale i chemie, posluchárny, žákovské pracovny a bohaté české profesorské i žákovské knihovny.

Tehdy se v Bohumíně vyučovalo na dvou gymnasiích – českém a německém, jež bylo dotováno německými průmyslníky a žákům byl k dispozici i vlastní internát. Profesorský sbor českého gymnasia měl proto snahu ještě zvýšit úroveň výuky i vybavení školy, zvláště budováním sbírek, což však bylo velmi obtížné, zvláště po finanční stránce. Pravidelné státní dotace byly v letech hospodářské krize malé, takže až po roce 1933 díky zrušení jedné z pražských středních škol a převedení části jejího vybavení na bohumínské gymnasium bylo možno vyučovat fyziku komplexně, včetně experimentů a pokusů pro lepší pochopení učiva.

Po roce 1930 českému gymnasiu rostl počet studentů a stoupala i úroveň školy – jestliže před uvedeným rokem navštěvovali bohumínské gymnasium žáci, kterým se na ostravských středních školách příliš nedařilo, po roce 1933 nastala opačná situace. Ač byl ředitel školy filolog, plně uznával význam matematiky a přírodních věd a všemožně podporoval každé úsilí o zvýšení jejich úrovně, zejména pokud se jednalo o technické

¹³¹ Ref. č. 19512/II-29 z 22.3.1929.

¹³² Československé reálné gymnázium v Spišskej Novej Vsi. Kronika ústavu 1922 – 1944. s. 144.

vybavení kabinetů. Profesorský sbor svou obětavou prací a vysokými odbornými znalostmi určoval úroveň školy i jejich absolventů.

Na gymnáziu působil v letech 1923–1936 jako učitel římsko-katolického náboženství P. JUDr. František Jedlička, který si o svém životě i působení vedl deník, v němž je mnoho osobních i faktických údajů o době, v níž žil.

Do vlastního deníku si P. František Jedlička poznamenal, pravděpodobně ve školním roce 1935/36, i příhodu, která mohla skončit – nejen pro profesora Živného – velice tragicky. K P. Jedličkovi, který měl před vyučováním náboženství v kvartě dozor na chodbě v prvním poschodí, přišel student Hořín – syn stavitele Hořína z bohumínské části Skřečůň – a oznámil, že žáci v první lavici mají nabitý revolver a rezervní nábojnici, protože chtějí zastřelit profesora Živného a profesorku Nedvídkovou. Ta po konferenci pokárala více než tři čtvrtiny kvartánů kvůli jejich výsledkům v češtině. P. Jedličku zpráva šokovala natolik, že jí v první chvíli nechtěl vůbec věřit, ale student ho ujišťoval, že je to pravda, a jen prosil, aby jej profesor neprozradil. P. Jedlička slíbil, že pokud se prokáže pravdivost, zůstane rozhovor pouze mezi nimi. Když po přestávce vešel do třídy, byl tam takový hluk, že jeho příchod žáci vůbec nezaznamenali. Ozýval se křik, výhrůžky, bouchání sedadly, v rukou byly na rozbíjení oken připraveny kalamáře. P. Jedlička chvíli vyčkal a pak chlapce požádal, aby ho nechali chvíli mluvit. Pověděl jim, že se doslechl o výsledku konference a chápe, že je to pro většinu z nich bolestná záležitost. Cítí s nimi, poněvadž sám boj s českým pravopisem prodělal u jednoho diktátu, kde měl 35 hrubých chyb – „slezským synkům sedí v uchu polský přízvuk – na druhé slabice od konce“. Hodnocení skutečně nebývá vždy spravedlivé, ale ani přesto nelze řešit věc tímto způsobem. Požádal žáky, aby mu revolver vydali. Ti oponovali, že žádný nemají. P. Jedlička si tedy vzal zbraň z první lavice sám. Zásobník už chlapci přiznali, ale zase si jej musel sám vyzvednout. Protože P. Jedlička chtěl, aby si uvědomili, jaké následky by jejich čin měl, nejen, že ho nazval zločinem, ale seznámil je i s tím, že většina z nich by byla vyloučena ze všech středních škol, někteří by možná mohli studovat v polepšovně v Novém Jičíně, ale především jim připomněl, že by si měli uvědomit, jak by ublížili svým rodičům, kteří se často velice uskrovněovali, aby jim mohli studium dopřát. Slíbil všem, že s panem ředitelem záležitost vyřídí sám, zdůraznil však, že i na nich samotných záleží, aby „drželi jazyk za zuby“, jinak by mělo ostudu celé gymnasium. Po hodině odnesl zbraň i náboje do ředitelny, krátce ředitele o případu informoval a poprosil ho, aby žádné další

šetření nepodnikal – naopak požádal, aby ředitel z ústavu uvolnil profesora Živného i profesorku Nedvídkovou alespoň na dva dny. Celá záležitost měla dohru ještě při inspekci zemského školního inspektora Pavelka. Inspektor si nechal předložit písemné práce kvartánů a také sám poukázal na „divnou“ klasifikaci profesorky Nedvídkové. Nejspíše byl o celém incidentu již před svou návštěvou ředitelem Doležilem informován. Profesorka Nedvídková byla přeložena do Nových Zámků na Slovensku. Jak si P. Jedlička poznamenal, při pozdější návštěvě mu profesorka lichotila, že přece ví, že ho měla vždy ráda.

„Ano, vím, když jsem zavíral dveře u sborovny,“ dal jí na to Jedlička trefnou odpověď. Tato záležitost měla tedy naštěstí dobrý konec.

Člověkem, který se těšil důvěře Františka Živného v té době byl profesor Miloslav Látal, vyučující zeměpis a dějepis. Profesor Látal byl na bohumínském gymnáziu tím, kdo si pamatoval veškeré předpisy týkající se školství, a to nejen, kde se daly tyto předpisy nalézt, ale i čeho se konkrétně týkaly.

Nedílnou součástí školního života byly nejrůznější akce (viz Příloha č. XIX). Ve výuce, ale i v rámci celoškolských aktivit byly žákům připomínány a vysvětlovány významné události a historická výročí (viz Příloha č. XXIX). Žáci byli vychováváni ve vlasteneckém a demokratickém duchu, byli vedeni k národní hrdosti, ale i k úctě k ostatním národům.

Tehdejší ředitel gymnázia, Zdeněk Doležil, byl nejen člověkem s širokým odborným rozhledem, ale také s opravdovým pochopením pro své kolegy i žáky. Na poradách profesorského sboru - jichž se dle dochovaných podpisů na zápisech z porad Živný se svými kolegy pravidelně účastnil - nabádal své spolupracovníky, aby se snažili studenty vnímat jako rozvíjející se osobnosti. Poukazoval na to, že se učitel má vmyslet do stanoviska žáčka, jenž se teprve snaží zorientovat v nově nabytých informacích. Naopak by přednášející neměli třístit učivo kombinováním různých pomůcek a příruček, které by vnesly do žákovy mysli pouze chaos. Upozorňoval i na psychologické požadavky např. při zkoušení - učitel se měl vyvarovat ironizování a zastrasování; splnění těchto požadavků nepřispívá pouze k rozvoji zdravého vztahu mezi učitelem a žákem nebo školou a rodinou, ale zajišťuje rozvoj duševních schopností, jež jsou cennější než pouhé „pěchování“ vědomostí do hlav žáků. Byl přesvědčen - a přesvědčoval i své okolí - že profesor má nejen učit, ale i vychovávat, probouzet v mládeži zájem o krásu a ušlechtilost

a povzbuzovat ji k aktivitě a sebedůvěře¹³³. Při jiné poradě v dubnu 1937 padla zmínka o reformních školách, konkrétně o daltonské soustavě (viz Příloha č. XXVII). Učitele gymnázia v průběhu téměř každé porady upozorňoval, že je nutné si ověřovat přímo ve výuce, zda žáci pochopili všechny souvislosti ve výkladu, a připomínal, že špatná známka může být pro některé citlivější žáky spouštěcím mechanismem pro nepředložené činy (viz Příloha č. XXVI). Pedagog by nikdy neměl být ukvapený v pronášení úsudků o žácích před žáky, neměl by žákovi prorokovat špatnou budoucnost, ale naopak jej plnit nadějí a vírou v úspěch¹³⁴. Přemíra učiva v předmětech nejrůznějších oborů nutí učitele i žáka chvatnému probírání předepsané látky, následkem může být znechucení na obou stranách. Podle výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 17. června 1927 mělo být učivo ve všech předmětech omezeno na nezbytnou míru, jasně a srozumitelně vyloženo a následně řádně procvičeno. Směrnice upozornila i na nepřipustnost diktování učiva (!). Problém však ředitel školy a jeho kolegové neviděli pouze v nárůstu počtu vyučovacích předmětů na úkor hodin přidělených každému jednotlivému předmětu, ale také v tom, že si někteří tvůrci učebnic patrně neuvědomovali, že kromě daného předmětu mají žáci ještě osm až devět předmětů dalších, k nimž učebnice sestavují zase jiní autoři¹³⁵. Připomenut byl také pokus dr. Příhody na pracovní schůzce učitelů, týkající se klasifikace (viz Příloha č. XXVIII), i projevy proti povrchnímu encyklopedismu střední školy¹³⁶, stejně jako pečlivá příprava domácích cvičení pro žáky. Doležil zdůraznil, že zvláště v matematice je nutné stále kontrolovat, zda žáci stačí sledovat učitelův postup. Významnou věcí pro učitele by mělo být také vlastní zpytování „učitelského“ svědomí, jež se netýká pouze zlepšení prospěchu a chování žáků, ale především vlastního učitelova pedagogického

¹³³ Poznámky ředitele ústavu ze Zázpisu č. 11 o druhé obdobní poradě profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnázia v Novém Bohumíně ze dne 25. ledna 1937. Uloženy v Státním okresním archivu Karviná, fond Reálné gymnázium v Novém Bohumíně.

¹³⁴ Poznámky ředitele ústavu ze Zázpisu č. 21 o čtvrté obdobní poradě profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnázia v Novém Bohumíně ze dne 21. června 1937. Uloženy v Státním okresním archivu Karviná, fond Reálné gymnázium v Novém Bohumíně.

¹³⁵ Poznámky ředitele ústavu ze Zázpisu č. 9 o první obdobní poradě profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnasia v Novém Bohumíně ze dne 11. listopadu 1937. Uloženy v Státním okresním archivu Karviná, fond Reálné gymnázium v Novém Bohumíně.

¹³⁶ Poznámky ředitele ústavu ze Zázpisu č. 17 o třetí obdobní poradě profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnázia v Novém Bohumíně ze dne 5. dubna 1938. Uloženy v Státním okresním archivu Karviná, fond Reálné gymnázium v Novém Bohumíně.

vzestupu a metodického úspěchu, neboť sebekontrolou si člověk uvědomí své nedostatky a může přikročit k jejich nápravě¹³⁷.

Mimořádná porada profesorského sboru na žádost sdružení rodičů jednomyslně schválila změnu ústavu na reálné gymnázium (viz Příloha č. XXIX).

V té době věnoval František Živný většinu času pedagogické práci (viz Příloha č. XI) - od primy po oktávu se vyučovalo matematice, ve čtyřech ročnících navíc fyzice, deskriptivní geometrii a rýsování - a budování fyzikálního kabinetu školy (viz Přílohy č. XVIII a XXIII). V květnu 1930 zažádal zatímní profesor Živný prostřednictvím ředitelství bohumínského gymnázia Zemskou školní radu v Brně o ustavení profesury. Reakcí Zemské školní rady byla úprava čekatelské doby a následným jmenováním Františka Živného na místo definitivního profesora státního reformního reálného gymnázia v Novém Bohumíně (viz Přílohy č. XIII až XVI). Ve formuláři Osobního stavu učitelského sboru ve školním roce 1937/1938 je mezi jinými údaji uvedena také informace o stupni služného jednotlivých profesorů, včetně profesora Živného, případně data ustanovení profesury (viz Příloha č. XXIV). Co se osobního života týká, došlo v daném období u Živného také k podstatným změnám¹³⁸.

¹³⁷ Poznámky ředitele ústavu ze Zápisu č. 22 o čtvrté obdobní poradě profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnázia v Novém Bohumíně ze dne 17. června 1938. Uloženy v Státním okresním archivu Karviná, fond Reálné gymnázium v Novém Bohumíně

¹³⁸ František Živný se oženil s Marií, rozenou Pokornou, dne 22. února 1930 (viz Příloha č. X). Dcera Olga se narodila 16. srpna o rok později (viz Příloha č. XX).

4. Léta 1938 - 1945

Město, ležící tehdy na rozhraní tří států, mělo v době druhé světové války poměrně nešťastný osud. Domovský stát byl z oněch tří zemí nejslabší. Úděl Bohumína a jeho okolí se však lišil od údělu většiny území Československa, které se po dobu války stalo okleštěným Protektorátem Čechy a Morava, dle okupantů formálně autonomní částí Velkoněmecké říše¹³⁹, jehož prezidentem se 30 listopadu 1938 stal Emil Hácha¹⁴⁰. Zároveň se po určitou dobu odlišovalo i od zbývajících pohraničních oblastí, jež se pod historickým názvem Sudety stala územně správní jednotkou Třetí říše hned od začátku války.

4.1 Druhá světová válka a osvobození

Dne 19. září 1938 oznámil Adolfu Hitlerovi prostřednictvím berlínského velvyslance polský ministr zahraničních věcí Józef Beck, že Československá republika je považována polskou vládou za „umělý výtvar, jenž není svázán se skutečnými a zdravými potřebami národů střední Evropy“ (Myška, 1964, s. 7). Polsko tak poprvé oficiálně zveřejnilo své nároky na československé území. Zároveň uvedeným výrokem připustilo, že bez výhrad souhlasí s případným narušením celistvosti území tohoto státu ze strany fašistického Německa. Již 20. září pracovníci bohumínských železáren prezidentu Edvardu Benešovi telegraficky vyjádřili své odhodlání bránit republiku. Vláda však rozhodla jinak. O půlnoci posledního zářijového dne doručil diplomatický zástupce Polska československé vládě ultimativní nótu, v níž žádala polská strana odstoupení tzv. Zaolší a úpravy polsko-slovenské hranice. Během 1. října 1938 byl Bohumín jako součást fryštátského okresu spolu s celým Těšínskem vydán fašistickému Polsku. 7. října vyklidily město české oddíly, polské vojenské oddíly do něj fakticky vstoupily o dva dny později. V té době žilo v Novém Bohumíně 10 794 obyvatel, z nichž 4 864 uvádělo českou národnost¹⁴¹. Většina území měla malý podíl zemědělství, převládal průmysl – prací v hornictví a průmyslových

¹³⁹ Bělina a kol., 1993, s. 206.

¹⁴⁰ Dne 14. března 1939 oznámilo Slovensko vznik samostatného Slovenského štátu.

¹⁴¹ MYŠKA, Milan. *Z tajných zpráv NSDAP*. Ostrava: Krajské nakladatelství, Slezský ústav ČSAV v Opavě, 1964, s.8 – údaje ze sčítání obyvatelstva v roce 1930.

odvětvích se živilo více než 50 % obyvatel. Připojením uchvácené oblasti získalo Polsko strategicky, komunikačně a hospodářsky důležité území. Nacházela se zde většina dolů ostravsko-karvinského revíru, hutní podniky (např. Báňské a hutní společnosti v Bohumíně) a jedna z nejdůležitějších evropských železničních komunikací – Košicko-bohumínská dráha. Hned po záboru oblasti západně od řeky Olše byla zřízena polská správa území. Brzy po zabrání Těšínského Slezska se na území objevila spousta jazykových hříček, kterými se obyvatelé snažili se vzniklou situací vypořádat po svém. Začínaly většinou otázkou: „Víš, jak se polsky řekne...?“ A tak se ostatní dozvídali, že uhlí je „tma presowana“ nebo velbloud „krowa s ruksakem“¹⁴².

Noví „vládci“ se ani nestačili pořádně zabydlet a byli odsud vyhnáni ještě silnějším a krutějším násilníkem – fašistickým Německem. To mělo v oblasti silnou podporu dvou politických stran. Slezská lidová strana i Henleinova Sudetoněmecká strana SdP usilovaly o řešení tzv. těšínské otázky zároveň s otázkou celého československého pohraničí již od dubna 1938. V předvečer jednání v Bad Godesberg 21. září 1938, kde se britský ministerský předseda Neville Chamberlain setkal s Adolfem Hitlerem, se mluvčí těšínských nacistů a tzv. Šlonzáků obrátil na Hitlera dopisem, v němž žádal, aby vůdce trval na připojení Těšínska k Německu. Nárok zdůvodňoval hospodářskými a strategickými zájmy Německa na tomto území¹⁴³, včetně poukazu na Bohumínsko-košickou železniční trať. Protože se zástupci těšínských nacistů obávali, že Hitler by přes všechna naléhání mohl přece jen postoupit Těšínsko Polsku, zaslali depeši také britskému premiéru Chamberlainovi a berlínským velvyslancům Velké Británie, Francie, Itálie a Japonska. V ní žádali zajištění plebiscitu, jímž by obyvatelé sami rozhodli, které zemi oblast připadne. Hitler však byl rozhodnut Těšínsko na nějaký čas obětovat. Od okamžiku, kdy polská vojska vstoupila do Zaolší, byli těšínské nacisté a členové Slezské lidové strany zapojeni do ilegálních akcí proti Polsku. V oblasti byl nově vytvořen oficiální Pracovní kroužek Olše (Arbeitskreis Olsa), který se ujal všech záležitostí německé menšiny.¹⁴⁴ Členové zasedali poměrně často – zpočátku co čtrnáct dní, později jednou týdně, střídavě v Bohumíně i dalších městech. Na programu míval otázky státního občanství, důchodů, pracovních míst, obnovení spolků a škol, propouštění ze zaměstnání či

¹⁴² FUX, Vladimír. *Z českých luhů do háje. Několik rozjímání o češtině těchto dní*. Brno: Petrov, 1997, s. 153.

¹⁴³ Myška, 1964, s. 16.

¹⁴⁴ GROBELNÝ, Andělín. Kapitoly o Bohumíně v letech 1938-1945. Kapitola 5 – Arbeitskreis Olsa a Bohumín. In GROBELNÝ, Andělín, ČEPELÁK, Bohumil a kol. *Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1976. Část 2. Z historického vývoje města, s. 262-263.

pronásledování občanů německé národnosti. Fašisté nacionalistických snah členů využili dokonale k rozněcování protipolských štvanic. Arbeitskreis Olsa měl dobré spojení s německým konzulátem v Těšíně i generálním konzulátem v Katovicích. Přes tyto zastupitelské orgány se informace o postoji polských úřadů k Němcům dostávaly do říšských ministerstev zahraničí, vnitra i do institucí spadajících pod NSDAP a bezpečnostní složky zbraní SS (Schutzstaffel, Ochranný oddíl). Dne 8. října 1939 vydal Hitler Výnos vůdce a říšského kancléře o začlenění a správě východních oblastí, kterým rozhodl o připojení západních polských oblastí k Německu. Součástí se stalo i průmyslové Horní Slezsko a Zaolší. Tím bylo město Bohumín i se svým okolím přivtěleno k „Třetí říši“. Z bývalého polského okresu Cieszyn, československých okresů Český Těšín, Fryštát a několika obcí okresu Frýdek byl vytvořen okupační Kreis Teschen – okres Těšín. Spolu s prohlášením Těšínska za součást německé říše byly hornické a hutnické závody označeny za válečnou kořist fašistického Německa. Vláda prezidenta Emila Háchy zahájila ihned v průběhu října 1939 v Berlíně jednání o připojení Těšínska k Protektorátu Čechy a Morava (Protektorat Böhmen und Mähren). Hitler žádal výměnou tzv. slib věrnosti (Treugelöbnis), jehož chtěl použít při jednání s Francií a Británií. Kdyby jednání o připojení Těšínska dospělo ke zdárnému výsledku, nebylo by snadné nadále považovat tamní báňské a hutní závody za válečné trofeje. Jednání však ztroskotala v době, kdy se Hácha chystal na cestu do Berlína, aby slib složil. V Praze vypukly říjnové a listopadové demonstrace, které znovu zdůraznily mezinárodně politický význam okupace českých zemí. Za této situace by byl slib věrnosti pro německou politiku bezcenný¹⁴⁵. Těšínsko až do konce druhé světové války zůstalo bezprostřední součástí Velkoněmecké říše.

Co se sociálně-ekonomické struktury kraje týká, mezi průmyslovými odvětvími bylo dominantním hornictví, neboť v oblasti se vykytovaly velké zásoby kvalitního černého uhlí. Objemem a důležitostí bylo dalším v pořadí hutnictví a kovozpracující průmysl. Báňská a hutní společnost byla majitelem závodů v Třinci a Bohumíně, kde vysoké pece, martinské pece, válcovny apod. měly velkou produkční kapacitu. Staly se předmětem zájmu Hermanna Wilhelma Göringa¹⁴⁶, vrchního velitele německých vzdušných sil Luftwaffe, který byl v roce 1936 Hitlerem pověřen řízením čtyřletého hospodářského plánu (Vierjahresplan), jenž měl za cíl vyzbrojení Německa a přípravu

¹⁴⁵ KRÁL, Václav. *Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v letech 1938 – 1945*. II. díl. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1958, s. 292–293.

¹⁴⁶ Od roku 1940 byl Hermann Göring také říšským maršálem.

hospodářství na válku¹⁴⁷. Rok po pověření bylo ohlášeno zřízení „Říšských závodů Hermanna Göringa“, které na tomto teritoriu uchvátily do svého zbrojního koncernu např. ostravské Vítkovické železářny a měly zájem také o Báňskou a hutní společnost. V železárnách v Bohumíně a Třinci a v ocelárně a válcovně Alberta Hahna v Bohumíně pracovalo kolem deseti tisíc dělníků. Dalším důležitým odvětvím byl chemický průmysl (závody v Bohumíně a Petrovicích), průmysl energetický a dřevozpracující. Celkem v Kreis Teschen pracovalo v uvedených průmyslových odvětvích přes 50 % všech obyvatel, což znamenalo, že okres patřil mezi nejindustrializovanější části Říše. Z výhodné polohy Bohumína těžil i potravinářský průmysl, neboť ve městě existovala firma na konzervování ryb. Početnou skupinou byly také podniky na těžbu a zpracování stavebních hmot a stavitelské firmy¹⁴⁸. Doprava a spoje měly také významné postavení – poskytovaly práci a obživu cca deseti procentům občanů¹⁴⁹. Strategická důležitost Těšínska byla dána železničním spojením Bohumín-Košice. Po rozvětvené síti železnic bylo možné relativně levně dopravovat uhlí, železo, železnou rudu, sůl a ropu, dříví či pryskyřici. Důležitější pro Velkoněmeckou říši bylo však možné vojenské využití bohumínského železničního uzlu ve dvou směrech: z Berlína přes Budapešť na Balkán a z Warszawy přes Přerov na Vídeň nebo Prahu a odtud dále na západ. Počítalo se dokonce s vybudováním odersko-dunajského a viselsko-oderského průplavu, což by z Bohumína vytvořilo křižovatku vodních spojů evropského významu. V neposlední řadě viděli nacisté postavení Těšínské oblasti i v geografické poloze, mělo se stát součástí izolačního pásma, které by od sebe oddělovalo tři slovanské národnosti: Čechy, Poláky a Slováky.

V kraji samém žily vedle sebe odedávna tři skupiny: Češi, Němci a Poláci, kteří představovali před válkou téměř polovinu obyvatelstva. Česká národnost tvořila asi 40 % a Němci něco málo přes pět procent. Události let 1938 až 1939 tuto situaci změnily. Ubyla část Čechů, jenž dobrovolně nebo nuceně emigrovali. Stejná tendence se objevila u Poláků, zvláště neslezského původu, kteří utekli před nacistickým wehrmachtem. V soudním okrese Bohumín žilo mezi obyvatelstvem zhruba 10 % Poláků. Přibylo Němců z jiných částí Říše a ze Sudet. Rozhraní mezi obyvatelstvem jednotlivých národností – zvláště

¹⁴⁷ Král, 1958, s. 27.

¹⁴⁸ ČECHOVÁ, Vlastimila. Kapitoly z dějin bohumínského průmyslu (od počátku do znárodnění v roce 1945). Kapitola 1 – Hlavní rysy vývoje bohumínského průmyslového mikrorajónu. In GROBELNÝ, Andělín, ČEPELÁK, Bohumil a kol. *Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1976. Část 2. Z historického vývoje města, 1976, s. 159.

¹⁴⁹ Myška, 1964, s. 22-23.

mezi Čechy a Poláky – bylo poměrně plynulé. Velká část obyvatel Těšínska se považovala za „Šlonzáky“ (specifické Slezany, v jejichž vědomí převažovala myšlenka teritoriálního původu nad národní příslušností)¹⁵⁰. Je však nutno rozlišovat mezi šlonzáctvím národnostním a politickým. Politická idea zásluhou činnosti Slezské lidové strany, jež se snažila získat výlučné postavení v oblasti, byla nacisty několikrát hrubě zneužita.

Od prvních dnů se okupanti snažili dokázat, že vlády jiných národů byly pouze epizodou v dlouhé německé historii uvedené oblasti. A německost se měla projevit hned. Nebo tak měla vypadat alespoň navenek, protože podle záměru Hitlerovy klaky by se vnější germanizace v určitém okamžiku změnila na vnitřní. K uskutečnění tohoto záměru sloužilo několik aktivit. První byla germanizace místního názvosloví, zpočátku prováděná místními Němci živelně. Také proběhlo několik pokusů o germanizaci příjmení, ovšem tyto akce byly pouze malého dosahu a bez větší odezvy. Větší význam – podle mínění fašistů - měly zákazy užívání češtiny a polštiny na veřejných místech a v rodinách. V úřadech, školách i v dopravních prostředcích bylo nařízeno hovořit pouze německy. Jedinou veřejnou institucí, kde se mohla v roce 1939 používat alespoň polština, byl kostel. I tam docházelo k nátlaku, perzekuci i fyzickým inzultacím. Přesto žádná z těchto germanizačních činností nepřispěla k posílení pozice německého jazyka – na Těšínsku se dále mluvilo česky a polsky¹⁵¹.

Metoda jazykového vtupu ovšem přetrvávala. Prezident Hácha byl nazýván „dziadek podpisowy“, generál četnictva Ježek „kaktus pochodowy“ a Hitlerovi připadl popoštělý titul „cwok na swobodě“¹⁵². Kromě využití polštiny byla hojně používána i samotná němčina. Jedna ze stručných definic nacismu zněla: „Nazismus = aufgehobene rechte.“ V češtině ovšem tento výraz znamená jednak „zdvižená pravice“, ale také „zrušená práva“¹⁵³. Není divu, že Němci, věřící, že jsou panským národem, žerty na vlastní účet nesnášeli a krutě trestali jejich autory i interprety. Češi byli nazýváni „lachende Bestien“ (smějící se bestie). Když nacisté zavřeli vysoké školy, tvrdili, že je to pouze na tři roky. Téměř okamžitě se objevilo vysvětlení, že jde o německou snahu dostihnout náš národ intelektuálně, avšak dané období Němcům určitě stačit nebude. K dalším jazykovým prostředkům patřilo i časté používání zkratk. Neminulo ani Vůdce **Rajchu Adolfa Hitlera**,

¹⁵⁰ Myška, 1964, s. 24-25.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 38.

¹⁵² Fux, 1997, s. 153.

¹⁵³ Tamtéž, s. 155.

kde první písmena tvořila anagram označující kategorii, do níž podle názorů mnoha lidí patřil¹⁵⁴.

Od prvních dnů německé okupace se na obsazeném území začala formovat síť odbojových skupin, k jejichž prvním aktivitám se řadila organizace ilegálních přechodů hranic, zejména na železničních tratích, např. Hrušov - Bohumín, nebo důlními chodbami, případně přes horské hřebeny Beskyd. Nejrozsáhlejší síť se podařilo vybudovat vojenské odbojové organizaci Obrana národa, jejíž činnosti se účastnily také civilní složky, zastoupené tělovýchovnými jednotami Sokol a Orel, ale i železniční a poštovní zaměstnanci.

3. listopadu 1939 byla mezi tehdejším Sovětským svazem a Německem podepsána dohoda o výměně občanů německé národnosti, žijících na území Běloruska a Ukrajiny, za občany ruské národnosti z německých území. Již 9. a 10. ledna 1940 přijely do Bohumína a Těšína první tři transporty volksdeutschů¹⁵⁵ z Volyně, v každém z transportů bylo asi tisíc lidí. Jednalo se většinou o zemědělce, s jejichž účastí se počítalo při kolonizaci polské zemědělské půdy na Těšínsku. Po přechodnou dobu byli ubytováni ve sběrných střediscích v Bohumíně, Těšíně a Ustroni nad Vislou¹⁵⁶.

V srpnu 1941 u příležitosti druhého výročí připojení Zaolší k Velkoněmecké říši bylo v těšínském okrese uspořádáno několik projevů. Kromě „osvobozovacího“ charakteru a „vzpomínky na pamětihodný čin Vůdcův“¹⁵⁷ se měly stát vyznáním věrnosti Hitlerovi a výrazem důvěry ve vítězství Říše. Současně měly ukázat „cizím žvlům“, že němečtví se nevyskytuje pouze na určitých místech, ale je rozmístěno v celém okrese. Ve chvíli, kdy začaly být projevy propagovány, dostavila se reakce v českých i polských kruzích. Státní policie dostávala zprávy o pokusech narušovat shromáždění. Jedny z největších potíží vznikly v Bohumíně, kde byly projevy rušeny i díky používaným třaskavinám, jak vyplývá ze situační zprávy okresního vedoucího NSDAP v Těšíně určené župnímu vedení v Katovicích (Myška, 1964, s. 80-81).

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 147.

¹⁵⁵ Volksdeutsch – tzv. „lidový Němec“, osoba, která v době hitlerovské okupace byla zapsána (dobrovolně nebo v určitých konkrétních případech i bez souhlasu) do seznamu osob německého původu, ač před válkou nežila na německy hovořícím území. Takové osoby měly značná privilegia oproti lidem jiných národností a těšily se důvěře okupantů. Na druhé straně nutno připomenout, že pokud osoba německého původu nepožádala o zapsání na německou volkslistu, měla být ohlášena státní policii. Jestliže ani po úředním vyzvání dotyčný nepodal žádost o přijetí, byl vzat do vazby a bylo zařízeno jeho odeslání do koncentračního tábora (Myška, 1964, s. 100).

¹⁵⁶ Na území dnešního Polska.

¹⁵⁷ Myška, 1964, s. 80.

Německá okupace přinesla na obsazená území i další rysy své politiky vůči ostatním národům. Tehdy nově dosazený říšský protektor Reinhard Heydrich v pražském Černínském paláci 2. října 1941 ve svém projevu prohlásil:

„...Vůdcova směrnice, kterou jsem obdržel [...] zní: Mám v tomto prostoru jednoznačně a se vší tvrdostí zajistit, aby obyvatelstvo, pokud je české národnosti, pochopilo, že se nelze vyhýbat realitě příslušnosti k říši a poslušnosti vůči říši. [...] Nyní jsme v Evropě obsadili pod vůdcovým vedením velmi mnoho prostoru, což je vojenským předpokladem pro další vedení války a její vítězné ukončení. Musíme si říci jasně, že obsazení tohoto prostoru v každém případě nebude v mnoha zemích přechodným, nýbrž konečným obsazením. [...] Musí vám být jasné, že se českomoravský prostor natrvalo nesmí nikdy ponechat v takovém stavu, který by vůbec umožňoval Čechům tvrdit, že to je jejich prostor. [...] V německých dějinách byly Čechy a Morava srdcem Říše, srdcem, jež bylo v příznivých dobách vždy pevností německví, že v dobách kolonizace byly stráží proti východu, že [...] bývaly v dobrých dobách vždy pevností, a jak to řekl Bismarck¹⁵⁸, ‚citadelou Evropy‘. To je odůvodněno i tím, že první říšská univerzita před Krakovem a před Vídní byla založena zde v Praze. [...] Základní linie však musí, ač nevyslovena, i při takovém jednání platit: tento prostor se jednou musí stát německým a Čech tady nemá už koneckonců co pohledávat. [...] Potřebuji v tomto prostoru klid, [...] aby český dělník zde nasadil pro německé válečné úsilí plně svou pracovní sílu a abychom nezdržovali při zdejším obrovském válečném průmyslu přísun a další rozvoj zbrojního průmyslu.“ (Veselý, 1994, s. 367-373).

Důsledky tohoto projevu se však netýkaly pouze území Protektorátu. Systém šikany, v některých případech dovedený až k fyzické likvidaci, fungoval i na Bohumínsku. Obyvatelé byli zatýkáni gestapem, odváděni do věznic, kárných a koncentračních táborů. Další byli nasazováni na nucené práce. V regionu byly vytvořeny tzv. Polenlager¹⁵⁹ - speciální koncentrační tábory pro celé rodiny polských zemědělců¹⁶⁰, kterým byla zabráná půda a jež byli pro nacisty levnou pracovní silou. Ze svých domovů byli vyháněni právě

¹⁵⁸ Otto von Bismarck – první německý říšský kancléř.

¹⁵⁹ Na původním československém území např. v Bohumíně, Fryštátě, Petrovicích, Dolním Benešově atd. V Bohumíně vznikl Polenlager v polovině června 1942. Tábor měl číslo 42 a byl umístěn v budovách kasáren a upravených zámeckých budovách hraběcí rodiny Larisch-Mönnichů. Dochoval se oběžník se zprávou, že se jeden z vězňů pokusil uprchnout. Útěk se nezdařil, vězeň byl hlídačem postřelen a po uzdravení předán do koncentračního tábora v Osvětimi. Bohumínsku Polenlager měl nejdélší trvání ze všech táborů, fungoval až do počátku roku 1945. K jeho rozpuštění došlo těsně před příchodem sovětských vojáků (Grobelný, 1976, s. 281-283).

¹⁶⁰ Od roku 1942 byli do speciálních táborů odvázeni i představitelé polské inteligence se svými rodinnými příslušníky.

kvůli přesídlení Pobaltských, Volyňských a Rumunských Němců. U průmyslových závodů na Bohumínsku byly zřízeny zajatecké tábory a tábory pro totálně nasazené, kteří byli odvléčeni násilím od svých rodin k otrocké práci pro vítězství Führerovy vize nadvlády nad světem.

Víra v německé vítězství se začala u nově přistěhovalých obyvatel ztrácet od roku 1944. Dne 22. srpna toho roku bylo město nečekaně bombardováno americkým letectvem. Možná měla být na delší dobu vyřazena z provozu důležitá železniční křižovatka, snad měl být oslaben zdejší průmysl, vyrábějící v té době převážně válečné potřeby. Žádný ze záměrů se však letcům nepodařil uskutečnit. Zato si nálet vyžádal oběti mezi civilním obyvatelstvem města. I přesto měl značný morální účinek na místní Němce a jejich přísluhovače.

Počátkem roku 1945 se fronta přiblížila k hranicím města. V bezprostřední blízkosti Bohumína pobýval polní maršál Ferdinand Schörner, velitel skupiny německých armád Mitte (Střed), známý svou bezohledností, krutostí a fanatismem, který později sehrál krvavou roli při potlačování Pražského květnového povstání¹⁶¹. V noci z 30. dubna na 1. května 1945 se snažili nacisté urychleně vyklidit město. Při svém útěku se postarali, aby z části bohumínského nádraží zůstaly trosky; uvědomovali si, že důležitý železniční uzel může využívat i protivník – demontovali a vyhazovali do povětří vše, co na kolejích bylo.

V rámci bojů Ostravské operace byl Bohumín osvobozen v ranních hodinách dne 1. května 1945 323. gardovým střeleckým karpatským plukem řádu Bohdana Chmelnického, jenž byl součástí 4. Ukrajinského frontu pod velením pozdějšího maršála Andreje Ivanoviče Jeremenka¹⁶².

¹⁶¹ Od 26. dubna do 8. května 1945 byl Ferdinand Schörner v podstatě v úřadu říšského protektora, neboť byl vojenským velitelem s neomezenou výkonnou mocí.

¹⁶² Sám Jeremenko 15 let po skončení války vzpomínal na rozhodnutí dostat se na Ostravsko přes linii předválečných československých opevnění: „Vojska musela překonávat hluboce opevněnou obranu, s jakou se sovětská armáda za celou válku nikde jinde nesetkala [...] opevnění byla budována pod vedením zkušených a znalých odborníků, byla takticky obratně rozestavěna v terénu a byla postavena podle všech požadavků ženíjního umění.“ (Převzato z webových diskusních stránek Českého rozhlasu: HANKUS, Vlastimil. *Ostravská operace aneb Proč nepřišli z východu*. 19. ledna 2005. Dostupné na URL <<http://www.rozhlas.cz/wwii/osvobozeni>>.)

4.2 Odraz válečného dění ve školství

Inhed po polském záboru území byli Češi i Němci – mimo dalších perzekucí – postiženi i likvidací národního školství. Polským okupačním úřadům se podařilo dosáhnout toho, že do obou typů nepolských škol se zapsalo minimum dětí¹⁶³.

Arbeitskreis Olsa se zabýval na svých jednáních i otázkami německého školství v oblasti¹⁶⁴. Při jedné ze schůzek v Bohumíně bylo oznámeno, že do osmi tříd německého gymnázia se zapsalo 250 žáků. Nový ředitel gymnázia zamítl výuku polštiny německými profesory. V Bohumíně měla být také zřízena sedmitřídní obecná škola, ani její otevření se neobešlo pro Němce bez problémů. Následující schůze se zabíraly těžkostmi, s nimiž byly spojeny zápisy do německého gymnázia i ostatních škol. Členové kroužku se obávali snížení počtu žáků a možnosti, že výuku nepovedou němečtí učitelé. Nelíbilo se jim, že vedení obecné a měšťanské školy bylo polské, u deseti učitelů měla být prozkoumána národnost. Žáci s polsky znějícím příjmením nebyli do německých škol přijímáni. Poměry německé menšiny na Bohumínsku se dostaly do širšího povědomí zveřejněním v oblastních denících, zvláště v opavském *Deutsche Post*. Noviny informovaly o potížích v německých školách, zejména na gymnáziu, kde byl nedostatečný počet profesorů a nejistý učební plán. Některé předměty byly dokonce vyučovány v polštině (!).

Jeden z profesorů nově přijatých na německé gymnázium, jenž byl členem Pracovního kroužku, napsal stížnost vládnímu radovi v Berlíně. Ačkoliv si stěžoval na poměry ve městě, vyjádřil souhlas se stanoviskem říšské vlády, která nechtěla narušovat německo-polské vztahy. Litoval pouze, že Polsko zachází s Němci stejně tvrdě jako s Čechy¹⁶⁵.

Nutno přiznat, že obavy německých učitelů byly do určité míry oprávněné – počty žáků klesaly. Ovšem pouze do doby přičlenění tohoto území k říši. Pravdou zůstává, že české školství bylo postiženo nejhůře, ať v té době vládl kdokoliv.

V době německé okupace výrazně vzrostl počet hodin němčiny. Německý jazyk byl vyučován denně, jednou týdně probíhal výklad v němčině i v hodinách matematiky, zeměpisu a dějepisu. Učitelé se povinně zúčastňovali kurzů němčiny. Již zmíněný dějepis a zeměpis byl ovlivněn dějinami a geografii Velkoněmecké říše, jež se navíc staly součástí učiva. V roce 1942 byla zakázána výuka české literatury a dějin náboženství. Posíleny byly

¹⁶³ Myška, 1964, s. 10.

¹⁶⁴ Grobelný, 1976, s. 263-264.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 264.

naopak hodiny tělocviku, jenž měl připravovat studenty na fyzické práce při tzv. totálním nasazení. Latina či deskriptivní geometrie zůstaly relativně nedotčeny. Mezi jazyky se zařadila italština jako jazyk německých spojenců. Na příkaz nacistů byly ze školních knihoven i z výuky odstraněny všechny knihy, které se týkaly problematiky Československé republiky, slavných osobností nebo byly psány zakázanými autory, tj. především židovskými nebo levicově orientovanými. Výuka byla zredukována i časově. Školní den začínal ve tři čtvrtě na devět, vyučovací hodina trvala 35 minut. V zimě bývaly na školách dlouhé uhelné prázdniny. Pro úkoly, které měli vypracovávat doma, si žáci chodili jednou za 14 dní, v pozdější době dokonce jednou za měsíc.

Tvrký útlak postihl učitele i studenty židovského původu – museli okamžitě opustit školy. Někteří byli popraveni, jiní padli na frontách druhé světové války nebo byli umučeni v koncentračních táborech. Ti, kteří nebyli Židé, byli povoláváni na tzv. nucené práce, byli totálně nasazení v Německu, kde se podíleli na výrobě ve zbrojním průmyslu nebo odklízeli trosky německých měst. Jednalo se především o studenty, jenž byli narozeni v letech 1924 a 1925. Stejný osud potkal i některé pedagogy.

Kromě škol samotných byla omezena také existence učitelských ústavů na celém území bývalé Československé republiky¹⁶⁶. Vzdělávání učitelů bylo postiženo přesunem studentů učitelství či dokonce ústavů jako takových z pohraničních oblastí do Protektorátu. Pro onu okupovanou část Říše však tento stav znamenal početní nadbytek učitelů. Uvedené podmínky byly řešeny tím, že ve školním roce 1939/1940 nebyl otevřen ani jeden první ročník na žádném z fungujících učitelských ústavů. Situace se opakovala i v dalším školním roce, což bylo velkou měrou způsobeno uzavřením vysokých škol v listopadu 1939, a způsobovala tak nárůst počtu studujících a zvýšení počtu tříd ve vyšších ročnících ústavů.

Na Těšínsku byly hned v roce 1939 zrušeny všechny polské školy. Bylo vydáno nařízení, že děti českých a polských rodičů mají nadále navštěvovat školy s německým vyučovacím jazykem, kde se nacisté zaměřili na jazykovou i obsahovou germanizaci. Ve výjimečných případech směly děti českých rodičů navštěvovat školy v Protektorátu, podobné pravidlo existovalo i v Sudetech. V září však byla zakázána i tato možnost. Přesto se našli lidé, kteří dále docházeli do škol v Protektorátu, tentokrát už ilegálně. Němečtí nacisté se dopustili podobné chyby jako v Sudetech – nebyli schopni zvládnout situaci.

¹⁶⁶ Kovářiček, 1984, s. 90n.

Mezi potíže, jež nacistům omezily možnost realizace školské politiky, patřil nedostatek učitelů, neboť mnoho německých učitelů se v době polské svrchovanosti odstěhovalo buď na území Sudet, nebo přímo do Říše. Němci se snažili povolávat učitele z jiných oblastí, např. z Rakouska. Od roku 1940 probíhaly zkrácené kursy pro výchovu pomocných učitelek¹⁶⁷. Místní učitelé polské národnosti, kteří nebyli deportováni do koncentračních táborů, upřednostňovali manuální práci před možností vyučovat. Českých učitelů zůstalo ještě méně – většina stačila v říjnu 1938 emigrovat.

Celková úroveň školství však klesala i z dalšího důvodu. Vyučování dětí, které znaly pouze češtinu nebo polštinu, společně s dětmi z německých rodin znamenalo, že odborná výuka německých dětí byla odsouvána do pozadí a byla upřednostněna jazyková výuka českých a polských dětí. Proto Němci přistoupili ke zřizování tzv. přechodných škol. Jejich hlavním úkolem byla jazyková výuka, s ní souběžně probíhala i výuka odborná, jež měla přispět k obsahové germanizaci žáků.

Velice svéráznou formou odporu proti germanizující německé škole se pro polské děti stala ilegální výuka v polštině, řízená fungující sítí tajného slezského školského úřadu.

Ze zprávy okresního vedoucího NSDAP v Těšíně župnímu vedení v Katovicích, datované 15. srpna 1941, vyplývá, že otázka přechodných škol byla pro nacisty důležitá. Bylo předloženo řešení: po dohodě s obecními a školními úředníky zavést – zvláště pro polské děti - předběžnou zkoušku o přijetí do německé volkslisty. Ti, kteří se na seznam nedostanou, měli být ze školy propuštěni. Jak ovšem okresní vedoucí podotkl, mělo se učinit vše pro to, aby nevznikl dojem, že na Těšínsku existují polské nebo české menšinové školy¹⁶⁸.

V září se rozšířily pověsti, že budou znovu otevřeny české školy¹⁶⁹. Takovou možnost ovšem sám okresní vedoucí NSDAP popřel.

Situační zpráva za měsíc říjen téhož roku již uváděla přímo školská opatření týkající se českých dětí. Výnosem říšského místodržícího bylo zakázáno českým dětem z tohoto regionu navštěvovat české školy v Protektorátu. Tyto děti se proto musely hlásit v místech svých bydlišť do škol německých nebo přechodných. Vychovatelé zároveň oznámili, že děti musí být do německých škol přijaty, protože neexistuje zákonný pokyn, který by povolil žádosti odmítnout. „Přijetí Čechů do školy má neutěšené průvodní zjevy“,

¹⁶⁷ Myška, 1964, s. 41.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 76-77.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 94.

píše se ve zprávě (Myška, 1964, s. 104). Přítomností českých dětí, dle autora zprávy, narůstala učitelé intenzivní práce, snižovala se všeobecná úroveň školy (české děti neuměly německy) a v důsledku toho přicházely nazmar drobné úspěchy u dětí, jež byly schopné převýchovy. Zároveň žádal okresní vedoucí příslušné státní úředníky o sdělení rozhodnutí k tomuto stavu¹⁷⁰.

4.3 Nucené práce

Vývoj českého gymnázia v Bohumíně násilně přerušila okupace. Začátkem října 1938 bylo gymnasium zrušeno, archív a část sbírek, zejména některé dražší přístroje, byla odvezena do Ostravy, při nedostatku dopravních prostředků však mohlo být zachráněno jen to nejcennější. Učitelé museli opustit město. Již 10. října téhož roku bylo v budově otevřeno polské gymnázium.

Po změně poměrů, kdy se k moci dostali němečtí nacisté, bylo střední školství v regionu zastoupeno tzv. Oberrealschule, která vznikla transformací německého reformního reálného gymnázia. Od dubna 1940 byla umístěna v budově českého gymnázia. Od podzimu 1943 byla nařízením vojenské správy v budově zřízena německá vojenská nemocnice. Při bombardování americkými letadly byla budova gymnázia ušetřena, takže po skončení války se mohl běžný školní život rozběhnout relativně brzy.

Od 1. listopadu 1938 byl František Živný nucen vyučovat v Učitelském ústavu ve Slezské Ostravě, od září 1940 pak působil v Reálném gymnáziu v Moravské Ostravě – Přívoze, kam přestoupilo i mnoho žáků z bohumínského gymnasia, kteří zde mohli dokončit českou střední školu. Spojení s Bohumínem ztratil v době, kdy bylo Polsko obsazeno Němci.

V únoru 1944 byl dopisem z úřadu Moravského zemského prezidenta v Brně vyzván k nástupu na práci do Vítkovických železáren v Ostravě (viz Přílohy č. XXX a XXXI), kde zůstal totálně nasazen do konce dubna 1945.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 104.

5. První poválečná léta

Dne 11. dubna 1945 na nádraží v Humenném¹⁷¹ byly připraveny dvě roty československých a sovětských vojáků k poexilovému uvítání prezidenta Edvarda Beneše a jeho doprovodu¹⁷². Nová československá vláda byla výsledkem březnových jednání mezi londýnským a moskevským centrem zahraničního odboje. V průběhu jednání došlo také k dohodě, jež se týkala nastupujícího politického systému osvobozené republiky. Důsledkem byl zákaz činnosti pravicových stran a posílení pozic levicově orientovaných stran. Principem poválečného politického života se měla stát jednota národa, institucionálně přetvořená v Národní frontu Čechů a Slováků, v níž měli být zastoupeni představitelé všech povolených politických stran. Významnou roli tehdy hrála všeobecná popularita Rudé armády a Sovětského svazu vůbec. Oproti tomu se zapomínalo na americké vojenské jednotky, které se na osvobození Československa podílely také. Zákonodárná moc byla v počátcích nahrazována prezidentskými dekrety, jež byly vydávány až do listopadu 1945. Pro další vývoj republiky měly význam zvláště tzv. znárodňovací dekrety¹⁷³ ze dne 24. října 1945 či tzv. retribuční dekrety z období května až října téhož roku¹⁷⁴. Němci a Maďaři se v Československu dostali do postavení bezprávné skupiny obyvatel. Byl jim zabaven majetek a konfiskována zemědělská půda, po zbavení státního občanství pozbývali jakékoli právní ochrany. Ze strany českého národa docházelo v té době ke genocidám, podobným těm z druhé světové války¹⁷⁵. Odsun německého obyvatelstva měl být, dle závěrů Postupimské konference¹⁷⁶, organizovaný

¹⁷¹ Město na území Slovenské republiky.

¹⁷² Bělina a kol., 1993, s. 249.

¹⁷³ Dekrety prezidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, č. 101/1945 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, č. 102/1945 Sb., o znárodnění akciových bank a č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven.

¹⁷⁴ Dekrety prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. z 19. května 1945, o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů; č. 12/1945 Sb. z 21. června 1945, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa; č. 16/1945 Sb. z 19. června 1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (spolu s prováděcím nařízením č. 18/1945 z téhož dne); č. 28/1945 z 20. července 1945, o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, č. 108/1945 Sb. z 25. října 1945, o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, případně č. 138/1945 ze dne 27. října 1945, o trestání některých provinění proti národní cti.

¹⁷⁵ Toto jednání bylo v podstatě posvěceno zákonem č. 115/1946 Sb. ze dne 8. května 1946, o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků.

¹⁷⁶ Mezinárodní jednání ve dnech 17. července až 2. srpna 1945 v braniborské Postupimi u Berlína. Za USA se jej účastnil prezident Harry S. Truman, za Velkou Británií ministerský předseda Sir Winston Leonard

a pod dohledem mezinárodní komise. S maďarskou vládou byla sjednána výměna obyvatel.

Důsledky československé politiky se v zahraničních vztazích záhy projeví. V průběhu roku 1946 byla zmražena jednání s Mezinárodní bankou, jež byla vedena pro získání úvěru, který byl podstatný pro platební bilanci republiky. Dne 5. června 1947 vystoupil americký státní tajemník George C. Marshall s plánem hospodářské pomoci evropským zemím poničeným válečnými událostmi. Sovětský svaz viděl v tzv. Marshallově plánu ohrožení své sféry vlivu, přesto zástupci Československa přijali pozvání na konferenci, kde se o plánu mělo jednat. Zároveň se vláda rozhodla vyslat delegaci do Moskvy, aby si ověřila Stalinův názor na jednání. Generalissimus členům delegace oznámil, že československá účast na plánu by byla kvalifikována jako čin zpochybňující uzavřené spojení a přímo namířený proti SSSR¹⁷⁷. Pod tímto nátlakem, ovšem bez jakékoliv parlamentní diskuse, Československo svou účast na jednání odvolalo a ani veřejnost nebyla o významu a obsahu jednání informována.

Přes politické a hospodářské obtíže se v poválečné době prudce rozvinula oblast vědy a kultury. Již dříve existující instituce, jakými byla Česká akademie věd a umění, Královská česká společnost nauk nebo Československá národní rada badatelská, navázaly své předválečné kontakty se zahraničními vědeckými společnostmi, organizovaly významné kongresy, jichž se účastnili vědci různých oborů¹⁷⁸. V divadlech byly uváděny hry světových dramatiků historie i současnosti, v biografích se promítaly filmy evropské i americké; v zahraničí se začala prosazovat československá filmová tvorba, včetně animovaných filmů. V roce 1946 byl poprvé uspořádán festival Pražské jaro, v kavárnách hrávaly jazzové orchestry. Významnou událostí se stala pražská výstava mezinárodního surrealismu v listopadu 1947.

Spencer-Churchill (od 28. července zastoupen novým premiérem Clementem Richardem Attleem) a za SSSR předseda rady lidových komisařů generalissimus Josif Vissarionovič Stalin.

¹⁷⁷ Bělina a kol., 1993 s. 262.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 265.

5.1 Období 1945 - 1948

Na území československého Slezska začalo obnovování dopravy na železničních tratích již v prvních poválečných dnech. Trať košicko-bohumínské dráhy v úseku Nový Bohumín - Žilina byla zprovozněna 20. srpna 1945. Československá vláda zřídila v Moravské Ostravě dne 15. května 1945 expozituru Moravskoslezského zemského národního výboru v Brně. Do oblasti expozitury spadal také bývalý slezský politický okres Fryštát, jehož součástí bylo i město Bohumín.

Dne 10. června téhož roku se souhlasem orgánů Sovětské armády nařídil velitel československé tankové brigády operačním rozkazem obsadit prostor Rudyszwałd - Chałupki¹⁷⁹, ve kterém se nacházelo celkem 14 obcí. Tento postup vyvolal ostrý protest polské vlády, neboť si činila nárok na celé území předmnichovského německého Slezska. Akce byla počátkem československo-polské krize, v níž hrozil bezprostřední ozbrojený konflikt v regionu Těšínska¹⁸⁰. O pět dní později byly na pokyn velitele 4. ukrajinského frontu generála Jeremenka československé jednotky z obsazeného území staženy, aby následně zaujaly obranné postavení na starých československých hranicích. Již 17. června polská vláda předala československé vládě ultimátum¹⁸¹ s požadavkem stažení všech československých jednotek z území mimo předmnichovské čs. hranice s časovým limitem do poledne následujícího dne. Dále ultimátum žádalo ukončení útisku polských obyvatel na Těšínsku ze strany československých orgánů. V případě nesplnění nároků polská strana hrozila obsazením Těšínska až k řece Ostravici. Československá vláda nařídila stažení veškerých vojenských jednotek a v případě ozbrojeného polského útoku na těšínském území zakázala jakoukoliv bojovou protiakci vůči polským vojákům. Pod eventuálním tlakem polských vojsk byl nařizen ústup na území Nového Bohumína, Petřvaldu, Kopytova a blízkých osad. Po tomto zostření napětí ve vztazích a při zvyšující se propagační protičeskoslovenské aktivitě velitel 1. československé tankové brigády dne 21. června 1945 obdržel rozkaz bránit teritorium státu v případě narušení územní celistvosti republiky. V pohraniční oblasti Těšínska se soustředily vojenské jednotky, jež zaujaly obrannou linii a zahájily přípravné terénní práce. O den později začaly v Moskvě polsko-československé rozhovory, které vedly k utlumení nebezpečí ozbrojeného

¹⁷⁹ V současnosti jsou obě městečka na polském území hraničními přechody s Českou republikou.

¹⁸⁰ Žáček, 2003, s. 361.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 362.

konfliktu. Stalin rozhodl o připojení veškerých území bývalého německého Slezska k Polsku a navrácení Poláky dříve okupovaného těšínského území Československu. V květnu 1946 proběhla v Polsku manifestace jako reakce na obnovení československých teritoriálních požadavků, týkajících se některých slezských území. Dne 10. března 1947 byla ve Warszawě podepsána smlouva o přátelství a vzájemné spolupráci mezi Československem a Polskem. Součástí dohody byl tzv. dodatkový protokol, jenž upravoval práva polské národnostní menšiny na Těšínsku: zaručil existenci polského národního školství a družstevnictví, umožnil vznik kulturní a mládežnické organizace, jež by pečovala o rozvoj kulturních aktivit¹⁸².

U příležitosti pouti na horu Prašivou v Beskydech byla na Ostravsku vyhlášena osídlovací akce, jež byla řízena Osídlovacím úřadem, pod který spadalo 12 oblastních úřadoven. V roce 1945 se jednalo zejména o návraty repatriantů a přesuny obyvatel přílehlých vnitrozemských okresů, druhá fáze v letech 1946 až 1947 byla charakterizována příchodem migrantů z Moravy a Slovenska. Od roku 1948 se uskutečňovalo osídlování reemigranty z Polska, volyňskými Čechy z území Sovětského svazu, Slováky z Rumunska a Maďarska, následně od počátku padesátých let 20. století přišly na území Těšínska i velké skupiny Řeků, emigrujících z vlasti po skončení občanské války¹⁸³.

5.2 Reforma vzdělávání

Ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé byl zveřejněn dekret prezidenta republiky ze dne 21. září 1945 č. 85/1945 Sb., jímž se rušilo školné na státních středních školách. Další prezidentský dekret č. 132/1945 Sb. ze dne 27. října 1945, o vzdělání učitelstva, stanovil v § 1 podmínku, že učitelé škol všech stupňů a druhů nabývají vzdělání na pedagogických a dalších fakultách vysokých škol¹⁸⁴. První pedagogické fakulty univerzit vznikly v roce 1946¹⁸⁵ a staly se nejen institucemi

¹⁸² Tamtéž, s. 371.

¹⁸³ Tamtéž, s. 362-363.

¹⁸⁴ Vysokoškolské vzdělávání učitelů bylo jedním ze tří základních požadavků, jenž byly vysloveny na I. celostátním sjezdu učitelstva v červenci roku 1945. Dalším požadavkem bylo vybudování Výzkumného ústavu pedagogického - ten byl zřízen Dekretem prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 č. 133/1945 Sb., jeho prvním ředitelem se stal Otokar Chlup. Posledním požadavkem bylo zřízení jednotné školy. (Kováříček, Jedličková, 1995, s. 30.)

¹⁸⁵ Zákon č. 100/1946 Sb., kterým se zřizují pedagogické fakulty, ze dne 9. dubna 1946.

vzdělávající a připravující učitele pro výuku na tehdejších obecných a měšťanských školách¹⁸⁶, ale také institucemi pro rozvoj pedagogických věd. Studentům umožňovaly získat titul doktora pedagogiky - PaedDr. Vývoj pedagogických věd se však po událostech roku 1948 vydal jiným směrem, k marxistické a socialistické pedagogice.

Primárním dokumentem, v němž se začala řešit budoucí cesta českého školství, byl ovšem první program československé vlády, vyhlášený dne 5. dubna 1945 ve slovenských Košicích. V tzv. Košickém vládním programu bylo zdůrazněno provedení očisty škol od osob aktivně spolupracujících s okupanty. Všechny učebnice vydané v průběhu okupace byly odstraněny, v žákovských (i veřejných) knihovnách probíhaly revize, jež měly za úkol zlikvidovat publikace s nacistickým a fašistickým obsahem. Na území republiky byly uzavřeny německé a maďarské školy všech stupňů. Naopak proběhla obnova všech českých a slovenských škol. Ztracený či zničený inventář, včetně laboratorních zařízení, byl nahrazen fondy z německých škol a ústavů. Studentům středních a vysokých škol, kteří z důvodu uzavření českých škol nemohli dostudovat, mělo být umožněno urychlené absolvování příslušného studia. Zvláštní péče byla věnována školám mateřským, odborným a pokračovacím, v nichž měla být co nejdříve zavedena výchova technického dorostu. V programu bylo předběžně oznámeno vydání mimořádných předpisů, které by poskytovaly možnost vzdělání na školách vyšších typů pro nadané žáky pouze na základě prokázaných schopností bez ohledu na formality, jež by byly platné v obvyklých dobách. Program zdůrazňoval i vytvoření orientace na největšího spojence, Sovětský svaz. Cílem tohoto kroku bylo odstranění všeho antisovětského z učebnic a pomůcek, nadto byl stanoven úkol náležitě poučovat mládež o SSSR. Tímto učebním plánem se mezi vyučovací předměty zařadil ruský jazyk na první místo před ostatní cizí řeči. Bylo postaráno také o nabytí dalších vědomostí týkajících se Sovětského svazu, ať už šlo o jeho vznik, zřízení, vývoj, ekonomii či kulturu. Pro tento účel byly na univerzitách zřízeny katedry dějin, ekonomiky a práva SSSR.

Dne 25. června 1945 vydalo Ministerstvo školství a osvěty pokyn k okamžitému otevření polských národních škol, jež byly za okupace zavřeny. Nadále měly být obnovovány podle stejných směrnic jako národní školy české¹⁸⁷.

O dva a půl roku později, 29. prosince 1947, byla rozhodnutím Ministerstva školství zrušena ostravská pobočka Zemské školní rady v Brně. Tato akce vyvolala

¹⁸⁶ Kovářiček, 1984, s. 123.

¹⁸⁷ Žáček, 2003, s. 364.

ve Slezsku bouři protestů, byť neúspěšných, a byla také předzvěstí pozdější likvidace expozitury Zemského národního výboru.

5.3 Profesní obrození

Po osvobození Ostravska navštívil profesor Živný již v květnu 1945 město Bohumín, aby zjistil, v jakém stavu je bývalé gymnasium – za druhé světové války bylo v budově nejprve polské gymnasium, pak německá Oberschule, od roku 1943 v něm byla zřízena německá vojenská nemocnice a ještě v květnu 1945 používala budovu sovětská Rudá armáda. O zjištěném stavu informoval školské úřady v Ostravě a 15. června 1945 byl pověřen přípravou znovuootevření bohumínského gymnasia a ustanoven prozatímním správcem. Ač pracoval ještě na Reálném gymnasiu v Ostravě – Přívoze, věnoval se ze všech sil obnově gymnasia bohumínského. Za pomoci školního zřizence pana Rudolfa Zagory byla škola během prázdnin vyčištěna, nově vymalována a opatřena nábytkem, z Ostravy byl dovezen školní archiv a část sbírek učebních pomůcek byla také nalezena v poměrně dobrém stavu. O to více pocítovali učitelé při vyučování nedostatek českých a slovenských knih, neboť z žákovské ani z učitelské knihovny se nepodařilo najít ani jedinou knížku. Také počet vyučujících byl velkým problémem – profesorský sbor měl 10 členů. Dřívější ředitel školy odešel do penze, novým ředitelem byl od září 1945 jmenován František Živný. Z původního profesorského sboru zůstal na gymnasiu sám, pro některé předměty byl nedostatek kvalifikovaných učitelů a možnosti stěhování z vnitrozemí do slezského pohraničí využíval málokdo. Výjimkou byl profesor Tomáš Hofmann, který dobrovolně opustil práci v Praze, nastoupil jako latinář a češtinář na bohumínské gymnázium a zůstal zde až do roku 1964, přestože mu byla několikrát nabídnuta možnost vrátit se do Prahy.

Po přijímacích zkouškách na začátku září bylo zahájeno pravidelné vyučování se 175 žáky v 6 třídách od primy po sextu. Vyučující museli odstraňovat nedostatky ve vědomostech žáků zejména v češtině (ty byly způsobeny nucenou docházkou žáků do německých škol), v zeměpise a dějepise, zaviněné válkou. Podávaly se přesnídávky a obědy, aby se upevnilo zdraví žáků po válečném strádání. Přesto byla pracovní morálka žáků velmi dobrá. Chůť k práci, píle a dobrá docházka působily velmi příznivě. Díky

citlivému a moudrému vedení ředitelem Františkem Živným převládal v poválečných letech na škole duch porozumění a tolerance. Mezi žáky a profesory existovala skutečná vzájemná důvěra a dobré mezilidské vztahy. Veškeré úsilí ředitele školy směřovalo k zabezpečení kvalitní výuky a dosažení co nejlepších studijních výsledků, což v poválečných podmínkách nebylo nejsnazší (viz Příloha XXXII).

Bývalá Živného žákyně, přítelkyně jeho dcery a pozdější kolegyně, profesorka bohumínského gymnázia, paní Eligie Hlavsová¹⁸⁸ vzpomínala na tehdejší vyučování při rozhovoru v gymnaziální knihovně (viz Příloha č. XLVIII). Pan Oldřich Štverka, jehož profesní osud byl podobný – nejprve byl Živného žákem, posléze kolegou – si čas k rozhovoru našel také (viz. Příloha č. XLIX).

¹⁸⁸ Eligie Hlavsová na gymnáziu vyučovala v letech 1966 - 1989 biologii, geologii a zeměpis.

6. Epocha budování socialismu a zlomové momenty dějin

Politický tlak z Moskvy se stále více stupňoval a byl důvodem boje Komunistické strany Československa o získání mocenských pozic. Sřít vyvrcholil v únoru 1948, kdy bylo z Prahy přeloženo posledních šest nekomunistických velitelů policie¹⁸⁹. Na protest proti tomuto kroku 12 ministrů z národně socialistické, lidové a demokratické strany podalo dne 20. února toho roku demisi. Naději na řešení situace vkládali do osobnosti prezidenta Beneše, který byl stále velkou autoritou pro politiky i veřejnost. Představitelé komunistů však byli připraveni a již následující den nabídli vlastní návrh řešení krize. Požadovali, aby prezident demisi přijal a jmenoval jimi navržené politiky na uvolněná ministerská křesla. V té době byl již prezident Beneš vážně nemocen a nátlaku nebyl schopen odporovat, dne 25. února 1948 splnil požadavky komunistů. Při převzetí demise delegaci, vedené Klementem Gottwaldem, mimo jiné řekl:

„...Jestli tak činím, tedy jenom proto, abych zabránil bratrovražedným bojům, jimiž mně vyhrožujete a jež jste schopni vyvolat...“ (Bělina, 1993, s. 264).

V květnu odmítl prezident podepsat novou československou ústavu (tzv. Ústava 9. května)¹⁹⁰. Dne 7. června¹⁹¹ téhož roku prezident Edvard Beneš abdikoval, na jeho místo byl dne 14. června zvolen Klement Gottwald. Edvard Beneš zemřel 3. září.

Nastalo období budování totalitního systému, politických perzekucí a soudních procesů, v nichž byli odsuzováni k trestům smrti nebo dlouhodobým žalářům představitelé dřívějšího zahraničního odboje, politici různých stran, církevní hodnostáři, věřící i ti komunisté, kteří byli považováni za třídní nepřátele. Bezprostředně po nástupu komunistů k moci začala likvidace soukromého podnikání a tržní ekonomiky, jež byly nahrazeny znárodněním a hospodařením podle ústředního plánu. Průmysl se začal orientovat na těžké strojírenství a zbrojní výrobu. Na venkově začalo docházet ke kolektivizaci a združstevňování. Zahraniční obchod se přenesl na Sovětský svaz a ostatní státy, budující socialismus; roku 1949 byla zřízena Rada vzájemné hospodářské pomoci jako nástroj koordinace hospodářského vývoje socialisticky orientovaných zemí. Politické a vojenské svazky byly posíleny založením Varšavské smlouvy v roce 1955.

¹⁸⁹ Pokorný, 1994, s. 30.

¹⁹⁰ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, ze dne 9. května 1948.

¹⁹¹ Bělina, 1993, s. 268 (srv. Pokorný, 1994, s. 30 - uvádí datum 2. června).

Krátce po návratu z moskevského pohřbu J. V. Stalina zemřel 14. března 1953 Klement Gottwald, 21. března je do prezidentské funkce zvolen Antonín Zápotocký.

Kritická situace ekonomiky měla být vyřešena měnovou reformou, vyhlášenou v květnu roku 1953¹⁹². Zároveň byl zrušen systém přidělového (lístkového) hospodářství, zavedeny jednotné maloobchodní ceny a upraveny mzdy. Uvedená opatření však znehodnotila lidem úspory a snížila životní úroveň, což bylo příčinou mnoha stávek a protivládních demonstrací.

V roce 1956 se narušila pozice československých komunistů - v únoru proběhl v Sovětském svazu sjezd Komunistické strany, na němž tehdejší sovětský vůdce Nikita Sergejevič Chruščov vystoupil s kritikou „kultu osobnosti“, jež odhalila rozsah Stalinových zločinů. I vedení KSČ bylo nuceno položit si otázku zodpovědnosti za politické procesy ve státě. Závěrem však bylo ukončení veškerých diskuzí o možných změnách, následující roky byly ve znamení důsledné kontroly kultury a ideologie.

Po smrti Antonína Zápotockého (13. listopadu 1957) se do prezidentského úřadu dne 19. listopadu 1957 dostal tehdejší první tajemník Ústředního výboru KSČ Antonín Novotný. Roku 1960 byla dne 11. července 1960 pod č. 100/1960 Sb. vydána Ústava Československé socialistické republiky, jejíž součástí byla i pasáž o vedoucí úloze KSČ. Představa o zachování centrální kontroly ekonomiky se zhroutila ve druhém roce 3. pětiletky¹⁹³. Ekonomové přišli s myšlenkou spojení plánovaného a tržního hospodářství, jež se stala základem pro experimentálně ověřovanou ekonomickou reformu. Ta však, dle posouzení stranických špiček, nepřinášela rychlé výsledky, a proto se znovu hospodářství vrátilo k cestě administrativních zásahů.

Navzdory ekonomickým problémům stoupala úroveň české vědy, jež začala překonávat dogmatická tvrzení v názorech na dějiny národa. Šedesátá léta 20. století se stala významným obdobím české kultury - rozvíjela se tzv. divadla malých forem, československý film ovlivňoval světovou filmografii. Měnil se životní styl mládeže, v hudbě se začal prosazovat rock'n'roll, vznikaly bigbeatové kapely, které se snažily kopírovat britské a americké vzory. V roce 1955 se na pražském Strahovském stadionu uskutečnila první spartakiáda.

V průběhu června 1967 zazněly na sjezdu Československého svazu mládeže hlasy žádající větší rozmanitost mládežnických organizací. Tentýž měsíc došlo na sjezdu

¹⁹² Tamtéž, s. 274.

¹⁹³ Tamtéž, s. 277.

československých spisovatelů k otevřenému popření morálního práva komunistické strany na vedoucí úlohu ve společnosti. Koncem října padla na hlavy členů Ústředního výboru KSČ kritika z vlastních řad - ze základních organizací. Neklid ve společnosti stoupl také v souvislosti se studentskými nepokoji a mítinky, jenž měly počátek v napadení vysokoškolských studentů příslušníky Veřejné bezpečnosti při pokojné demonstraci, která měla upozornit veřejnost na špatné podmínky studia a bydlení na strahovských kolejích v Praze¹⁹⁴.

Novotný byl počátkem ledna 1968 odvolán z funkce prvního tajemníka, v níž ho nahradil Alexander Dubček. Dne 22. března odstoupil Antonín Novotný i z prezidentského úřadu. Národní shromáždění zvolilo o osm dní později jeho nástupcem generála Ludvíka Svobodu. Nová vláda i parlament zahájily práci na přípravě federativního uspořádání státu. V dubnu byl přijat Akční program KSČ, jenž odstartoval sérii hospodářských i kulturních změn. Bylo schváleno tržní hospodářství, čímž se stát zbavoval možnosti centrálních zásahů do ekonomiky, vznikaly nové organizace, např. Klub angažovaných nestraníků nebo K 231, který sdružoval politické vězně, Svaz vědeckých pracovníků aj. Činnost obnovily sdružení Junák a Sokol, aktivněji začaly vystupovat církve a náboženské společnosti, v médiích byla potlačena cenzura.

Žádný z těchto kroků ovšem nespadal do plánů Sovětského svazu, jehož představitelé cítili, že se Československo vymyká z jejich područí. Diplomatickému tlaku ze strany států Varšavské smlouvy představitelé československých komunistů odolali. V noci z 20. na 21. srpna začaly území republiky obsazovat vojenské jednotky SSSR, lidových republik Bulharska, Maďarska, Polska a Německé demokratické republiky¹⁹⁵. Na československém teritoriu se tak nacházelo kolem 750 tisíc vojáků cizích armád se šesti tisíci tanky. V republice proti okupaci spontánně propukl odpor, při protestních akcích došlo i k obětem v řadách civilních obyvatel. Nepodařilo se sestavení kolaborantské dělnicko-rolnické vlády, protože předsednictvo Ústředního výboru nejen, že tuto variantu přehlasovalo, ale také veřejně oznámilo, že invaze proběhla bez vědomí legitimních reprezentantů státu a odporuje všem zásadám mezinárodního práva. Sovětské vedení zahájilo vyjednávání s představiteli ČSSR, kteří nakonec pod nátlakem podepsali tzv. Moskevský protokol, v němž souhlasili s „dočasnou“ přítomností sovětských vojsk na území republiky.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 281.

¹⁹⁵ Pokorný, 1994, s. 37.

Federalizace státu byla zakotvena v ústavním zákonu č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ze dne 27. října, v němž bylo poprvé v historii uvedeno rovnoprávné postavení českých zemí a Slovenska. Avšak reformy, které se snažilo dříve prosadit pokrokovější vedení komunistické strany, byly u konce. V dubnu 1969 byl Dubček nejprve odvolán z funkce prvního tajemníka strany a poté vyloučen z KSČ. Začátkem 70. let probíhaly prověrky nejen v komunistické straně, ale i na školách všech typů, v kulturních institucích či v ústavech akademie věd. Nastala doba dalších represí, kdy lidé, nesouhlasící s politickým režimem, byli nuceni k emigraci, sledování, souzení, věznění nebo zaměstnávání na pracovních místech, kde nemohli svými názory ovlivňovat další osoby. Politická příslušnost plně ovládla také vědu a kulturu, byly vytvořeny autocenzurní komise, jež schvalovaly - či naopak nepovolovaly - uvedení divadelních, filmových a televizních představení nebo koncertů. Společenskovědní obory byly rozděleny na marxistické a buržoazní.

Od dubna 1974 pro špatný zdravotní stav nemůže Ludvík Svoboda vykonávat prezidentský úřad, odmítá se jej však vzdát. Proto je 28. května 1975 Federálním shromážděním přijat ústavní zákon č. 50/1975 Sb., kterým se doplňoval článek 64 ústavního zákona č. 143/1968 Sb. ve smyslu možnosti zvolení nového prezidenta, v případě, že stávající nemůže vykonávat svůj úřad déle než jeden rok. Toto nové ustanovení bylo možností okamžitě zbavit Svobodu prezidentské funkce, a Sněmovnou lidu i Sněmovnou národů Federálního shromáždění byl 29. května 1975 zvolen prezidentem Gustáv Husák.

V Praze bylo 1. ledna 1977 vydáno Prohlášení Charty 77¹⁹⁶, jen vyzývalo představitele normalizačního režimu, aby neporušovali lidská práva a dodržovali s tím spojené mezinárodní úmluvy. Pronásledování signatářům nezabránilo v pokračování aktivit hnutí. Jejich činnost i aktivity dalších opozičních iniciativ nacházely odezvu u stále většího množství lidí.

V srpnu 1988 se u příležitosti 20. výročí invaze konala demonstrace, jež byla důsledkem stagnace politického života státu a její násilné potlačení si u mnoha obyvatel vynutilo otázku, kam se bude dále republika ubírat. Další demonstrace se konaly hned

¹⁹⁶ Charta 77 bylo občanské hnutí, v němž se bez ohledu na politické spektrum setkávali zásadní odpůrci režimu i vyloučení komunisté.

následující rok: počátkem roku na výročí úmrtí Jana Palacha¹⁹⁷, dne 1. května (První máj) a 21. srpna jako připomínka okupace. Represivní zásahy bezpečnostních složek vyvrcholily dne 17. listopadu 1989, kdy na den padesátého výročí popravy devíti českých představitelů studentského hnutí a uzavření vysokých škol nacisty svolaly nezávislé studentské iniciativy demonstraci, jež byla brutálně potlačena.

6.1 Slezsko let 1948 - 1989

Již 7. března 1948 v dole Nová jáma v Orlové-Lazích byl vyhlášen celozávodní závazek splnění dvouletého plánu do 28. října téhož roku - tato aktivita se stala počátkem hnutí tzv. nadplánů ve Slezsku¹⁹⁸. K 1. květnu byl založen Slezský studijní ústav v Opavě, jehož náplní bylo provádět a organizovat vědecký výzkum Slezska¹⁹⁹.

Od 1. ledna 1949 vstoupil v platnost zákon č. 280/1949 Sb., o krajském zřízení, což znamenalo pro území českého Slezska rozdělení do dvou krajů - Ostravského a Olomouckého.

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let začaly být organizovány brigády pro výstavbu průmyslových závodů, železničních tratí, silnic, škol, domů aj. Stavby průmyslových objektů byly většinou vyhlášeny Stavbami mladých budovatelů socialismu. V říjnu 1950 bylo v ostravsko-karvinském uhelném revíru zahájeno vytváření tzv. vojenských pracovních oddílů pomocných technických praporů (PTP), v nichž pracovali lidé, kteří sice nebyli odsouzeni a uvězněni, ale z různých důvodů byli nepřijatelní pro komunistický režim. Proto byli oficiálně povoláni k výkonu základní vojenské služby, v jejímž rámci byli nuceni pracovat v dolech a na stavbách.

V souvislosti s měnovou reformou roku 1953 probíhaly spontánní protesty také v mnoha slezských městech. Největší projevy nesouhlasu se odehrály 3. června toho roku v Bohumíně, kde došlo k zastavení dopravy na bohumínském železničním nádraží a k demonstraci železničářů a železárenských dělníků na náměstí. Proti manifestujícím

¹⁹⁷ Jan Palach (1948 - 1969) - český student, který se na protest proti okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy upálil na pražském Václavském náměstí. Jeho čin našel pokračovatele ve studentovi Janu Zajícovi (1950 - 1969), jenž se upálil na stejném místě, a technickému úředníkovi Evženu Plockovi (1929 - 1969), který je následoval v Jihlavě.

¹⁹⁸ Žáček, 2003, s. 374.

¹⁹⁹ V roce 1958 byl Slezský ústav převeden pod Československou akademii věd s pověřením výzkumu průmyslových oblastí. Od roku 1993 je připojen ke Slezskému zemskému muzeu v Opavě.

však zasáhly oddíly Bezpečnosti a Lidových milicí, jimž byly na pomoc vyslány i vojenské jednotky²⁰⁰.

V opavském Domě osvěty se dne 1. října 1953 konalo slavnostní shromáždění k zahájení činnosti Vyšší pedagogické školy, jež byla první vysokou školou v československém Slezsku. Jejím prvním děkanem se stal profesor PaedDr. Vlastimil Uher²⁰¹.

Koncem února 1959 byl v Hradci nad Moravicí zástupci Československa a Polska podepsán protokol o 29 drobných úpravách hranice na území Ostravského kraje. Od 1. července 1960 na základě územní reorganizace státu schválené Národním shromážděním se československé Slezsko stalo součástí Severomoravského kraje, což zejména na Těšínsku - rozděleném do tří nově vytvořených okresů - vzbudilo značnou nevoli²⁰². Dne 8. července 1968 Přípravný výbor pro Slezsko a Společnost pro Moravu a Slezsko svolaly schůzi přestavitelů obcí a měst Severomoravského a Jihomoravského kraje, jednání se týkala problematiky připravovaného zřízení federace, byla jednou z aktivit směřujících k obnově zemského zřízení státu a restituci československého Slezska jako samosprávného správního celku (případně jako součásti Země moravskoslezské)²⁰³. Byla schválena tzv. Moravskoslezská deklarace, již ovšem osm dní po konání akce Národní shromáždění ČSSR odmítlo.

Dne 5. dubna 1975 na československo-polské hranici v provizorním přístavu Vítkovice na řece Odře v Bohumíně byla slavnostně zahájena vodní přeprava na Odře z čs. území. Splavnění Odry na polském území, jež mělo umožnit napojení Ostravska na systém evropských vodních cest, se však později nerealizovalo²⁰⁴.

²⁰⁰ Žáček, 2003, s. 382.

²⁰¹ Profesor Vlastimil Uher (1905 - 1984) - je považován za zakladatele vysokoškolského vzdělávání učitelů v Moravskoslezském kraji; první ředitel Pedagogického institutu v Ostravě, zakladatel Katedry pedagogiky na Pedagogické fakultě v Ostravě, autor příručky *Jak pomáhat dětem při učení*.

²⁰² Žáček, 2003, s. 386.

²⁰³ Tamtéž, s. 388.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 391.

6.2 Období jednotného školství

Zřizování pedagogických fakult znamenalo rušení učitelských ústavů, avšak počet studentů a zájemců o studium na pedagogických fakultách pro potřeby školství nestačil²⁰⁵. Proto byly na základě zákona o základní úpravě jednotného školství²⁰⁶ zakládána od roku 1950 pedagogická gymnázia, určená pro budoucí učitele mateřských a národních škol²⁰⁷. Dle ustanovení zákona č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů, ze dne 24. dubna 1953, se pedagogická gymnázia transformovala do čtyřletých středních pedagogických škol pro učitelky mateřských škol a škol národních (1. stupeň) a pro druhý stupeň osmiletých středních škol (5. - 8. postupný ročník) byly zřízeny vyšší pedagogické školy s dvouletým studiem. Uvedený typ vyšší školy byl prohlášen za školu vysokou, stejně jako vysoké školy pedagogické, jež byly určeny kandidátům učitelství 9. - 11. ročníku středních škol²⁰⁸. Univerzity byly reformovány pro jednooborová a vědecká studia, avšak pedagogika neměla své zastoupení²⁰⁹. Od roku 1959 byla připravována nová školská reforma. Některé možné přístupy byly ověřovány experimentálním způsobem, patřilo mezi ně např. dvanáctileté všeobecné vzdělávání²¹⁰. Vládním nařízením ze dne 31. července 1959 byly zřízeny Pedagogické instituty, jež měly připravovat učitele obou stupňů základní školy²¹¹. Zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění ze dne 12. srpna 1964 č. 166/1964 Sb. byly obnoveny pedagogické fakulty. Rok 1964 lze považovat za jeden z nejvýznamnějších mezníků ve vývoji poválečné české pedagogiky²¹².

Za Rakouska-Uherska i v průběhu 1. předmnichovské ČSR patřila hlavní zásluha za šíření české národní osvěty v Bohumíně Odboru Slezské Matice osvěty lidové. Díky jeho neúnavné a obětavé práci nikdy na území Bohumínska nezanikla česká menšina ani

²⁰⁵ Kovářiček, 1984, s. 124.

²⁰⁶ Zákon č. 95/1948 ze dne 21. dubna 1948.

²⁰⁷ Kovářiček, 1984, s. 124.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ KREJČÍ, Vladimír. Tři významná pedagogická výročí. [online] *Listy Ostravské univerzity*, 2005, roč. 13, č. 3, Příloha. [citováno 2006-01-12]. Dostupné z URL <http://www.osu.cz/listy/archiv/2005/stlisty03_2005p.pdf>

²¹⁰ Kovářiček, Jedličková, 1994, s. 45.

²¹¹ Kovářiček, 1984, s. 125.

²¹² Do té doby ochromené vědecké práci fakult byla dána možnost znovu se rozvíjet také v pedagogických vědách. Vědecký systém byl převzat ze sovětské soustavy, do roku 1966 začínal titulem kandidáta věd (CSc.). Ačkoliv uvedený systém přetrval do roku 1995, vznikl vedle něj také systém rigorózních zkoušek a obhajoby vědecké práce, vedoucí k doktorátu filozofie (titul PhDr.), pod který spadaly také pedagogické vědy. Na začátku 80. let 20. století získaly pedagogické fakulty opět právo udělovat titul PaedDr., ovšem bez obhajoby vědecké práce, což způsobovalo občasnou nedůvěryhodnost absolventů (Krejčí, 2005).

české školství. Osvětová rada byla založena v roce 1945 na základě dekretu č. 130/45 vydaného prezidentem republiky Dr. Edvardem Benešem. Prvním předsedou místní osvětové rady v Bohumíně se stal učitel Jan Jakvert²¹³.

Školské zákony z let 1948²¹⁴ a 1953²¹⁵ položily základy k důsledné demokratizaci školské výchovy na podkladu jednotné všeobecně vzdělávací školy.

V tom období procházela škola celou řadou přeměn a reforem, ty však nepřinášely pouze žádané zlepšení práce. Po tzv. „Vítězném únoru“ 1948 se politickému diktátu nevyhnulo ani školství - profesori, kteří nadále projevovali své odlišné politické, nebo dokonce náboženské přesvědčení, museli dříve či později svá povolání opustit. Na bohumínském gymnáziu postihlo toto opatření profesora Tomáše Hofmanna. Součástí nedatovaného zápisu o čtvrté poradě profesorského sboru reálného gymnázia byly také výsledky dotazníkového šetření mezi žáky (viz Příloha č. XXXIII), které se oficiálně týkaly kázně ve vyučování, učební látky, zkoušení a kvalifikace či písemné zkoušky a domácí úkoly. V položených otázkách lze však vysledovat, že se anketa týkala pouze jediného vyučujícího - latináře a češtináře. V uvedené době ovšem tuto kombinaci předmětů na gymnáziu vyučoval pouze profesor Hofmann, jenž byl následně v roce 1964 donucen ze svého místa odejít. Ideologizace ovšem postihla i vyučovací předměty samotné - nových výkladů se dostalo dějepisu a humanitním oborům. Učitelé i žáci byli kádrováni podle „třídních hledisek“. Změn doznala také témata maturitních zkoušek (viz Příloha č. XXXIV a XXXV).

Podle výše uvedeného zákona z roku 1948 o základní úpravě jednotného školství byla škola nejprve změněna z osmiletého na čtyřleté gymnázium. Od školního roku 1950/1951 v souladu s trendem plánovaného národního hospodářství byly zavedeny předmětové komise, písemná příprava na vyučování a časové plánování učiva, ve školách začala povinná výuka ruštiny. Profesori byli nuceni studovat klasiky marxismu-leninismu a aktualizovat učivo souhlasně s těmito principy. Studenti zhotovovali nástěnky k výročím, jež byly komisně hodnoceny, probíhaly soutěže v získávání odznaků zdatnosti, ve sběru bylin, ve spořivosti či tvořivosti mládeže.

²¹³ Jan Jakvert byl též autorem publikace *Bohumín 1847 – 1947*, vydané 28. dubna 1947 u příležitosti 100. výročí založení města.

²¹⁴ Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství, ze dne 21. dubna 1948.

²¹⁵ Zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů, ze dne 24. dubna 1953.

Školským zákonem z roku 1953 vzniká - inspirována sovětskými vzory - spojením gymnázia, osmileté školy a národní školy jedenáctiletá střední škola. Cílem bylo dosažení úplného středoškolského vzdělání všech žáků. S gymnáziem bylo skoncováno jako s institucí, která v pokrokovém zřízení nemá své místo, neboť se snažila vychovávat intelektuály. Radikální změnou prošel obsah a struktura výuky. Je zrušena latina, jsou odbourána přírodovědná praktika, omezuje se výuka cizích jazyků. Učební cyklus byl jen tříletý. Aby se dalo začít s reformou školy již od uvedeného roku, maturitou ukončili studium i žáci dosavadních třetích tříd gymnázií, a to po absolvování dvouměsíčního prázdninového kursu²¹⁶. Pro období jedenáctiletých středních škol od školního roku 1958/1959 byla charakteristická snaha co nejvíce spojit vyučování s výrobní praxí na závodech a v zemědělství, studenti proto v rámci předmětu „Základy výroby“ pracovali v mnoha podnicích. Zaveden byl jednotný titul „učitel“. Vměšování ideologie do výuky vrcholilo při přijímání nových studentů, ale i u maturitních zkoušek, kdy členem komise byl vždy zástupce stranických orgánů, který rozhodoval o budoucím osudu žáka, jeho eventuálním studiu na střední či vysoké škole, a to především ve vztahu k jeho rodinnému původu, společenskému a politickému postavení rodičů a jeho vztahu k socialistickému zřízení. Odbornost či zájem o studium byly vedlejší. Období jedenáctiletých středních škol bylo obdobím dlouhých porad a velkého zatížení učitelů mimoškolními úkoly. Byly zavedeny třídnické hodiny, prospěchové archy a zprávy z předmětových komisí, psaní charakteristik a osobních listů žáků.

V dubnu roku 1960 přijala „strana a vláda“ usnesení o bezplatném poskytování učebnic a učebních pomůcek žákům, v prosinci téhož roku byl schválen zákon o soustavě výchovy a vzdělání²¹⁷, směřující k těsnému sepětí školy s výrobní praxí a se životem společnosti. Vyučujícím byl znovu přiznán titul „středoškolský profesor“.

Velký úkol připadl v té době Československé akademii věd, která byla založena v roce 1952. Na ni navazovala specializovaná síť vědeckých ústavů, zpracovávajících nové poznatky a objevy v nejrůznějších výrobních odvětvích.

V roce 1960 uložil Městský národní výbor (MěstNV) osvětové besedě podle plánu úkolů mezi jinými ustavit sedm nových zájmových kroužků, které by pomáhaly zvyšovat všeobecné a odborné vzdělávání pracujících. Jak však vyplývá z výroční zprávy osvětové

²¹⁶ 50 LET GYMNASIA V NOVÉM BOHUMÍNĚ, 1971, s. 22.

²¹⁷ Zákon č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělání, ze dne 15. prosince 1960.

besedy za uvedený rok, podařilo se zajisti činnost pouze jediného, a to astronomického kroužku, který byl ustaven již v období konce roku 1959.

V obecní kronice²¹⁸ je v návrhu úkolů MěstNV na druhé pololetí roku 1960 jako nejdůležitější uveden proces spojování školy se životem a výrobní praxí. Šlo o záměr dlouhodobý, který (dle zápisu kronikáře) bylo nutno probíjet krok za krokem a překonávat přitom nesčetné překážky, jako například nedostatek vhodných učitelských kádrů, nedostatek vhodných cvičebnic, častá navzájem protichůdná nařízení a směrnice a jiné potíže, jež se při takových snahách vyskytují. Usnesením ÚV KSČ²¹⁹ národním výborům, jakožto přímým orgánům lidové moci v obcích, městech, okresech a krajích, byly v této souvislosti svěřeny významné úkoly, týkající se dohledu nad uskutečňováním dané reformy a současně zajištění nerušeného chodu škol po hmotné stránce.

A je nutno zdůraznit, že provádění zejména druhé části zmíněného úkoly nebylo v Bohumíně v poválečných podmínkách nijak snadné. Školy (s výjimkou budovy gymnázia) byly většinou staré, během okupace neudržované, a tudíž vyžadovaly značné opravy, k jejichž financování neměl tehdy Místní národní výbor (MNV) náraz dostatek prostředků.

Ve zprávě o vyhodnocení pololetní činnosti škol ve školním roce 1955/1956 se m.j. praví: „*Učitelé již zvládli lépe osnovy a znají učebnice*“ (Kronika obce Nový Bohumín, léta 1945 - 1963, II. část, kapitola Školství, s. 117).

Rovněž v některých učebnicích byly prováděny úpravy, případně byl zmenšen rozsah látky. Ke zlepšení výchovné práce tehdejšími pedagogy přispěly metodické stati.

MěstNV (i dřívější MNV) si tedy všímал práce pedagogických pracovníků velmi podrobně, což jen potvrzuje zpráva na téma „Zhodnocení činnosti škol z hlediska usnesení ÚV KSČ o spojení školy se životem“, která byla přednesena na zasedání rady MNV dne 13. března 1960. Zpráva totiž věnovala pozornost také kádrovému obsazení učitelů a jejich veřejné činnosti, všímala si pedagogických poraden a schůzek třídních učitelů s rodiči a hodnotila také sepětí vyučování s výrobní praxí. Přitom výbor vycházel ze zásady, že o uplatnění školské reformy co nejdůsledněji v praxi rozhodují v první řadě učitelé sami. Již o deset let dříve totiž v politických směrnících pro plán práce MNV vytýčil zásadu, že školský odbor Jednotného národního výboru v Ostravě nesmí obsazovat místa ředitelů

²¹⁸ Kronika obce Nový Bohumín, léta 1945 – 1963, II. část, kapitola Školství, s. 113.

²¹⁹ Ústřední výbor Komunistické strany Československa.

a učitelů místních škol bez předchozího projednání této otázky s místním národním výborem. Navíc MNV, který bezprostředně odpovídal za stav školství ve svém obvodě, měl stanoveno právo zasahovat do samých základů činnosti, tj. do kádrového obsazení a vybavení místních škol, protože (dle tehdejšího stanoviska) „jinak by se jeho kontrolní pravomoc vybila v nezásadních a nic neřešících problémech“²²⁰.

Prodlouženou rukou Místního a později Městského národního výboru u místních škol byla školská komise. Na jejím fungování záleželo, jak účinná bude pomoc, rada nebo napomenutí výboru tam, kde byly zjištěny nedostatky v práci škol samých.

Zavedení polytechnického vyučování na školách bylo důsledkem uvádění usnesení ÚV KSČ o spojování školy co nejtěsněji s výrobní praxí do života. Usnesení dále ukládalo podstatně zkvalitňovat práci v dílnách a zvyšovat úroveň výrobní praxe na závodech.

Tehdejší dvanáctiletka měla během školního roku 1960/1961 již dobře vybavenou školní dílnu. Ostatní školy měly dílny hotovy až v následujícím školním roce. Všechny dílny byly poměrně slušně vybaveny potřebnými stroji a nástroji, potíže způsobovalo jen obstarávání materiálu pro výuku.

V roce 1961/1962 na dvanáctiletce ukončilo 28 žáků třetího ročníku výrobní praxi úspěšnými kvalifikačními zkouškami (většina z nich získala kvalifikaci 3. a 4. třídy).

V polovině šedesátých let řídila rámcově otázky, související se školní výchovou ve městě, školská komise MěstNV. Protože samostatně nestačila obsáhnout veškerou problematiku, navrhla v lednu 1965 ustavení Aktivu péče o děti. Ten byl také ještě v prvním čtvrtletí téhož roku ustaven.

Co se života školy (v roce 1966 uváděné v kronice jako Střední všeobecně vzdělávací škola) týče, speciální akcí byl tradiční Majáles studentů bohumínské Střední všeobecně vzdělávací školy. V roce 1967 byl uspořádán ve spolupráci se ZK ROH ŽDB a ČSM²²¹ dne 28. května za účasti šesti set hostí.

Kromě Majálesu se gymnazisté i profesorský sbor účastnil rok co rok i oslav 1. máje, kdy bylo zvykem ze závodů a škol vypravit alegorické vozy, představující památnou událost z naší historie jako určitou formu vlastenectví, případně zobrazující úspěchy dosažené při budování státu. V kronikách jsou záznamy o úspěších, které gymnázium sklízelo se svými kostýmy – jeden rok byli studenti a studentky v krojích typických pro různé

²²⁰ Kronika obce Nový Bohumín, léta 1945 – 1963, II. část, kapitola Školství, s. 117.

²²¹ Závodní klub Revolučního odborového hnutí Železáren a drátoven Bohumín a Československý svaz mládeže.

české, moravské i slezské oblasti, další rok byli převlečeni za husity a v průvodu zpívali husitské chorály... (viz Příloha XLI). Ač by to v dnešní době mohlo být k nevíře či smíchu, tehdy uvedené akce lidem pomáhaly uvědomit si, čeho jsou součástí, a daly jim možnost pocítit hrdost na jejich příslušnost k národu.

Školní rok 1968/1969 byl pro organizaci školy plný změn. Tehdejší Střední všeobecně vzdělávací škola rozšířila dosavadní tříleté studium v humanitní větvi na studium čtyřleté. Zároveň se počítalo s tím, že od následujícího školního roku bude rozšířeno čtyřleté studium i pro technickou větev. Zatímco v dřívějším školním roce měla škola jen 7 tříd, pro školní rok 1969/1970 rozšířila jejich počet na 8 s požadavkem 16 učeben, včetně odborných. Protože bylo v budově k dispozici 15 tříd velkých a 1 menší, mělo se za to, že jejich počet bude dostatečný. Zbývající část budovy využívala Základní devítiletá škola na ulici 1. Máje. Ta sice budovu gymnázia opustila v roce 1970, nicméně po jejím vystěhování byly některé třídy nadále využívány další školou – ZDŠ na Nejedlého ulici.

Na základě zákona č. 168/1968 Sb., o gymnasiích, ze dne 19. prosince 1968, byla znovu zřízena gymnázia, tentokrát s dobou studia čtyři roky. K zákonu byla následně dne 29. července 1969 vydána vyhláška ministerstva školství č. 103/1969 Sb., o organizaci gymnasií a studia na nich.

Pro život města byla významnou událostí oslava 50. výročí založení gymnázia, konaná ve dnech 18. a 19. září 1971. První den se konalo slavnostní shromáždění absolventů a hostů v bohumínském kině „Osvobození“. (Mezi hosty nechyběl předseda Městského výboru KSČ, tajemník MěstNV ani krajský školní inspektor.) Jak uvádí Novobohumínská kronika, projev tehdejšího ředitele gymnázia vyzněl jako „závazek vychovávat studenty gymnasia v mladou inteligenci těsně spojenou s dělnickou třídou“²²². Při této příležitosti byla v prostorách gymnázia instalována výstava dokumentů souvisejících s padesátiletou existencí školy a škola sama vydala vlastním nákladem pamětní almanach. Pro zajímavost: již o čtvrt roku dříve – 9. června – se konala v hlavním sále Lidové školy umění slavnostní studentská akademie, která byla prezentována jako součást oslav 50. výročí založení gymnázia, ale hlavním důvodem jejího uspořádání (pro školu v tak předčasném termínu) bylo 50. výročí založení KSČ.

²²² Kronika obce Nový Bohumín, rok 1971, kapitola Politický život v městě Novém Bohumíně, s. 113 – 114.

Každoročně se ve městě odehrávala i řada dalších oslav. Jednu z nich uspořádalo v roce 1972 i Sdružení rodičů a přátel školy při gymnasiu v Novém Bohumíně formou mimořádného divadelního představení v sále divadla „Osvěta“ pro studenty, jejich rodiče, profesorský sbor a pozvané hosty.

Studenti bohumínského gymnázia byli i v mimoškolních činnostech velice aktivní, např. v kronice roku 1973 je mezi jinou kulturně výchovnou činností záznam o tom, že pěvecký kroužek při Městském výboru SSM²²³, tvořený studenty a studentkami místního gymnázia, uspořádal v průběhu roku 10 vystoupení.

Po roce 1976 začala být na základě tzv. „Projektu dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy“ postupně uskutečňována další reforma školství²²⁴. Podle ní byla povinná školní docházka prodloužena na 10 let. Žáci končili základní školu v osmé třídě a povinnou školní docházku dokončovali na některé střední škole.

Školní rok 1977/1978 byl prvním rokem, kdy v Bohumíně nematurovali výhradně studenti gymnázia. Vedle slavnostního vyřazení gymnazijních maturantů, které se uskutečnilo 12. června 1978 v koncertním sále LŠU, proběhly poprvé i maturity na Střední škole pro pracující, která fungovala jako součást Středního odborného učiliště při Železárnách a drátovnách Bohumín.

V době přechodu na nový vzdělávací systém platil zákon č. 63/1978 Sb., o opatřeních v soustavě základních a středních škol, ze dne 21. června 1978. O pět dní později byl přijat zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních. První žáky z osmých tříd přijalo gymnázium ve školním roce 1978/1979. Zákonem č. 29/1984 Sb., ze dne 22. března 1984, o soustavě základních a středních škol, byl charakter gymnázia změněn na všeobecně vzdělávací polytechnickou školu, jež měla připravovat pro studium na vysokých školách a pro výkon odborných činností a povolání.

Listopad 1989 pak znamenal začátek nové éry svobodné výuky na gymnáziu. Škola se vrací ke svým osvědčeným tradicím, když je vedle čtyřletého cyklu obnoveno i osmileté gymnázium²²⁵.

²²³ Socialistický svaz mládeže.

²²⁴ Kovářiček, Jedličková, 1994, s. 57.

²²⁵ Zákon č. 171/1990 Sb., ze dne 3. května 1990, kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol.

6.3 Změny v životě profesora Živného

Změny v organizaci školy byly doprovázeny i změnami v jejím vedení. Tyto, vyvolané politickými událostmi, byly přijaty žáky i profesorským sborem se zdrženlivostí a s případnými obavami, které zesílily poté, kdy v dubnu 1948, po nerefluktování nabídky vstupu do komunistické strany, byl František Živný odvolán z funkce. I když se mohl zbavit starostí o chod gymnasia, osud školy mu ležel na srdci dále. Byl vystřídán ve funkci dr. Josefem Štěpánkem z Ostravy, po něm byl jmenován ředitelem Stanislav Skácel, který do Bohumína přišel z Olomouce, a od září 1952 zastával funkci ředitele Viktor Strnad.

František Živný působil ve škole od svého odvolání nadále jako profesor matematiky a fyziky (viz Příloha č. XXXVI). V roce 1954 byl opět požádán o převzetí vedení gymnasia. Vzhledem k tomu, že toto jmenování již nebylo podmíněno členstvím v KSČ, lze ho chápat jako uznání jeho dřívější dobré práce pro školu. Pod jeho vedením došlo ke zkvalitnění výchovně vzdělávací práce, zlepšení studijních výsledků a všestrannému rozvoji společenského života na škole.

Mezi vyučovací předměty byla zařazena i psychologie a logika, byly otevírány třídy s matematicko-fyzikálním zaměřením, následně byla zavedena humanitní větev a omezování výrobní praxe pomohlo rozšířit vyučování přírodovědných předmětů. V humanitních třídách patřily mezi volitelné předměty latina, řečtina, mezi povinnými je větší počet hodin češtiny, v přírodovědné byly posíleny hodiny matematiky, fyziky a deskriptivní geometrie. Od 2. pololetí 1967 jsou celostátně zavedeny v sudých týdnech volné soboty, od září následujícího roku je zrušeno vyučování o všech sobotách²²⁶.

V rámci spojování školy s praxí jedenáctiletka spolupracovala například s Bohumínskými železárnami Gustava Klimenta²²⁷, o čemž byla článkem Františka Živného „Nový patronát BŽGK“ v časopise Bohumínský hutník z roku 1957²²⁸ informována široká bohumínská veřejnost.

Jedenáctiletá střední škola byla v roce 1959 prodloužena na dvanáctiletou střední školu, ale od roku 1962 od ní byla oddělena samostatná tříletá střední všeobecně

²²⁶ Vyhláška ministerstva práce a sociálních věcí č. 63/1968 Sb., o zásadách pro zkracování týdenní pracovní doby a pro zavádění provozních a pracovních režimů s pětidenním pracovním týdnem, ze dne 15. května 1968.

²²⁷ Od roku 1958 národní podnik Železářny a drátovny Bohumín.

²²⁸ Živný František. Nový patronát BŽGK. *Bohumínský hutník: časopis zaměstnanců Bohumínských železáren Gustava Klimenta, n. p.*, 1957, roč. 9, č. 2.

vzdělávací škola. Ta se o několik let později – v roce 1968 – transformovala na čtyřleté gymnasium.

Bylo-li zmíněno Živného působení v Jednotě českých matematiků a fyziků, pro přesnější náhled do této životní kapitoly musíme připomenout rok 1956, kdy byla založena ostravská pobočka uvedené organizace (viz Příloha č. XXXVIII). Ještě před samotným zahájením činnosti byl sestaven přípravný výbor, jenž se věnoval náplni práce samostatné pobočky. František Živný v něm od počátku pracoval²²⁹. Ostravská pobočka pořádala přednášky z matematiky a fyziky pro členy Jednoty, organizovala konference, semináře a přednášky nejen v rámci republiky, ale i se zahraničními účastníky. Jednatelům výboru ostravské pobočky JČSMF²³⁰ byl Živný od roku 1957 až do března 1968, do roku 1975 pracoval jako člen výboru. V roce 1969 mu bylo za celoživotní práci v Jednotě udělen čestný titul „Zasloužilý člen JČSMF“ (viz Příloha č. XLIV). 17. března 1982 se v Divadle hudby v Ostravě konalo slavnostní shromáždění u příležitosti 120. výročí vzniku JČSMF a 25. výročí ostravské pobočky. Právě profesor Živný na shromáždění promluvil o dosavadní činnosti samostatné ostravské sekce. Při slavnostním večeru Živnému jménem členů blahopřál jednatel pobočky dr. Wyslych – profesor Živný totiž v témže roce slavil nejen 55 let svého členství v JČSMF – členem byl již od roku 1927, ale zároveň i osmdesáté narozeniny. Wyslych ve svém blahopřání vyzdvihl fakt, že Živný věnoval organizaci mnoho času a úsilí. Od počátku 70. let byl Živný členem fyzikální pedagogické skupiny ostravské pobočky a celých 25 let pracoval aktivně v Krajském výboru Fyzikální olympiády (od prvního do osmého ročníku dokonce ve funkci předsedy výboru). Pracoval v komisi pro výběr příkladů, mnohé úlohy pro soutěž sám navrhoval (viz Příloha č. XLIII), prováděl recenze ročenek FO. Tato jeho činnost byla oceněna mnoha medailemi, diplomy a uznáními (viz Příloha č. XLV).

Péče o talentované žáky se projevila v účasti na matematických, fyzikálních a chemických olympiádách, kde studenti bohumínského gymnasia dosáhli úspěchu na krajské i celostátní úrovni. Absolventi školy měli dobré výsledky na vysokých školách a

²²⁹ MÁDR, Vilém. K třiceti letům ostravské pobočky JČSMF. In *Jubilejní almanach Jednoty čs. matematiků a fyziků: 1862 – 1987*. Sest. Libor Pátý k sto dvacátému pátému výročí Jednoty. Praha: Jednota čs. matematiků a fyziků, 1987, s. 157-169.

²³⁰ Po roce 1945 obnovil spolek svůj dřívější název Jednota československých matematiků a fyziků. V dostupné literatuře jsou do roku 1993 (rozdělení státu na Českou republiku a Slovenskou republiku) pro organizaci uváděny obě varianty zkratk: JČSMF i JČMF.

prosazovali se ke studiu i v těch nejnáročnějších vědních oborech. Autorita a prestiž školy se výrazně zvýšily.

Vzpomínku paní Mgr. Věry Palkové si autorka dovolila zařadit v původním znění tak, jak ji obdržela v písemné formě. Domnívá se totiž, že z níže uvedeného textu je více než patrné, jakou osobností a autoritou pro své žáky i kolegy profesor Živný byl (viz Příloha č. LII); na další vzpomínky, jež byly zaznamenány, si vyhradili čas RNDr. Jana Raszková, RNDr. Radomíra Pazderová a doc. RNDr. Jiří Ivánek, CSc. (viz Přílohy č. LI, L a LIII).

Za vedení ředitele profesora Živného se vytvořil stabilizovaný a kvalifikovaný kádr vynikajících pedagogů. František Živný byl jednou z nejméně výraznějších postav profesorského sboru - zkušený pedagog, vynikající odborník a obětavý člověk. Byl zárukou vysoce kvalifikované a náročné výuky ve škole. Ve funkci ředitele zůstal do roku 1966, kdy odešel do penze. Podle potřeby však ve škole působil až do roku 1971.

Dlouhá léta vedl ve škole studentské kroužky šachu, sám byl velmi dobrým šachistou (viz Příloha XXXVII). Měl široké znalosti z astronomie, platil za znalce antické literatury. Jeho kolegové i stovky jeho studentů na něm oceňovali pocit zodpovědnosti vůči svému povolání pedagoga, pocit zodpovědnosti za výchovu svých studentů. Byl svým žákům životním vzorem důsledné práce. V roce 1967 za celoživotní práci ve výchově mladé generace žákovské i učitelské byl Františkovi Živnému udělen ministrem školství titul „Zasloužilý učitel“.

7. Odkaz Živného ve vzpomínkách i v životě

František Živný zemřel v Bohumíně 21. září 1989, je pochován v Poděbradech. Bohumínskému gymnasiu byl profesor Živný věrný 35 let. V něm zažil mnoho dobrého, musel však čelit i mnohým nepříznivým okolnostem doby. Nikdy nezahořkl, školu i studenty opravdově miloval. Jeho povolání pro něj bylo posláním, kterému podřizoval a obětoval vše. Mnoho mu v tom byla nápomocna jeho manželka Marie (viz Příloha č. XLII), která mu svou skromností, obětavostí a pracovitostí zajistila k jeho náročné práci středoškolského profesora to nejideálnější zázemí. Profesor Živný byl známý jako učitel velmi náročný, ale vždy zároveň spravedlivý a lidský.

Rád pracoval s talentovanými žáky, měl však pochopení i pro žáky slabší (což mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, neboť mne pan profesor doučoval matematiku v době, kdy jsem studovala střední školu a v určitém období jsem si s tímto vyučovacím předmětem příliš nerozuměla. Vždy byl ke mně velice laskavý a ani po několikerém vysvětlování téže věci na něm nebylo znát, že by jej moje nepochopení vyvádělo z míry. Měl přitom naplněný denní program, protože u sebe doma připravoval studenty na přijímací zkoušky na vysoké školy, jiné doučoval fyziku a matematiku a za dveřmi bytu již stáli další, kteří s ním chtěli probrat své matematicko-fyzikálně-šachové potíže. Jeho paní, kterou by tyto návštěvy mohly právem obtěžovat nebo unavovat, se pozorně starala, aby panu profesorovi ani jeho „hostům“ nic nechybělo).

Na Františka Živného, svého třídního profesora, vzpomínal často i Vlastimil Brodský²³¹, který bohumínské gymnasium před okupací navštěvoval²³². Brodský byl jako žák považován za velmi neukázněného, zejména veškerá rozbitá okna ve škole mu byla přičítána k tíži. V době, kdy byl žákem II. A třídy gymnasia, se stalo, že bylo znovu nalezeno nějaké rozbité okno na chodbě u šaten. V tomto případě byl však Brodský bez viny. Přesto tehdejší ředitel školy žádal, aby se ke způsobené škodě přiznal, neboť byl z předešlých případů přesvědčen, že to byla Brodského práce. Pokud by se viník sám nepřihlásil, byla by celé třídě snížena známka z chování. Aby své spolužáky zachránil před tresty a vzhledem k tomu, že jeho rodiče již byli na sníženou známku z chování

²³¹ Vlastimil Brodský (1920-2002) - český divadelní, filmový, televizní a rozhlasový herec, v mládí stepař a tanečník, držitel několika filmových cen: Stříbrný medvěd 1975, Zlatá nymfa 1984, Český lev 2002.

²³² BRODSKÝ, Vlastimil. Když mi bylo třináct. *Sedmička pionýrů. Týdeník pro chlapce a děvčata*, 1971, roč. 4, č. 30, s.8.

zvyklí, vstal Brodský ve své lavici a chtěl tak na sebe vzít vinu. Jeho spolužáci však věděli, že tentokrát za nic nemůže, a všichni solidárně vstali také. Pan ředitel před takovou mírou soudržnosti mlčky kapituloval a ze třídy odešel. Profesor Živný, jenž byl po celou dobu přítomen také, neseděl při ředitelově odchodu za katedrou, ale stál čelem proti svým žákům a v očích se mu zračila radost a pýcha z projevené kolegiality. Za dlouhých dvaadvacet let po maturitě navštívil Vlastimil Brodský znovu své bývalé gymnasium, v němž byl již František Živný ředitelem. Zaměstnanci školy Brodskému na jeho dotaz po profesoru Živném sdělili, že má konferenci. Prosil je proto, zda by mohl alespoň profesor Živný ze sborovny vykouknout, že mu to bude stačit a zase odejde. Ředitel ze sborovny nejen zjistil, kdo se po něm shání, ale konferenci na nějakou dobu opustil a věnoval se svému bývalému žákovi, o němž tehdy ani nevěděl, že je již dlouhou dobu divadelním a filmovým hercem. Herce s profesorem pojil velice vřelý, až přátelský vztah, utužovaný i společným zájmem o astronomii. Brodský na Živného často vzpomínal ve svých mediálních rozhovorech, ale věnoval mu také několik řádků ve své autobiografii (Brodský, 1995, s. 30 - viz Příloha č. XLVII). Několikrát se setkali soukromě v Poděbradech, kde žije Živného dcera Olga. Brodský byl známý tím, že svým přátelům posílal vlastnoručně vyrobená přání k Novému roku, a ani při této příležitosti na svého profesora nezapomínal. Po Živného smrti zaslal rodině osobní kondolenci (viz Příloha č. XLVI).

František Živný vychoval celé generace studentů s opravdovým vztahem k matematice a fyzice. Někteří z jeho žáků dodnes působí v pedagogickém sboru současného gymnasia. Ti, kteří ho znali, oceňovali jeho odborné znalosti matematiky a fyziky stejně jako šíři jeho zájmů. Byl dlouholetým a obětavým organizátorem fyzikálních a matematických olympiád v rámci školy, kraje i v celostátním měřítku. Byl aktivním členem ústředního výboru fyzikální olympiády a Jednoty českých matematiků a fyziků, recenzentem učebnice matematiky „Algebra pro jedenáctý ročník všeobecně vzdělávacích škol: Pokusná učebnice“²³³, spoluautorem učebnice „Praktická cvičení z fyziky“²³⁴ (viz Přílohy č. XXXIX a XL).

²³³ HYŠKA, Alfons, HUSTÁ, Anna, ŽIVNÝ, František. *Algebra pro jedenáctý ročník všeobecně vzdělávacích škol: Pokusná učebnice*. Praha: SPN, 1959, 78 s. (Na Slovensku vyšla učebnice pod názvem *Algebra: Pokusné učebné texty pre 11. ročník všeobecnovzdělávacích škôl*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1959. 77 s.)

²³⁴ Druhým autorem učebnice je doc. RNDr. Oldřich Lepil, CSc. z přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, jenž si na tehdejší práci nad učebnicí upomínal ve své pracovně (viz Příloha č. LIV).

V rámci přípravy oslav 75. výročí založení bohumínského gymnázia (viz Přílohy č. LVII a LVIII) navrhlo vedení školy a dlouholetí členové profesorského sboru, aby od 1. 9. 1995 nesla škola čestný název „Gymnázium Františka Živného“²³⁵. Oslavy bohumínského gymnázia neušly pozornosti tehdejšího kronikáře města JUDr. Jiřího Demela i Bohumínským městským novinám OKO²³⁶. Zápis v městské kronice²³⁷ přibližuje organizaci slavnosti, konané dne 5. října 1996. Oslav se zúčastnilo téměř 1 800 absolventů a někdejších učitelů i pozvaných hostů, mezi nimiž byla i dcera profesora Živného, Mgr. Olga Wimmerová. Shromáždili se v budově gymnázia, kde je přivítala bývalá absolventka, dřívější učitelka a nyníjší zástupkyně starosty města, Mgr. Věra Palková. V prostorách gymnázia byla slavnostně odhalena pamětní deska, připomínající působení profesora a ředitele školy Františka Živného (viz Příloha č. LV). Poté se před školou zformoval průvod, v jeho čele kráčeli tehdejší i bývalí učitelé školy, hlavní část pak tvořili žáci i absolventi gymnázia. Průvod prošel hlavními ulicemi na náměstí T. G. Masaryka, na němž proběhla hlavní část oslav²³⁸. K přítomným promluvil ředitel gymnázia, zástupci městského i okresního úřadu, ministerstva školství i někdejší absolventka – zpěvačka Marie Rottrová. Dík organizátorům oslav vyjádřila také Živného dcera Olga.

Při příležitosti 100. výročí narození profesora Františka Živného se v bohumínském městské knihovně konala přednáška Mgr. Miloše Freitaga²³⁹, spojená se vzpomínkovým večerem věnovaným osobě bývalého ředitele a profesora bohumínského gymnázia (viz Příloha č. LVI). V rámci přednášky byla zahájena výstava, spolupořádaná gymnáziem a městskou knihovnou, jež se snažila veřejnosti přiblížit nejen profesora Živného, ale také historii a současnost gymnázia, které nese jeho jméno.

V dubnu roku 2005 se studenti bohumínského gymnázia formou koncertního vystoupení podíleli na oslavách Mezinárodního roku vyhlášeného organizací OSN pod názvem „Fyzika kolem nás“. Kromě kulturních akcí se pravidelně zúčastňují

²³⁵ Čestný název byl škole propůjčen rozhodnutím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 32 068/95-61 ze dne 22. června 1995.

²³⁶ 75. výročí Gymnázia v Bohumíně. Bohumínském městské noviny OKO, ročník VI., číslo 20/září 1996, s. 4.

²³⁷ Demel, Jiří. *Kronika města Bohumína 1996*. Kapitola VI. – Školství, s. 61-62.

²³⁸ Po skončení oficiálního programu se následně abiturienti podle svých maturitních ročníků rozešli do salónek v místních restauracích a kulturních podnicích k soukromým shledáním.

²³⁹ Mgr. Miloš Freitag (1932 – 2004) – dlouholetý člen bohumínského Sokola, učitel biologie, geologie a zeměpisu, ředitel bohumínského gymnázia v letech 1966-1970; pro svůj projevený nesouhlas s okupací v roce 1968 byl nucen z gymnázia odejít a vyučoval dlouhá léta na Střední ekonomické škole v Orlové-Lutyni hospodářský zeměpis, brannou a tělesnou výchovu. Po roce 1989 byl rehabilitován. Byl neúnavným organizátorem vlastivědných poznávacích zájezdů tuzemských i zahraničních, spolupracoval na organizaci přednáškových cyklů městské knihovny; byl výrazným propagátorem Živného osobnosti i odkazu.

regionálních i celostátních kol soutěží v různých oborech, ať už se jedná o biologii, zeměpis, dějepis, v anglickém, francouzském, německém, ruském či českém jazyce, v soutěžích s disciplínami výtvarné, estetické a tělesné výchovy, ale také srovnávají své síly s konkurencí v oblasti informatiky, matematiky a fyziky. Ve všech turnajích se jim daří dosahovat velmi dobrých výsledků. Lze jenom doufat, že stejně jako profesor František Živný budou i oni ve svém dalším životě vůči sobě i ostatním přísní, ale zároveň spravedliví a zodpovědní.

NON ENIM VIVERE BONUM EST, SED BENE VIVERE.

Je dobré nikoli pouze žít, nýbrž dobře žít.

Lucius Annaeus Seneca

Závěr

V diplomové práci jsem se zabývala životem gymnaziálního pedagoga Františka Živného a společensko-politickými poměry a vývojem školství v období let 1902 až 1989. Téma bylo zvoleno s přihlédnutím k osobnímu setkání s profesorem Živným a k místní znalosti regionu, jehož historie se odvíjela v závislosti na mnohonárodnostních vztazích jeho obyvatel. Osud Františka Živného byl do určité míry osudem typického učitele v pohraniční oblasti.

Při zpracování jednotlivých epoch jsem se opírala o obecné poznatky historie školství v českých zemích, která je tématem řady publikací z oblasti dějin pedagogiky. Konkrétněji bylo charakterizováno školství střední, jehož vývojový přehled byl dále doplněn o popis vnitropolitické, ekonomické, sociální a kulturní situace v různých historických etapách českého státu. Srovnáváním souvislostí ve všech těchto rovinách pomáhalo lépe porozumět proměnám školy i osobnostního a profesního růstu Františka Živného. Cílem bylo shromáždění maximálního množství informací a údajů, jež se vztahovaly k životu profesora Živného i ke gymnáziu, s nímž byl téměř celý život spjat, a to od doby Živného narození, přes založení bohumínského gymnázia, až k profesorovu skonu. Pokusila jsem se tedy vyhledat všechny dostupné materiály, které o daném tématu přinášely jakoukoliv zmínku, ať už se jednalo o kroniku školy či města, dopisy a další archiválie nebo historiografické publikace věnované regionu.

V celé práci jsem se snažila zachovat jednotnou strukturu a členění kapitol tak, jak bylo již zmíněno v úvodu. Výjimkou jsou pouze první kapitola, v níž je prezentována historie obce a počáteční shrnutí jejího vývoje, a kapitola závěrečná, jež se zabývá odkazem Františka Živného.

Celkovým záměrem bylo podat ucelený přehled o životě a práci regionální pedagogické osobnosti, jenž tímto způsobem nebyl dosud zpracován. Zároveň byly sledovány změny v organizační struktuře školy i v jejich cílech a úkolech, které vyplývaly z potřeb daného historického období.

František Živný byl pedagogem, jenž ovlivnil několik generací bohumínských občanů. Zaslouží si, aby historie jeho života a práce pro gymnázium nezůstala pouze v paměti mnoha lidí a na stránkách dokumentů v archivech, ale aby mohla být zveřejněna v celé šíři jeho osobnosti. Snad by v podobném směru mohla být přínosem i tato práce.

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura

50 LET GYMNASIA V NOVÉM BOHUMÍNĚ. 1971. 102 s.

BĚLINA, Pavel a kolektiv. *Dějiny zemí Koruny české. II. díl. 2.*, opravené a doplněné vyd. Praha: Paseka, 1993. 331 s. ISBN 80-85192-60-8.

BEZDĚKOVÁ, Dana. *Příspěvek k historii Gymnázia v Bohumíně*. Ostrava, 1995. 51 s. Diplomová práce na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Vladimír Krejčí, CSc.

BRODSKÝ, Vlastimil. *Drabečky z půjčovny duší*. Praha: HAK - Humor a kvalita, 1995. 347 s. ISBN 80-85910-06-3.

BRODSKÝ, Vlastimil. Když mi bylo třináct. *Sedmička pionýrů. Týdeník pro chlapce a děvčata*, 1971, roč. 4, č. 30, s.8.

BRZOBOHATÝ, Jan; DRKAL, Stanislav (ed.). *Karolinský katastr Slezský. Svazek 1, 2*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra ČSR, 1972 (1973).

CACH, Josef. *Otakar Kádner. Pedagogika, školství a jejich dějiny*. Praha: SPN, 1981. 200 s.

CACH, Josef. *Výchova a vzdělání v českých dějinách. VI. díl. 2. část. Pedagogika a vědy jí blízké v Československu v letech 1918 až 1938*. Praha: Karolinum, 1996. 175 s. ISBN 80-7184-176-5.

ČAPKA, František. *Dějiny zemí Koruny české v datech. 3.* aktualizované a doplněné vyd. [databáze online]. Praha: Libri, 2000. 1008 s. ISBN 80-7277-000-4. [citováno 2006-02-20]. Dostupné z URL <http://www.libri.cz/databaze/dejiny>.

ČORNEJ, Petr, POKORNÝ, Jiří. *Dějiny českých zemí do roku 2000 ve zkratce*. Praha: Práh, 2000. 96 s. ISBN 80-7252-026-1.

DEMEL, Jiří. *Nový Bohumín – 150 let historie 1. květen 1847 – 1. květen 1997. Soupis publikací, periodik a článků*. Bohumín: Městský úřad, 1997. 117 s. ISBN 80-238-1075-8 (v knize neuvedeno).

FŇUKAL, Miloš. The Imperial Council Elections in 1907: Gerrymandering in Bohemia? [Volby Říšské rady v roce 1907: Gerrymandering v Čechách?] In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Rerum Naturalium Geographica*. 2004, vol. 38, (č. -). 100 s. ISBN 80-244-0839-2.

- FUX, Vladimír. *Z českých luhů do háje. Několik rozjímání o češtině těchto dní*. Brno: Petrov, 1997. 168 s. ISBN 80-85247-96-8.
- GRECMANOVÁ, Helena. aj. *Obecná pedagogika II*. Olomouc: Hanex, 1998. 192 s. ISBN 80-85783-24-X.
- GROBELNÝ, Andělín, ČEPELÁK, Bohumil a kol. *Bohumín. Studie a materiály k dějinám a výstavbě města*. Ostrava: Profil, 1976. 592 s.
- HANKUS, Vlastimil. *Ostravská operace aneb Proč nepřišli z východu*. 19. ledna 2005. [citováno 2005-04-15]. Dostupné z URL <<http://www.rozhlas.cz/wwii/osvobozeni>>
- HLAVÁČEK, Ivan; KAŠPAR, Jaroslav; NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. 3. vyd. Praha: Svoboda, 1988. 495 s.
- HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Knihovna společnosti přátel starožitností československých, 1938.
- KOVÁŘÍČEK, Václav. *Cesty učitelského vzdělávání*. Olomouc: UP, 1984. 156 s.
- KOVÁŘÍČEK, Václav, JEDLIČKOVÁ, Iva. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. Olomouc: UP, 1991. 77 s. ISBN – sine.
- KRÁL, Václav. *Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v letech 1938 – 1945*. II. díl. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1958. 476 s.
- Jubilejní almanach Jednoty čs. matematiků a fyziků: 1862-1987*. Sest. Libor Pátý k sto dvacátému pátému výročí Jednoty. Praha: Jednota čs. matematiků a fyziků, 1987. 229 s.
- MACŮREK, Josef a kolektiv. *Češi a Poláci v minulosti*. I. díl. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964. 436 s.
- Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867-1918. Sborník z konference*. Praha: Výzkumné centrum pro dějiny vědy, společné pracoviště ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzity Karlovy v Praze, 2003. Práce z dějin vědy – svazek 11. 757 s. ISBN 80-7285-027-X.
- MUZIKÁŘ, František. *Turistický průvodce Těšínskem*. Český Těšín: Odbor Klubu československých turistů, 1937. 85 s. [citováno 2006-02-25]. Dostupné z URL <<http://mos-5.wz.cz/clanky.php>>.
- MYŠKA, Milan. *Z tajných zpráv NSDAP*. Ostrava: Krajské nakladatelství, Slezský ústav ČSAV v Opavě, 1964. 147 s.
- POKORNÝ, Jiří. *České země 1918-1994*. Praha: Práh – Martin Vopěnka, 1994. 48 s. ISBN 80-85809-13-3.

POLIŠENSKÝ, Josef. *Tricetiletá válka a evropské krize 17. století*. Praha: Svoboda, 1970. 288 s.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

SBORNÍK K 75. VÝROČÍ ZALOŽENÍ ŠKOLY. Bohumín: Inret, 1996. 111 s.

VESELÝ, Zdeněk. *Dějiny českého státu v dokumentech*. Praha: Victoria Publishing, 1994. 543 s. ISBN 80-85605-95-3.

ŽÁČEK, Rudolf. *Dějiny Slezska v datech*. Praha: Libri, 2003. 548 s. ISBN 80-7277-172-8.

ŽIVNÝ, František a LEPIL, Oldřich. *Praktická cvičení z fyziky*. 8. vyd. Praha: SPN, 1978. 304 s.

Prameny

FREITAG, Miloš. *Profesor František Živný – významná osobnost Bohumína*. Přednáška a zahájení výstavy k 100. výročí narození dlouholetého ředitele a výrazné osobnosti bohumínského gymnázia. Městská knihovna Bohumín, 14. října 2002.

KORMOŠOVÁ, Ružena. *K pôsobeniu profesora Františka Živného na gymnáziu v Spišskej Novej Vsi*. Spišská Nová Ves, 2005. (Příloha ke zprávě elektronické pošty ze dne 8. prosince 2005 napsaná PhDr. Ruženou Kormošovou, profesorkou Gymnázia ve Spišské Nové Vsi, Školská ul.) Uloženo v archivu autorky.

Kronika školní 1921 – 1938. Státní okresní archiv Karviná, fond Gymnázium Františka Živného Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.

Korespondence gymnázia 1921 – 1953. Státní okresní archiv Karviná, fond Gymnázium Františka Živného Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10..

Zápisy z porad profesorského sboru 1936 – 1939. Státní okresní archiv Karviná, fond Gymnázium Františka Živného Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.

Osobní rozhovor s paní Mgr. Janou Raszkovou, profesorkou Gymnázia Františka Živného v Bohumíně, ze dne 10. září 2004. Uloženo v archivu autorky.

Osobní rozhovor s panem Oldřichem Štverkou, bývalým profesorem Gymnázia Františka Živného v Bohumíně, ze dne 11. září 2004. Uloženo v archivu autorky.

Osobní rozhovor s paní PaedDr. Radomírou Pazderovou, profesorkou Gymnázia Františka Živného v Bohumíně, ze dne 14. září 2004. Uloženo v archivu autorky.

Osobní rozhovor s paní Eligií Hlavsovou, bývalou profesorkou Gymnázia Františka Živného v Bohumíně, ze dne 14. září 2004. Uloženo v archivu autorky.

Osobní rozhovor s paní Mgr. Věrou Palkovou, bývalou profesorkou Gymnázia Františka Živného v Bohumíně a místostarostkou města Bohumína, ze dne 15. září 2004. Uloženo v archivu autorky.

Osobní rozhovor s panem doc. RNDr. Oldřichem Lepilem, CSc., místopředsedou fyzikálně pedagogické sekce Jednoty českých matematiků a fyziků (vyučujícím v Oddělení didaktiky fyziky na Katedře experimentální fyziky Univerzity Palackého v Olomouci) ze dne 24. září 2004. Uloženo v archivu autorky.

Osobní rozhovor s panem doc. RNDr. Jiřím Ivánkem, CSc., (vyučujícím na Katedře informačního a znalostního inženýrství Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze, docentem Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze) ze dne 12. října 2004. Uloženo v archivu autorky.

PALKOVÁ, Věra. *Pan profesor František Živný*. Bohumín, 2004. (Příloha ke zprávě elektronické pošty ze dne 1. listopadu 2004 napsaná Mgr. Věrou Palkovou, bývalou profesorkou Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.) Uloženo v archivu autorky.

Další zdroje

Bohumín a okolí. [online] Internet pro všechny. Fotografie okolí přípojných bodů bezdrátových sítí. Dostupné z URL

[<http://www.internetprovsechny.cz/wifi.php?show=true&view=foto&place=bohumin2#bohumin2>](http://www.internetprovsechny.cz/wifi.php?show=true&view=foto&place=bohumin2#bohumin2)

Fotomapa s umístěním budovy Gymnázia Františka Živného v Bohumíně. [online] Dostupné z URL [<http://www.mapy.cz>](http://www.mapy.cz).

Gymnázium Františka Živného v Bohumíně. [online] Dostupné z URL [<http://www.gym-bohumin.cz>](http://www.gym-bohumin.cz).

Informace o vojenském opevnění na Bohumínsku. [online] Klub vojenské historie Bohumín, občanské sdružení. Stručná historie opevnění. [citováno 2006-02-04]. Dostupné z URL [<http://mos-5.wz.cz/info.php>](http://mos-5.wz.cz/info.php).

Košický vládní program. [online] Československé dějiny 1945-1989. 5. dubna 1945. [citováno 2005-03-13]. Dostupné z URL [<http://www.pef.zcu.cz/pef/khi/Kvp.htm>](http://www.pef.zcu.cz/pef/khi/Kvp.htm)

Letná – povídání o letenských ulicích a domech. [online] O letenských domech. Architektonické slohy: kubismus a funkcionalismus. [citováno 2005-12-30]. Dostupné z URL <<http://www.tenzor.cz/praha/letna>> a <<http://langweil.info>> .

Městská hromadná doprava v Praze. [online] Pražské železniční stanice a zastávky. Praha hlavní nádraží. Dostupné z URL <<http://prahamhd.vhd.cz>>.

Počet obyvatel města Bohumína. [online] Městský úřad Bohumín. [citováno 2005-02-08]. Dostupné z URL <<http://www.mubo.cz/index.php?rubrika=1>>.

Sbírka zákonů a mezinárodních smluv ČR. [databáze online]. Ministerstvo vnitra České republiky. Zákony a mezinárodní smlouvy od roku 1945. Dostupné z URL <<http://www.mvcr.cz/sbirka/index.html>>.

Slavíme sto let odborného školství v Bohumíně. [online] Střední škola Bohumín. Informace o škole. [citováno 2006-01-17]. Dostupné z URL <<http://web.sos-sou-bohumin.cz/skola/historie.html>>.

Původní stránky Střední odborné školy a Středního odborného učiliště Bohumín. [online] Z historie. Dostupné z URL <http://www.helicoil.cz/bohumin_new/?co=historie>.

Sněm království Českého 1908 – 1911. Stenoprotokoly. 6. schůze – pátek 30. září 1910. (Stenografická zpráva. VI. sezení druhého zasedání sněmu království Českého z roku 1908 dne 30. září 1910. Část: Návrhy.) [databáze online] Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Digitální knihovna. [citováno 2005-12-10]. Dostupné z URL <<http://www.psp.cz/eknih>>.

Výše platu ředitele střední školy ve 20. letech 20. století. [online] Masarykova střední škola chemická, Praha 1 [citováno 2004-11-06]. Dostupné z URL <<http://www.mssch.cz/old/almanach/alm04.html>>.

Přílohy

Seznam příloh

- I Budova obecné školy v Borohrádku.
(*Fotogalerie historických fotografií města na internetové stránce Městského úřadu Borohrádek*. Originál fotografie ve vlastnictví Městského úřadu v Borohrádku.)
K textu na straně: 33.
- II Objekt reálného gymnázia v Náchodě.
(*Historický přehled let 1897-1945 na internetové stránce Jiráskova gymnázia v Náchodě*. Originál fotografie ve vlastnictví Jiráskova gymnázia Náchod.)
K textu na straně: 33, 34.
- III Výstavba nové budovy gymnázia v Bohumíně.
(*Líc pohlednice vydané Knihotiskárnou „Slezská Grafia“ v Opavě při příležitosti slavnostního položení základního kamene*. Originál ve vlastnictví pana Jiřího Spáčila z Bohumína.)
K textu na straně: 47, 49.
- IV Slavnostní poklepání základního kamene nové budovy gymnázia.
(*Výřez z fotografie pořízené dne 28. října 1927 při oslavách položení základního kamene k novostavbě gymnázia*. Originál fotografie ve vlastnictví Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.)
K textu na straně: 48.
- V Umístění gymnázia na situačním snímku z katastrální mapy.
(*Výřez z pozemkové mapy*. Originál snímku ve vlastnictví archivu investičního odboru Městského úřadu v Bohumíně.)
K textu na straně: 45.
- VI Reformní reálné gymnázium v Bohumíně.
(*Lícové strany pohlednic vydaných nejspíše v roce 1933 a 1934*. Originály ve vlastnictví pana Jiřího Spáčila z Bohumína.)
K textu na straně: 47, 53.
- VII Přehled vyučovacích předmětů a týdenního počtu hodin na škole typu reformního reálného gymnázia ve dvacátých letech 20. století.
(*Převzato z almanachu 50. let gymnasia v Novém Bohumíně, 1971, s. 14.*)
K textu poznámky pod čarou č. 102 na straně: 43.
- VIII Měsíční platová tabulka středoškolských profesorů v roce 1926.
(*Převzato z almanachu 50. let gymnasia v Novém Bohumíně, 1971, s. 20.*)
K textu na straně: 43.
- IX Počty studentů hradicích školné.
(*Převzato z almanachu 50. let gymnasia v Novém Bohumíně, 1971, s. 18.*)
K textu na straně: 43.

Přibližné ceny učebnic jednotlivých ročníků gymnázia.
(Učebnice, které žák potřeboval více let byly započteny pouze jednou, v ročníku, kdy byly poprvé používány. Převzato z almanachu *50. let gymnasia v Novém Bohumíně*, 1971, s. 18)
K textu na straně: 43.

- X Oznámení o uzavření sňatku.
(Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu poznámky pod čarou č. 122 na straně: 57.
- XI Odměna za přespočetnou hodinu.
(Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 57.
- XII Průvodní dopis ke kvalifikační tabulce zatímního profesora Živného.
(*List ředitele československého státního reálného gymnázia ve Spišské Nové Vsi z 25. dubna 1930, adresovaný ředitelství bohumínského gymnázia.* Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 52, 53.
- XIII Průvodní dopis k žádosti o ustavení definitivním profesorem.
(*Kopie dopisu ředitele Doležila z 14. května 1930, adresovaného Zemské školní radě v Brně.* Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 57.
- XIV Rozhodnutí o zkrácení čekatelské lhůty.
(*Kopie dopisu ředitele Doležila z 16. června 1930, adresovaného Zemské školní radě v Brně a Zemské školní rady v Brně ředitelství gymnázia.* Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 57.
- XV Dotaz na definitivu - chyba v datu.
(*Kopie dopisu ředitele Doležila z 9. července 1930, adresovaného Zemské školní radě v Brně.* Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 57.

- XVI Ustanovení definitivním profesorem.
(*Kopie rozhodnutí Zemské školní rady v Brně adresovaného ředitelství gymnázia.* Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 57.
- XVII Seznam žadatelů o průkazy na zlevněné železniční jízdné.
(Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 43.
- XVIII Potvrzení objednávky vybavení odborných kabinetů.
(Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 55.
- XIX Žádost o povolení tanečních hodin studentům bohumínského gymnázia.
(Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 55.
- XX Oznámení Zemské školní rady v Brně o výplatě výchovného.
(Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu poznámky pod čarou na straně: 55.
- XXI Úrazová pojistka pojišťovny SLAVIA z roku 1930.
(Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
- XXII Vánoční příspěvek v roce 1931.
(*Oběžník Zemské školní rady v Brně určený ředitelstvím středních škol.* Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 43.
- XXIII František Živný ve třicátých letech 20. století.
(Fotografováno v prostorách bohumínského gymnázia. Originály ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 57.

- XXIV Přehled vyučujících profesorů státního československého reformního reálného gymnázia v Novém Bohumíně na začátku školního roku 1937/1938.
(Originál dokumentu uložen ve Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 57.
- XXV Poznámky ředitele ústavu Zdeňka Doležila ze Zázpisu č. 5 o první censurní poradě profesorského sboru ze dne 12. listopadu 1936.
(*Zázpisy z porad profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnasia v Novém Bohumíně 1936 – 1939.* Uloženy v Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 56.
- XXVI Poznámky ředitele ústavu Zdeňka Doležila ze Zázpisu č. 17 o třetí obdobní poradě profesorského sboru ze dne 9. dubna 1937.
(*Zázpisy z porad profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnasia v Novém Bohumíně 1936 – 1939.* Uloženy v Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 56.
- XXVII Poznámky ředitele ústavu Zdeňka Doležila ze Zázpisu č. 12 o druhé obdobní poradě profesorského sboru ze dne 25. ledna 1938.
(*Zázpisy z porad profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnasia v Novém Bohumíně 1936 – 1939.* Uloženy v Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 56.
- XXVIII Alegorické vozy 1. května 1938.
(Fotografie převzaty z příloh k práci Dany Bezděkové. Originály fotografií ve vlastnictví Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.)
K textu na straně: 55.
- XXIX Zázpis č. 21 o mimořádné poradě profesorského sbore ze dne 27. května 1938.
(*Rozhodnutí o změně státního československého reformního reálného gymnázia na reálné gymnázium.* Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10)
K textu na straně: 57.
- XXX Výzva k nástupu na nucené práce z 17. února 1944.
(Originál dokumentu ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 69.

- XXXI Rub a líc průkazu ke vstupu do Vítkovických železáren v Moravské Ostravě.
(Originál dokladu ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 69.
- XXXII V. třída reálného gymnázia v Bohumíně – školní rok 1946/1947.
(Třídní fotografie. Originál ve vlastnictví Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.)
K textu na straně: 76.
- XXXIII Část dotazníku rozdaného mezi studenty bohumínské školy.
(Originál dokumentu uložen ve Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 84.
- XXXIV Témata maturitních zkoušek z češtiny ve školním roce 1948/1949.
(Originál dokumentu uložen ve Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 84.
- XXXV Přehled členů zkušební maturitní komise ve školním roce 1950/1951.
(Originál dokumentu uložen ve Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 84.
- XXXVI Profesor František Živný.
(*Portrétní fotografie z padesátých let 20. století – takto si svého profesora pamatovali žáci nejčastěji.* Originály snímků ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 90.
- XXXVII XIX. sjezd Ústřední jednoty Československých šachistů v Ostravě ve dnech 10. – 25. srpna 1946.
(*Stojící František Živný přednáší referát.* Výřez z fotografie. Originál ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 92.
- Zápisy šachových partií Františka Živného z 28. ledna a 8. dubna 1962.
(Lícní strany zápisových lístků. Originály ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
- XXXVIII Ustavující schůze ostravské pobočky Jednoty československých matematiků a fyziků v roce 1956.
(František Živný sedící v popředí. Výřez z fotografie. Originál ve vlastnictví doc. RNDr. Oldřicha Lepila, CSc.)
K textu na straně: 91.

- XXXIX Titulní strany učebnic „Praktická cvičení z fyziky“.
(Jedno z dřívějších vydání v češtině, titulní listy učebnice v maďarštině a slovenštině. Publikace ve vlastnictví doc. RNDr. Oldřicha Lepila, CSc.)
K textu na straně: 94.
- XL Titulní strana a tiráž 8. vydání učebnice „Praktická cvičení z fyziky“ z roku 1971.
(Publikace byla schválena výnosem Ministerstva školství ČSR z března 1970.)
K textu na straně: 94.
- XLI Oslavy Svátků práce v Bohumíně.
Ředitel Živný před budovou Jedenáctileté střední školy v Bohumíně.
(Datováno 1. května 1957. Originál fotografie ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)

První máj v roce 1964. (Studenti tehdejší Střední všeobecně vzdělávací školy v Bohumíně se připravují na alegorický průvod. Originál fotografie ve vlastnictví pana Jiřího Spáčila.)
K textu na straně: 88.
- XLII Profesor František Živný s manželkou Marií.
(Originály obou fotografií ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 93.
- XLIII Při přípravě úloh pro fyzikální olympiádu.
(Nedatováno. Originál snímku i rukopisné poznámky ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textům na stranách: 91.
- XLIV Ocenění práce vykonané v Jednotě československých matematiků a fyziků.
(Originály dokumentů ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textům na stranách: 91.
- XLV Diplomy Jednoty československých matematiků a fyziků.
(Originály dokumentů ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 91.
- XLVI Kondolence Vlastimila Brodského.
(Ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 94.
- XLVII Vzpomínka pana Vlastimila Brodského.
K textu na straně: 94.
- XLVIII Vzpomínka paní Eligie Hlavsové.
K textu na straně: 76.

- XLIX Vzpomínka pana Oldřicha Štverky.
K textu na straně: 76.
- L Vzpomínka PaedDr. Radomíry Pazderové.
K textu na straně: 92.
- LI Vzpomínka RNDr. Jany Raszkové.
K textu na straně: 92.
- LII Vzpomínka Mgr. Věry Palkové - Pan profesor František Živný.
K textu na straně: 92.
- LIII Vzpomínka doc. RNDr. Jiřího Ivánka, CSc.
K textu na straně: 92.
- LIV Vzpomínka doc. RNDr. Oldřicha Lepila, CSc.
K textu poznámky pod čarou č. 234 na straně: 94.
- LV Pamětní tabule v prostorách bohumínského gymnázia Františka Živného.
(Fotografie ve vlastnictví Mgr. Jany Rozsypalové.)
K textu na straně: 95.
- LVI Pozvánka na výstavu ke 100. výročí narození Františka Živného.
(Originál pozvánky ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 95.
- LVII Současná podoba objektu a logo gymnázia v Bohumíně.
(*Fotografie na internetové stránce Gymnázia Františka Živného v Bohumíně. Originály ve vlastnictví Gymnázia Františka Živného.*)
K textu na straně: 95.
- LVIII Hlavní budova gymnázia a objekt pro výuku výpočetní techniky,
informatiky a administrativy – někdejší ředitelská vila.
(Originály fotografií ve vlastnictví gymnázia v Bohumíně.)
- LIX Fotomapa s umístěním budovy Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.
(Vpravo vedle gymnázia je viditelná stavba bývalé ředitelské vily, jižně
od obou objektů je pod rodinnými domky dobře patrná železniční trať.
Fotografie dostupná na internetové stránce <http://www.mapy.cz>.)
K textu na straně: 47, 53.

Příloha I

Budova obecné školy v Borohrádku.

(Fotogalerie historických fotografií města na internetové stránce Městského úřadu Borohrádek. Originál fotografie ve vlastnictví Městského úřadu v Borohrádku.)

K textu na straně: 33.

Obecnou školu v městečku Borohrádku navštěvoval František Živný v letech 1908-1913. (Ačkoliv fotografie pochází z roku 1927, jedná se o tutéž školní budovu.)

Příloha II

Objekt reálného gymnázia v Náchodě.

(Historický přehled let 1897-1945 na internetové stránce Jiráskova gymnázia v Náchodě. Originál fotografie ve vlastnictví Jiráskova gymnázia Náchod.)

K textu na straně: 33, 34.

Živného studium na gymnáziu probíhalo v letech 1913-1921.

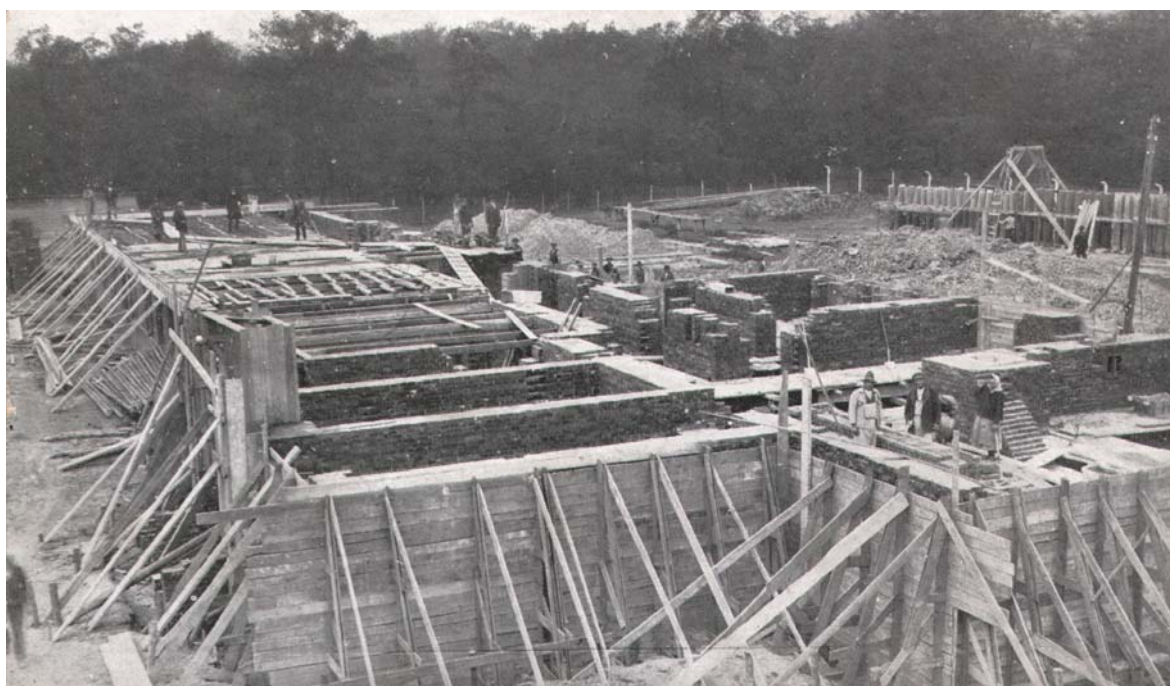
(Fotografie pochází z doby krátce po dokončení stavby v roce 1901.)

Příloha III

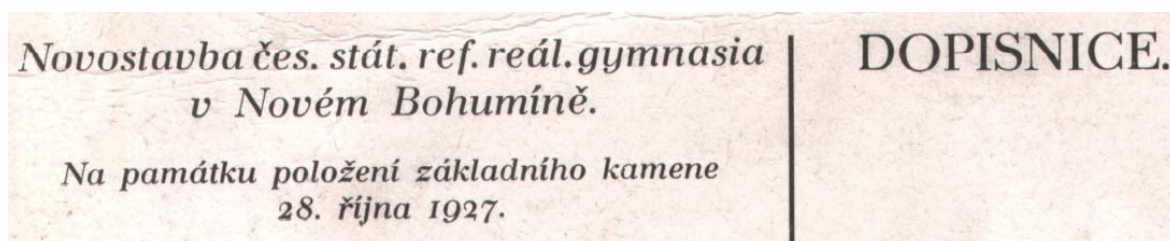
Výstavba nové budovy gymnázia v Bohumíně.

(Líc pohlednice vydané Knihtiskárnou „Slezská Grafia“ v Opavě při příležitosti slavnostního položení základního kamene. Originál ve vlastnictví pana Jiřího Spáčila z Bohumína.)

K textu na straně: 47, 49.

Stavba byla zahájena 6. července 1927 a dokončena v průběhu prázdnin 1929; průtahy při práci byly způsobeny nestabilní bažinatou půdou, na níž se budovalo.

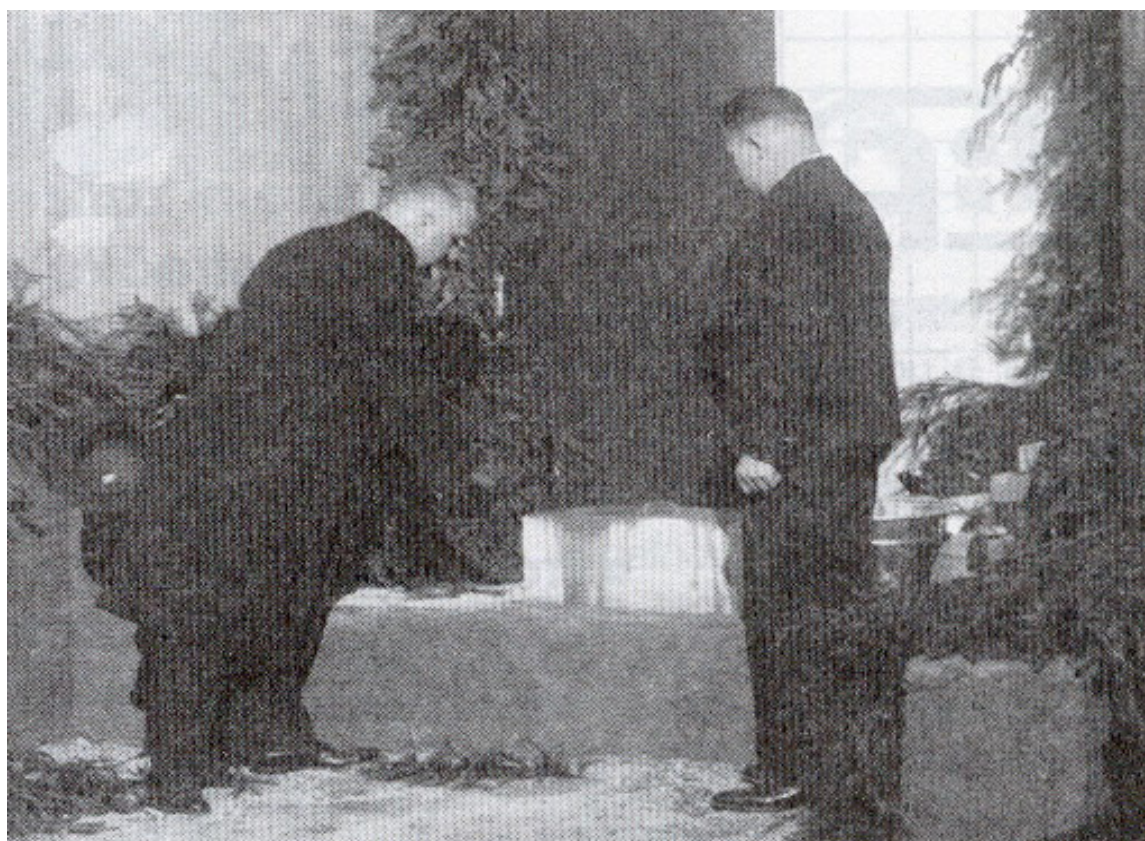
Výřez z rubu pohlednice.

Příloha IV

Slavnostní poklepání základního kamene nové budovy gymnázia.

(Výřez z fotografie pořízené dne 28. října 1927 při oslavách položení základního kamene k novostavbě gymnázia. Originál fotografie ve vlastnictví Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.)

K textu na straně: 48.

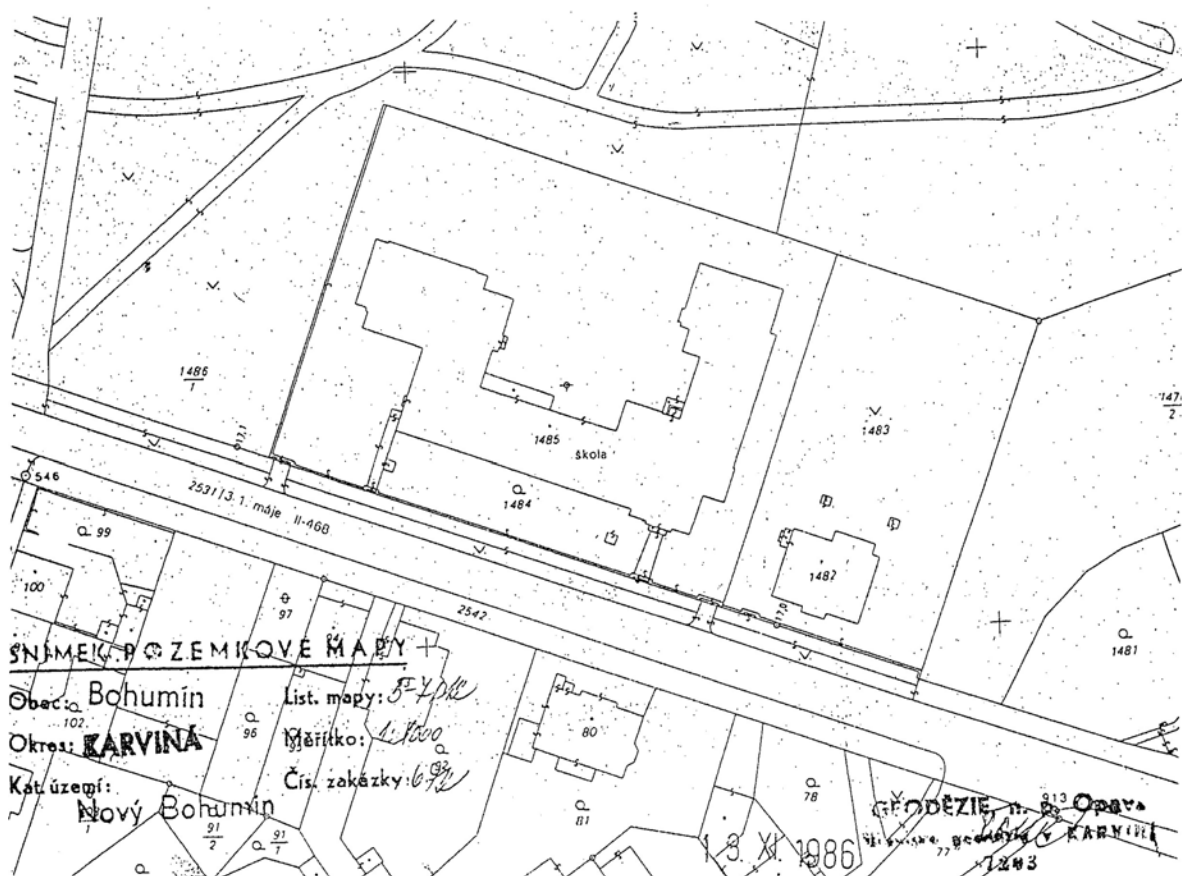

Příloha V

Umístění gymnázia na situačním snímku z katastrální mapy.

(Výřez z pozemkové mapy. Originál snímku ve vlastnictví archivu investičního odboru Městského úřadu v Bohumíně.)

K textu na straně: 45.

Příloha VI

Reformní reálné gymnázium v Bohumíně.

(Lícové strany pohlednic vydaných nejspíše v roce 1933 a 1934. Originály ve vlastnictví pana Jiřího Spáčila z Bohumína.)

K textu na straně: 47, 53.

Vedle budovy gymnázia je umístěna stavba tehdejší ředitelské vily (v současnosti jsou zde umístěny učebny pro výuku práce s počítačem) – pohled od jihovýchodu.

Pohled na objekt gymnázia z jihozápadní strany.

Příloha VII

Přehled vyučovacích předmětů a týdenního počtu hodin na škole typu reformního reálného gymnázia ve dvacátých letech 20. století.

(Převzato z almanachu *50. let gymnasia v Novém Bohumíně*, 1971, s. 14.)

K textu poznámky pod čarou č. 102 na straně: 43.

Třída	prima	sekunda	tercie	kvarta	kvinta	sexta	septima	oktáva
Povinné předměty								
Náboženství	2	2	2	1	1	-	-	-
Jazyk československý	5	5	4	3	3	3	3	4
Jazyk německý	4	4	3	3	3	3	2	2
Jazyk francouzský	-	-	4	4	4	4	3	3
Jazyk latinský	-	-	-	-	5	4	4	4
Jazyk anglický	-	-	-	-	-	-	4	4
Dějepis	1	2	2	3	2	2	2	3
Zeměpis	2	2	2	2	1	2	2	-
Matematika	4	4	3	4	3	3	3	2
Přírodopis	3	3	-	3	2	2	2	2
Chemie	-	-	-	-	2	2	-	-
Fyzika	-	-	3	2	-	-	3	4
Deskriptivní geometrie a rýsování	-	-	2	3	2	3	-	-
Filosofická propedeutika	-	-	-	-	-	-	2	2
Kreslení (a psaní)	4	4	3	2	-	-	-	-
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	2	2
Celkem hodin	27	28	30	32	30	30	32	32
Nepovinné předměty								
Zpěv	2	2	-	-	-	-	-	-
Ruční práce	2	2	-	-	-	-	-	-

Příloha VIII

Měsíční platová tabulka středoškolských profesorů v roce 1926.
(Převzato z almanachu *50. let gymnasia v Novém Bohumíně*, 1971, s. 20.)
K textu na straně: 43.

Počet let služby	Úhrn základního služného a činovného ve skupině měst (v Kč)			8 % srážka na penzijní pojištění
	A	B	C	
suplující profesor	1 050,--	1 008,--	966,--	-
zatímní profesor 1 - 1,5	1 300,--	1 248,--	1 196,--	20,80
zatímní profesor 1,5 - 3	1 450,--	1 392,--	1 334,--	38,65
4 - 6	1 675,--	1 612,--	1 548,--	100,--
7 - 9	1 825,--	1 762,--	1 698,--	112,--
10 - 12	2 025,--	1 962,--	1 898,--	128,--
13 - 15	2 225,--	2 162,--	2 098,--	144,--
16 - 18	2 525,--	2 462,--	2 398,--	168,--
19 - 21	2 825,--	2 762,--	2 698,--	192,--
22 - 24	3 200,--	3 125,--	3 050,--	216,--
25 - 27	3 500,--	3 425,--	3 350,--	240,--
28 - 30	3 800,--	3 725,--	3 650,--	264,--

Plat definitivního profesora byl určován podle odučených let v devíti stupních s intervalem 3 roky. K platu náležel příspěvek na nájemné ve výši tří až sedmi tisíc Kč ročně podle charakteru obce (Bohumín patřil do skupiny měst C; vyšší nájemné se týkalo obcí větších, lázeňských měst nebo administrativních center). Dalším finančním příspěvkem bylo výchovné ve výši 1 800 Kč ročně na jedno nezaopatřené dítě, při více dětech činilo 3 000 Kč ročně.

Ředitel střední školy měl nárok na služební byt o velikosti 4+1 nebo příspěvek na nájemné, jenž byl odstupňován podle výše činže a činil tři až čtyři tisíce Kč ročně. Funkční služné ředitele záviselo na počtu odpracovaných let a velikosti školy, jeho roční výše se pohybovala mezi šesti až dvanácti tisíci Kč.

Týdenní profesorský úvazek byl u filologických předmětů 15 – 17 hodin, u reálných předmětů 18 – 20 hodin, u kreslení a tělocviku 20 – 24 hodin.

Příloha IX

Počty studentů hradících školné.

(Převzato z almanachu *50. let gymnasia v Novém Bohumíně*, 1971, s. 18.)

K textu na straně: 43.

Školní rok	Počet žáků školy	Školné hradilo	
		v plné výši	poloviční
1921/1922	47	27	-
1922/1923	115	2	-
1923/1924	139	3	-
1924/1925	160	5	-
1925/1926	197	28	-
1926/1927	198	40	6
1927/1928	180	34	6
1928/1929	188	34	7
1929/1930	197	41	5
1930/1931	177	38	6
1931/1932	212	39	5
1932/1933	269	64	12
1933/1934	309	56	18
1934/1935	333	76	31
1935/1936	363	62	32
1936/1937	401	63	42
1937/1938	420	72	36

Přibližné ceny učebnic jednotlivých ročníků gymnázia.

(Učebnice, které žák potřeboval více let byly započteny pouze jednou, v ročníku, kdy byly poprvé používány. Převzato z almanachu *50. let gymnasia v Novém Bohumíně*, 1971, s. 18)

K textu na straně: 43.

Ročník	Cena učebnic	Ročník	Cena učebnic
I. třída	245 Kč	V. třída	290 Kč
II. třída	100 Kč	VI. třída	150 Kč
III. třída	112 Kč	VII. třída	250 Kč
IV. třída	180 Kč	VIII. třída	192 Kč

Příloha X

Oznámení o uzavření sňatku.

(Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu poznámky pod čarou č. 122 na straně: 57.

193.

6. března 30.

• Zat.profesor František
Ž i v n ý , sňatek.

- - -

0 .

**Zemské školní radě
v Brně.**

B r n ě .

Ředitelství oznamuje, že zatímní profesor
František Ž i v n ý slavil 22.února 1930 sňatek
s Marií roz.Pokornou.

ředitel.

Příloha XI

Odměna za přespočetnou hodinu.

(Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 57.

Číslo: 14.234.

V Brně, dne 25. dubna 1930.

Zat. prof. František Ž i v n ý .
Přespočetné hodiny za dobu od
1. IX. do 12. XI. 1929, odměna.

K čís. 213 z 15. III. 1930.

... přil.

Ředitelství čes. stát. ref. reál. gymnasia

v

Nov. Bohumíně.

Na uvedenou tamní zprávu poukazujeme zat. profesoru Františku Ž i v n é m u odměnu za 1 přespočetnou hodinu roč. 480 Kč za dobu od 1. září do 12. listopadu 1929 obvyklým způsobem k výplatě po srážce kolokovního dle stupnice II.

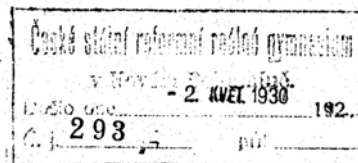
Za předsedu :

Ždímal v.r.

Za správné vyhotovení,
přednostu vypravny

Kopie na vědomí

františ. živný

Příloha XII

Průvodní dopis ke kvalifikační tabulce zatímního profesora Živného.

(List ředitele československého státního reálného gymnázia ve Spišské Nové Vsi z 25. dubna 1930, adresovaný ředitelství bohumínského gymnázia. Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 52, 53.

ČS. ŠTÁTNE REÁLNE GYMNAZIUM VO SPIŠ. NOVEJ VSI.

Čís. 241. ai 1930.

V Spiš. Novej Vsi, dňa 25. dubna 1930.

Predmet: Prof. František Živný; kvalif.

tabulka za škol.r. 1928/29.

K čís. _____ zo dňa _____

K obež. čís. _____

1 pril.

R i a d i t e l ť s t v u

čes. stát. reform. reál. gymnasia

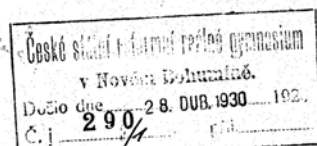
v

Nov. Bohumíně.

V prílohe zasielam kvalifikačnú tabulku zat. profesora Františka Živného s posúdkom kvalifikačnej komisie v Bratislave zo dňa 31. marca 1930 za škol.r. 1928/29 s tým, aby bol menovaný profesor v smysle § 21. zákona zo dňa 28. června 1917 č. 319 r. z. a § 82. zákona zo dňa 24. června 1926 č. 103 Sb. z. a n. o výsledku kvalifikačného posúdenia zpravený.

Jan P. ...
řiditel.

Příloha XIII

Průvodní dopis k žádosti o ustavení definitivním profesorem.

(Kopie dopisu ředitele Doležila z 14. května 1930, adresovaného Zemské školní radě v Brně. Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 57.

325.

14. května 30.

Zat.prof.František Živný,
přihláška o definitivu podle § 70.
/48.081 z 26.srpna 1929./
4 a l.

Zemské školní radě v Brně.

Ředitelství předkládá přihlášku nároku zatímního profesora Františka Živného na ustanovení profesorem podle § 70 zákona ze dne 7.VII.1926, Sb.z.a n. č.103 ode dne 1.července 1930, doloženou vysvědčením o učitelském působení na státním reálném gymnasiu ve Spišské Nové Vsi, dekretem o ustanovení na zdejší ústavě a platovým poukazem z 23.září 1929. K přihlášce připojuje přehled služební doby.

Jmenovaný profesor zažádal o systemisované místo profesorské pro MF na zdejší ústavě, jež byla zemské školní radě v Brně předložena pod číslem 218 z 3.května 1929. Jelikož žádný z žadatelů neměl ještě předepsaného tříletí služby jako zatímní profesor, nebylo o udělení místa ještě rozhodnuto, zat.profesor František Živný pak byl přikázán od 1.září 1929 zdejšímu ústavu jako zatímní profesor. Dnem 30.června 1930 vyprší mu předepsané tříletí.

Při žádosti o systemisované místo na zdejší ústavě jsou také ostatní osobní doklady zat.profesora Fr. Živného.

Ředitel.

Příloha XIV

Rozhodnutí o zkrácení čekatelské lhůty.

(Kopie dopisu ředitele Doležila z 14. května 1930, adresovaného Zemské školní radě v Brně a Zemské školní rady v Brně ředitelství gymnázia. Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 57.

číslo: 28.949.
V Brně, dne 10. června 1930.
Vaše desavradní adjutum zároveň zastavujeme koncem června 1930.
Za splnění zákonitých podmínek nabudete nároku na požitky 2. stupně základního služného dnem 1. července 1933.

Z a p ř e d s e d u :

číslo: 28.949.

Zat. prof. František Ž i v n ý .
Zkrácení čekatelské doby a ustanovení def. stát. profesorem.

K čís. 218 ze dne 3.V.1929.

2100j příl.

Ředitelství čes. stát. ref. reál. gymnasia

Nov. Bohumíně

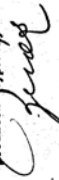
na vědomost a k doručení dekretu se svazkem příloh.
Jmenovanému profesoru buď při změně jeho služebního postavení připomenuta jeho služební přísaha.

Druhému žadateli buďte vráceny přílohy žádosti s po-
dotčením, že místo bylo určeno za trvalé působitě jinému žada-
teli.

Za předsedu :

Kulendík v. r.

Za správnost vyhotovení,
přemosa vypravuji.

číslo: 28.949.
V Brně, dne 10. června 1930.
Zatímliku profesoru při českém státním reformním reál. gymnasiu

Novém Bohumíně.

Vláda republiky československé rozhodnutím ze dne 29. dubna 1930 zkrátila Vám podle odstavce 5, § 67 plat. zákona čekatelskou dobu tak, abyste mohli býti od 1. července 1930 ustanoven definitivním státním profesorem středních škol.

Dávajíc o tom podle přípisu prezidia ministerské rady ze dne 2. května 1930, č. 6497/30 m. r. věděti, ustanovilo Vás ministerstvo školství a národní osvěty vnesením ze dne 17. května 1930, č. 66.109-II s právní platností od 1. července 1930 definitivním profesorem na systomisovaném místě profesora státních středních škol a určilo Vám zároveň s uvedenou právní platností státní ref. reálné gymnasium v Novém Bohumíně za trvalé úřední působitě.

Podle §u 73 a 76 cit. zák. přieluší Vám plat 1. stupně profesorského a to základní služné ročních 15.000 Kč a činovné ročních 3.876 Kč, jež Vám poukazujeme od 1. července 1930 obvyklým způsobem k hotové

Příloha XV

Dotaz na definitivu - chyba v datu.

(Kopie dopisu ředitele Doležila z 9. července 1930, adresovaného Zemské školní radě v Brně. Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 57.

451.

9. července 30.

Prof. František Živný,
dotaz stran data platnosti
jmenování definit. profesorem.
28.949 ze 16.6.1930.

5 .

**Zemské školní radě
v Brně.**

Ředitelství předkládá písemný dotaz profesora Františka Živného stran data platnosti jeho jmenování definitivním profesorem, jelikož k ustanovení definitivním profesorem od 1. července 1930 není v jeho případě nutno zkrátit čekatelskou dobu. ~~Ustanovený~~ profesor ve své žádosti o systemisované místo pro LF při zdejší ústavě /číslo ředitelství 218 z 3. května 1929/ vyslovil prosbu o zkrácení čekatelské lhůty, aby mohl být jmenován definitivním od 1. července 1929 /a nikoli 1930!/. Domnívá se tudíž uvedený profesor, že snad v dekretu je chyba a že datum platnosti jmenování není 1. července 1930, nýbrž 1. července 1929. Účelem jeho dotazu je zjistit pravý stav věci.

Ředitelství připojuje k dotazu tyto přílohy:

1. dekret o ustanovení supl. profesorem na II. st. RG v Praze I
2. dekret o ustanovení zat. profesorem tantéž,
3. poukaz adjuta v druhé polovici čekatelské lhůty a
4. dekret o ustanovení definitivním profesorem /a o zkrácení čekací lhůty/.

Ředitel.

Příloha XVI

Ustanovení definitivním profesorem.

(Kopie rozhodnutí Zemské školní rady v Brně adresovaného ředitelství gymnázia. Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 57.

Číslo: 38308

Zatím profesor František Živný.
Ustanovení definitivním profesorem.

K čís. 325 ze dne 14/5. 1930.

. 9. příl.

Ředitelství

čes.stát.ref.reál.gymnasia

v

Novém Bohumíně

na vědomost a k doručení dekretu se 3 přílohami.

Vzhledem k tomu vracíme přílohy tamního podání
ze dne 9. července 1930, č. 451, jako bezpředmětného.

Jmenovanému profesoru buď při změně jeho služebního postavení připomenuta jeho služební přísaha.

Z a p ř e d s e d u :

Kulendík v.r.

Za správnost vyhotovení,
přednost výpravy:

Žeráš

Příloha XVII

Seznam žadatelů o průkazy na zlevněné železniční jízdné.

(Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 43.

Ředitelství
českého stát. reál. učil. gymnasia
v Novém Bohumíně.

S e z n a m

žadatelů o průkazy na zlevněnou jízdu pro státní zaměstnance.

Řadové číslo	Číslo nové průkazy	Jméno a příjmení žadatele	Služební hodnost. Platová stupnice.	P	č	i	p	o	j	e	n	o	:	Poznámka
				po-	na	na	zvlášt							
				do-	prů-	na	ni po							
				ka	kazku	kolek	platek							
1.		Zdeněk Doležil	ředitel 7. st. pl. II. funkční	1	6	20	24	I. tř.						
2.		Josef Tvorch	profesor	1	6	10	14	II. tř.						
3.		Anna Řihová	profesorka	1	6	10	14	II. tř.						
4.		PhDr. Alfons Junger	profesor	1	6	10	14	II. tř.						
5.		Augustin Drašar	profesor	1	6	10	14	II. tř.						
6.		Jan Neckař	profesor	1	6	10	14	II. tř.						
7.		Miroslav Zikmund	profesor	1	6	10	14	II. tř.						
8.		Božena Nedvídková	profesorka	1	6	10	14	II. tř.						
9.		František Živný	profesor	1	6	10	14	II. tř.						
10.		Jan Srb	zatimní profesor	1	6	10	14	II. tř.						
11.		PhDr. František Kutnar	zatimní profesor	1	6	10	14	II. tř.						
12.		Otakar Zábaj	suplující profesor	1	6	10	14	II. tř.						
13.		Jan Retrekl	suplující profesor	1	6	10	14	II. tř.						

Ředitelství
českého stát. reál. učil. gymnasia
v Novém Bohumíně.

Zdeněk Doležil,
ředitel.

Příloha XVIII

Potvrzení objednávky vybavení odborných kabinetů.

(Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 55.

FR. ZAHRADNÍK, PRAHA II., 547.

MAJITELÉ ZDENĚK CHVÁLA A VLADIMÍR KRAJNÍK

TOVÁRNA LABORATORNÍCH POTŘEB A PŘÍSTROJŮ PRO

CHEMII, BAKTERIOLOGII, HYGIENU, MIKROSKOPII, LÉKAŘSTVÍ,
FYSIKU A PŘÍBUZNÁ ODVĚTVÍ.

VELKOSKLAD

TECHNICKÝCH A CHEMICKÝ ČISTÝCH ROZTOKŮ A CHEMIKALIÍ
PŮVODNÍCH ZNAČEK.

TELEGRAMY: LABORATORIA PRAHA
TELEFON ČÍS. 238.8.9
A. B. C. CODE 5th EDITION
ÚČET POŠT. ÚŘADU ŠEKOVÉHO 21.023

B.

PRAHA 24. listopadu 1930.
II. Ječná 15a

Tit.
Ředitelství čes. stát. ref.
reál. gymnasia,
Nový Bohumín.

Potvrzuji s díky příjem vzác. objednávky Vaší ze dne 22.t.m., kterou jsem si zaznamenal k pečlivému vyřízení.

Současně dovoluji si sdělit, že některé ceny jsou
pozměněny a sice budu Vám účtovat

2 kolodiové balonky k plnění vodíkem	1 kus Kč	19.--
1 sešitek fenolftaleinových papírků	"	4.20
1 " lakmusových papírků červených	"	2.30
1 " " " modrých	"	2.30.

Žádaný ceník fyzikálních přístrojů zasílám stejnou
poštou a prosím, byste si laskavě na přístroje, které Vás
zajímají, vyžádali rozpočet.

K Vaším službám jsem vždy mile rád ochoten a ujišťuji
předem přesným vyřízením Vaší objednávky, poručím se Vám

v dokonalé účtě :

Fr. Zahradník.

České státní reformní reálné gymnázium
v Novém Bohumíně.
Došlo dne 26. list. 1930 1921
Č. j. _____ příl. 761

Příloha XIX

Žádost o povolení tanečních hodin studentům bohumínského gymnázia.

(Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 55.

TĚLOCVIČNÁ JEDNOTA SOKOL
BOHUMÍN I V NOVÉM BOHUMÍNĚ
Sokolská zupa těšinská Jana Čapka.

V NOVÉM BOHUMÍNĚ dne 23. září 1931.

Čís. j. _____
Věc: **Taneční hodiny.**
K č. j. _____ ze dne _____
Příloh: _____

Tit.
Ředitelství reformního reálného gymnázia
v N. B o h u m í n ě.

Žádáme tímto zdvořile, aby bylo povoleno
žákům nejstarších ročníků navštěvovati taneční hodiny, jež na-
še jednota uspořádá v měsíci říjnu t.r.

Ke své žádosti dovolujeme si podotknouti,
že vedení snahou umožní našim členům vyučiti se tanci v ta-
nečních hodinách českých a nezávadných i po stránce společenské,
odhodlali jsme se uspořádati taneční hodiny naše a poněvadž z
žáků Vaší školy jsou mnozí našimi členy a též jiní projevíli
přání naše hodiny navštěvovati, žádáme o povolení pro ně.

Doufáme, že budete moci naší zdvořilé
žádosti vyhověti a trváme
s veškerou úctou

Jarmik
J. V. Jarmik

Fr. Solman
pluvista

Česko slovenské reformní reálné gymnázium
v Novém Bohumíně.
Došlo dne 30. ZÁŘÍ 1931 102.
Č. j. 591

Příloha XX

Oznámení Zemské školní rady v Brně o výplatě výchovného.

(Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938.)

K textu poznámky pod čarou na straně: 55.

V Brně dne 19. září 1931.

Čís. 5 2 4 4 6 .

Profesor František Ž i v n ý.
Výchovné.

K čís. 515 ze dne 6.9.1931.

Příl.

Ředitelství

stát. čl. ref. reál. gymnasia

v

Nov. Bohumíně.

Na uvedenou tamní zprávu poukazuje profesoru tamního ústavu Františku Ž i v n é m u od 1. září 1931 počínajíc obvyklým způsobem k hotové výplatě výchovné roč. 1800 Kč na dceru Olgu, narozenou 16. srpna 1931.

To mu buď písemně oznámeno.

Přílohu vracíme.

Za předsedu :
Ž d í m a l v. r.
Za správnou vyhotovení,
přednosu výpravny.

27. ZÁŘÍ 1931
C. J. 583

Příloha XXI

Úrazová pojistka pojišťovny SLAVIA z roku 1930.

(Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

Státní poplatek odvádí banka přímo.

Generální ředitelství:
Praha II.,
Havlíčkovo náměstí čis. 23.

SLAVIA,
VZÁJEMNĚ POJIŠŤOVACÍ BANKA
V PRAZE.

Inspr.
Zastupitelství:
Mor. Ostrava.

Pojistka úrazová čis. 1 4 7.3 7 0.

Náhrada za zrušenou pojistku čis. -----

SLAVIA, vzájemně pojišťovací banka pojišťuje tímto na základě všeobecných stanov, všeobecných pojišťovacích podmínek zde připojených, jakož i přihlášky ze dne 21. října 1931

P.T. České státní ref. reálné gymnasium v Nov. Bohumíně, okr. Fryštát
s počtem 215 žáků i žákyň a 18 členů učitelů profesorského sboru v jich povolání

proti následkům tělesných úrazů

jež mohly by se jim přihoditi:

1. na cestě do školy, ze školy, pokud se úraz přihodil na přímé cestě do vyučovací místnosti a to v době jedné hodiny před nebo po skončení vyučování. — U těch, kteří dojíždějí do školy vlakem, platí pojištění též pro jízdu vlakem, jakož i hodinu před příjezdem a odjezdem vlaku;
2. během školního vyučování též i při ručních pracích v budově školní i před ní;
3. při všech školou pořádaných podnikcích (výletech, hrách, pochůzkách, průvodech, exkursích, jízdách po železnici, lodích a t. d.) pokud se tak děje v průvodu učitele.

Banka zavazuje se zaplatiti:

a) v případě trvalé invalidity následkem úrazu obnos až do Kč 15.000.--
slovy: korun čsl. patnáctitisíc

b) v případě dočasné invalidity následkem úrazu léčebné až do výše Kč 300.--
slovy: korun čsl. třista

c) v případě smrti následkem úrazu náhradu výloh pohřebních až do výše Kč 1.000.--
slovy: korun čsl. jedentisíc

P.T. členové profesorského sboru jsou pojištěni na částky dvojnásobné.
Pojištění uzavírá se na dobu jednoho školního roku.

První pojistné za dobu od 1. září 19 31 do 30. června 19 32

obnáší: Kč 172.-- První pojistné bude předepsáno podle
poplatek správní Kč 34.40 skutečného počtu žactva v třídní knize
poplatek státní Kč 8.60 zapsaného a bude splatno vždy dne

Celkem Kč 215.-- 1. září k. r.

Brně
V PRAZE dne 29. října 1931.

SLAVIA,
vzájemně pojišťovací banka.
Generální zastupitelství v Brně.

Handwritten signature

Rad. 674

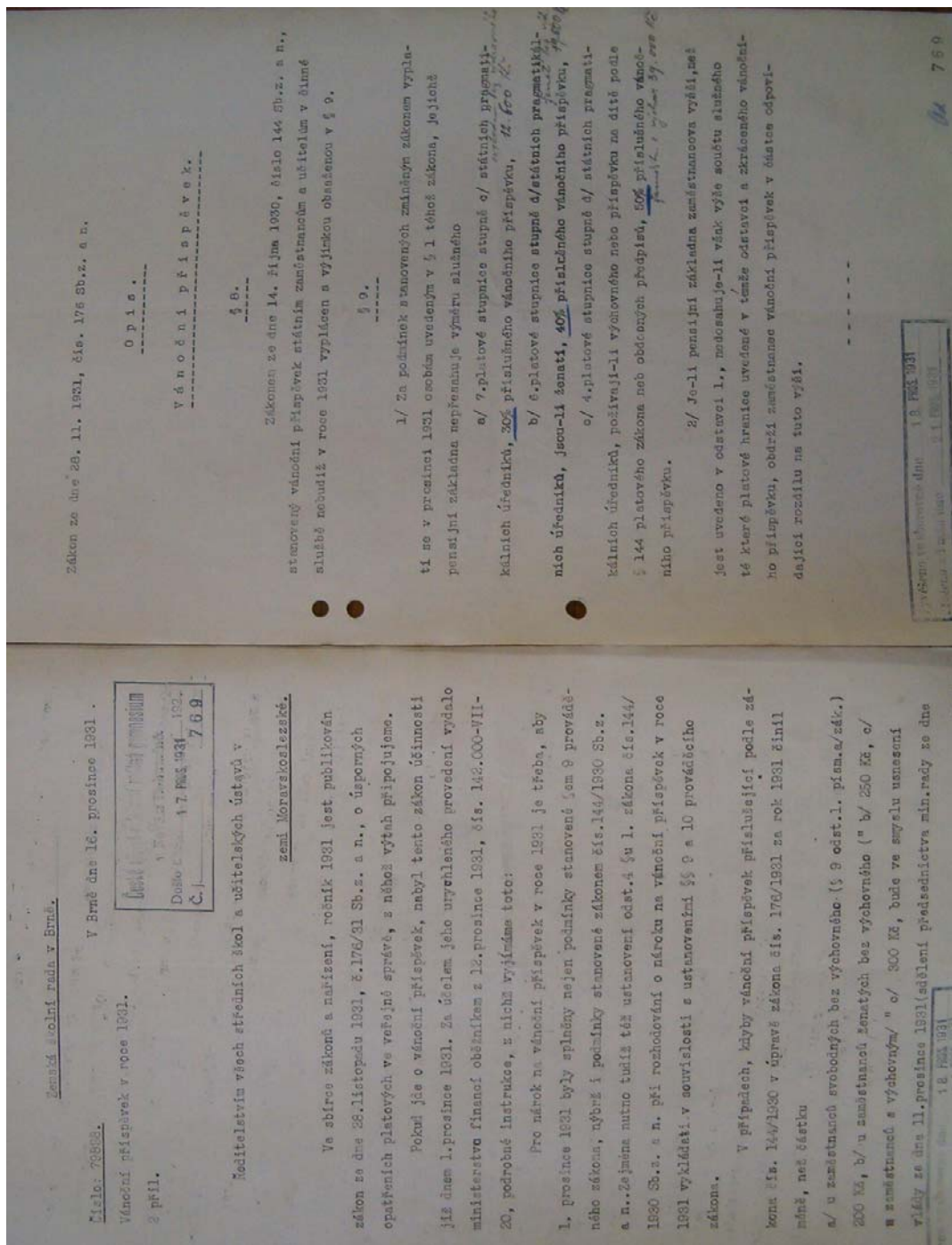
1930. — 11. 13. 1930.

Příloha XXII

Vánoční příspěvek v roce 1931.

(Oběžník Zemské školní rady v Brně určený ředitelstvím středních škol. Dokument ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 43.

Příloha XXIII

František Živný ve třicátých letech 20. století.

(Fotografováno v prostorách bohumínského gymnázia. Originály ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)

K textu na straně: 57.

Živný se snažil v uvedené době vybavit fyzikální kabinet co nejmodernějšími a nejpoužitelnějšími pomůckami pro výuku.

(Fotografie vlevo není datována, na rubu fotografie vpravo je uveden rok 1934; lze však předpokládat, že obě fotografie byly zhotoveny v tomtéž období.)

Příloha XXIV

Přehled vyučujících profesorů státního československého reformního reálného gymnázia v Novém Bohumíně na začátku školního roku 1937/1938.

(Originál dokumentu uložen ve Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 57.

Státní čsl. reformní reálné gymnázium v Novém Bohumíně.
reálka

K čís. _____
1937.

OSOBNÍ STAV

sboru učitelského ve škol. roce 1937./38.

Výnos ze dne 13. září 1919, č. 42.135 MŠO.

Číslo	JMENO, hodnost, stupeň služebního od Rodilá. Rok narození	Stav rodinný, počet a rok narození narození dětí	Učitelství společné Obor, dne roku	a) Profesorem a právní plat- ností od b) Istační po- čátek spo- čtené doby služební od c) Skutečný po- čátek služby na střední škole	Učební úkol			Fondy. Snížení ústav. Třídní (ústav). Společné učeb. (stavby). Příkázání (stav) nebo odkad? Materiální ústav (počet hod.), doplnění si lze úvazek. Ústav (počet hodin), na kterém si do- přívaje úvazek
					Předmět, ústav, počet hodin na vlastním ústavě	Jiné úkoly (ústav, oprava ústav, správa ústav a p.)	Po- čítaná ústav povin- nost	
1.	Zdeněk Doležal, ředitel 9. st. od 1.7.35 Místek 1888	ženat 2 děti 1922 1926	ČN 15. 3.16 17.12.16.8.10 1912 16. 2.13		Č 1 ^a 5	3 pob. 3	8	
2.	Dr. Alfons Junger st. profesor 6. st. od 1.1.37 Třeboň Č 1895	ženat - - -	Fmf 1. 2.23 4.6. 4. 8.19 1919 1. 4.19		F 1 ^a 1 ^b 2 ^a 2 ^b 3 ^a 3 ^b 2 ^a 2 ^b Z 2 ^a 2 ^b	tř.1 3B/1 23		Tř. IIb./43 B. Sbír. přír. 1097 inv. 8.
3.	Augustin Drašar st. profesor 5. st. od 1.1.35 Studénka 1893	ženat 3 děti 1930 1931	Kmg 1. 9.25 27.8. 15.10.19 1924 1. 9.22		K 1 ^a 1 ^b 2 ^a 2 ^b 3 ^a 3 ^b 2 ^a 2 ^b N 3 ^a 3 ^b	tř.1 ú. 24.66	0.5	Tř. IIIb. /37 B./
4.	Jan Neckaš st. profesor 5. st. od 1.7.35 Místek 1897	svob. - - -	LŘ 1. 9.24 30.5. 1. 9.21 1922 1. 9.21		L 5 ^a 5 ^b Č 3 ^a 3 ^b N 2 ^a 2 ^b	ú. 2.5 knih. 1	22.5	Knih. prof. 1.204 inv. 8.
5.	František Živný st. profesor 3. st. od 1.7.36 Záboří n.L. Č 1902	ženat 1 dítě 1931	MF 28. 6.30 28.6. 28. 6.27 1927 1. 2.27		M 1 ^a 1 ^b 2 ^a 2 ^b F 3 ^a 3 ^b 2 ^a 2 ^b *prakt. 2 ^a	tř.1 sb.1	24	Tř. VI./38 B. Sbír. fysik. 446 inv. 8.
6.	Marie Schuberto- st. prof. vď 3. st. od 1.4.37 Příbor 1900	svob. vď - - -	DZ 27. 1.31 27.1. 27. 1.28 1928 1. 9.27		D 2 ^a 2 ^b 3 ^a 3 ^b 4 ^a 4 ^b 2 ^a 2 ^b 6383 Z 4 ^b 2	tř.1	25	Tř. IVb./30 Záku/

Poznámka. Buď vyplňováno podle služebního stáří v tomto pořadí:
A. ředitel, ř. def. profesori, mající na ústavě trvalé působení, ř. def. profesori podle § 70 pl. z. s. ř. učební profesori, ř. aspi-
rantů.
B. ř. def. profesori, na ústav odjinud příkázání a mající trvalé působení na ústavě, ř. profesori vůbec, kteří si na ústavě jen doplňují učební
úvazek.
C. ř. výpomocní učitelé, ř. vedlejší učitelé.
D. školní zřizovatel.

1935. — 2-322

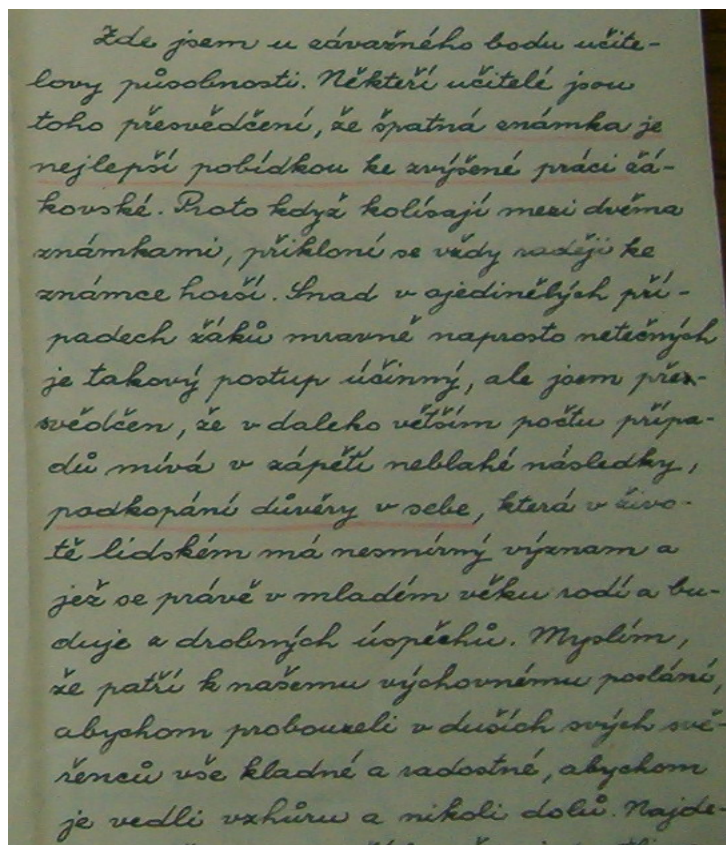
Příloha XXV

Poznámky ředitele ústavu Zdeňka Doležila ze Zázpisu č. 5 o první censurní poradě profesorského sboru ze dne 12. listopadu 1936.

(Zázpisy z porad profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnasia v Novém Bohumíně 1936 – 1939. Uloženy v Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 56.

„Jsou stránky učitelského působení, které si musíme připomínat znovu a znovu [...] Mezi nimi na důležitém místě je správná ekonomie časová, účelné rozdělení vyučovací hodiny. Jádro hodiny zaujme jistě výklad nové látky, na niž si musíme rezervovat dostatečnou dobu, abychom se mohli hned také přesvědčit, zda žáci porozuměli našemu výkladu. Když jsme si nerozvrhli hodinu souměrně aneb jsme se příliš pozdrželi na příklad opakováním předešlé lekce, snažíme se pak zrychlit tempo probrání nové látky, žáci nám nestačí, ztratí záhy nit našeho myšlenkového postupu a náš výklad se mine cíle. Je nutno, abychom se při probírání nové látky ponížili na úroveň svých svěřenců; musíme se stále ptát sami sebe, je-li náš výklad dost [...] jasný, [...] zjišťovat si dotazy, zda žáci neztratili souvislost. Po skončení výkladu pak opakujeme s žáky vyloženou lekci, po případě ji aplikujeme na podobné situace. Zejména v matematice je třeba důkladného probrání a procvičení učiva, má-li se stát duševním majetkem žáků. Také úkoly pro písemná cvičení domácí musí být dobře uváženy a promyšleny, aby žáci na ně stačili a rozuměli jasně jejich podstatě. Zadá-li učitel úkoly vybrané namátkou, aniž uváží, zda jejich látka byla ve škole dobře probrána a procvičena, potká se často s neúspěchem, jenž znechucuje žáky a podlamuje jejich důvěru v sebe.“

Zde jsem u závažného bodu učitel-
sky působnosti. Někteří učitelé jsou
toho přesvědčení, že špatná známka je
nejlepší pobídkou ke zvýšené práci žá-
kovské. Proto když kolísají mezi dvěma
známkami, přikloní se vždy raději ke
známce horší. Snad v sjedinejších pří-
padech žáků mravně naprosto netečných
je takový postup účinný, ale jsem pře-
svědčen, že v daleko větším počtu přípa-
dů mívá v zájmu neblahé následky,
podkopání důvěry v sebe, která v živo-
tě lidské má nesmírný význam a
jež se právě v mladém věku rodí a bu-
duje v drobných úspěších. Myslím,
že patří k našemu výchovnému poslání,
abychom probouceli v duších svých svě-
řenců vše kladné a radostné, abychom
je vedli vzhůru a nikoli dolů. Najde-

Příloha XXVI

Poznámky ředitele ústavu Zdeňka Doležila ze Zázpisu ř. 17 o třetí období poradě profesorského sboru ze dne 9. dubna 1937.

(Zázpisy z porad profesorského sboru státního řeskoslovenského reformního reálného gymnasia v Novém Bohumíně 1936 – 1939. Uloženy v Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 56.

„Když jsem před poradou hospitoval při vyučování v různých třídách, ověřoval jsem si jednu z hlavních svých zkušeností z předvelikonočního sjezdu pro středoškolskou pedagogiku a didaktiku: již čtyři hodiny dopoledních přednášek značně vyčerpávaly pozorné účastníky sjezdu; kdykoli však do viditelné únavy posluchačstva vpadla debata, rázem se změnila situace. Únava jako by spadla s přítomných a ustoupila napjaté pozornosti a činnému zájmu.

Vidím to i ve škole: Když žáci jsou odsouzeni k trpné roli pouhých „posluchačů“, nudí se a podlehnou záhy únavě nebo pokušení zjednat si zábavu nelegálním způsobem; jakmile však jsou získáni k činné účasti na zdolání učebního úkolu, k dobrovolné spolupráci, jejich lhostejnost a po případě únava ustoupí rázem radostné náladě a pracovnímu ruchu. Je věcí učitelovy obratnosti a vynalézavosti, aby si našel možnosti pro takové probouzení žáků k ochotné spolupráci.

Na reformních školách jdou zde až k samoučení za kontroly učitelovy (daltonský plán), kdy žáci sami zpracovávají novou lekci a dovolávají se pomoci učitelovy jen, nemohou-li něčemu sami porozumět. Jsou zde ovšem značné rozdíly i nesnáze podle povahy probíraného předmětu a látky. Ale je to pokus o jakési „samouctví“ pod dozorem učitelů. Vychází se zde z poznatku, že samouk, dobíraje se vědomostí vlastním úsilím, má k nim daleko důvěrnější vztah a zmocňuje se jich daleko hlouběji a trvaleji, než lhostejný učeň věd ve škole. Chyby, kterým jsou vystaveni nekontrolovaní samoukové, snaží se zamezit v daltonském systému učitel, jenž sleduje práci svých žáků a kontroluje její výsledky. Leccos z této soustavy možno uskutečnit i v tradiční škole. Jen probudit a udržet zájem žákův o věc a jest splněna první a hlavní podmínka pro žakovu ochotnou součinnost! Je tu třeba také povzbuzovat odvahu a sebevědomí žáků pochvalným slovem, oceněním snahy a píle. Mnohý žák hladoví po slůvku uznání a potřebuje ho k dalšímu vypětí sil. Pobídka je daleko cennějším prostředkem výchovným než hana. Upozorňuji na to před zahájením závěrečného údobí škol. roku, kdy dobře míněné povzbuzení může leckterého žáka vzpružit ke zvýšené činnosti a ke stupňování konečného tempa pracovního. A ještě na jednu věc obracím pozornost všech kolegů: až přistoupíte k závěrečné klasifikaci žáků, uvědomte si nejen velikou odpovědnost této stránky učitelské činnosti, ale i její značnou nesnáz projevující se v nestejném hodnocení žakovských výkonů na různých ústavech a dokonce u učitelů téže školy, podkopávajícím důvěru veřejnosti a hlavně rodičů v objektivnost ústavu a v cenu školní klasifikace. Zjistěte pečlivým sledováním své klasifikace a vzájemným srovnáváním hodnotících měřítek stupeň své přísnosti a zařídte podle toho svůj další postup at' již směrem ke zvýšení požadavků, či k jejich zmírnění. V jednotlivých třídách vám bude pomůckou k ocenění výkonů jejich celková úroveň, jež vám poskytne vodítka pro rozřídění žáků do jednotlivých stupnic prospěchových. Nezapomínejte přitom, že slabé výsledky žáků mohou býti také zaviněny učitelem, který nedovedl učivo náležitě vysvětlit a procvičit nebo který neuměl roznítil zájem žáků o ně. Budeme-li i zde postupovat rozvážně a promyšleně, přispějeme k větší jednotnosti klasifikace na střední škole a umlčíme mnohou stížnost veřejnosti, obrácenou proti našemu stavu.“

Příloha XXVII

Poznámky ředitele ústavu Zdeňka Doležila ze Zázpisu č. 12 o druhé období poradě profesorského sboru ze dne 25. ledna 1938.

(Zázpisy z porad profesorského sboru státního československého reformního reálného gymnasia v Novém Bohumíně 1936 – 1939. Uloženy v Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 56.

„Máme za sebou snad nejméně příjemný úkol své učitelské činnosti: klasifikaci žáků. Je to úkol neobyčejně odpovědný a choulostivý, protože vyžaduje od učitele značné dávky pedagogické zdatnosti, zkušenosti a svědomitosti. Je nutno při klasifikaci vše nahodilé a subjektivní stlačit na nejmenší možnou míru. Při dnešním způsobu hodnocení žákovských výkonů není ovšem možno se vyhnout rozdílům v používání třídících měřítek; ale třeba působit ze všech sil k tomu, aby ty rozdíly nepřekročily určitou mez a nestaly se nápadnými. Poučný je pokus prof. D^r. V. Příhody na pracovní schůzi se 154 učiteli, kteří měli opravit a klasifikovat rozmnožený diktát, jak jej napsala žákyně I. tř. zlínské měšťanské školy, se všemi chybami. Výsledná pestrost známek od chvalitebné až do zcela nedostatečné byla nejnázornějším dokladem nestejného hodnocení písemných prací a žákovského vědění a umění vůbec. Prof. D^r. Příhoda mluví o nutnosti spolehlivějších metod kontroly vědomostí. Ale i při dnešním postupu klasifikačním je možno přispět k omezení takové klasifikační pestrosti. Je nutno stále kontrolovat rozvrstvení známek podle pěti stupňů: když se u jednoho a téhož učitele stěhují pravidelně známky z převážné většiny směrem nahoru nebo zase dolů, takže klasifikace je pak příliš jednosměrná, je to znamení abnormálnosti. Je třeba srovnávat vlastní klasifikaci s hodnocením jiných učitelů. Upozorňoval jsem opětovně na to, že nic tak neškodí profesorskému stavu jako nestejněměrná známkování. Právě v posledních dnech jsem byl upozorněn na vtipnou causerii v novinách, kterou napsal žák osmé třídy gymnasia; práce svědčí o značné duševní vyspělosti a literární pohotovosti autorově. Jak mně bylo řečeno, přestoupil ten student z ústavu, kde neprospíval v češtině, matematice a fyzice, na jiný ústav, na němž je pojednou s vyznamenáním. Komentář navázaný na tento případ byl velmi pesimistický. Náhlé pronikavé změny při přechodu žáka z ústavu na ústav nebo dokonce při vystřídání učitelů v téže třídě téže školy zavdávají příčiny k odsuzování střední školy ve veřejnosti. Při takových nenadálých změnách v osobách učitelů nemůže se požadovat jako samozřejmost, aby se žáci přeorientovali ihned na vyučovací metody a myšlenkové pochody nového učitele. Informujme se napřed o způsobu práce a vyučovacím postupu svého předchůdce, přihlédněme k jeho klasifikaci a navažme vskutku tam, kde on přestal. Máme daleko větší možnost, vžít se do myšlenkového světa svých žáků, než oni vžít se do myšlenkových pochodů našich. Oni ještě neprožili situaci dospělých lidí, zato my jsme již kdysi byli v jejich kůži. Mimo to mocenská převaha je na straně nás učitelů. Jsem vděčen všem kolegům, kteří nevidí hlavní svůj úkol v přísném posuzování a po případě odsuzování žáků, teprve se přerovující v odpovědné bytosti s rozbřeskujícím se intelektem; naší největší ctižádostí má být probudit zájem žactva o náš předmět pro celý další život. Naučené vědomosti pominou, ale láska k vědnímu oboru jednou probuzená doprovodí žáka ze školní brány do života.“

Příloha XXVIII

Alegorické vozy 1. května 1938.

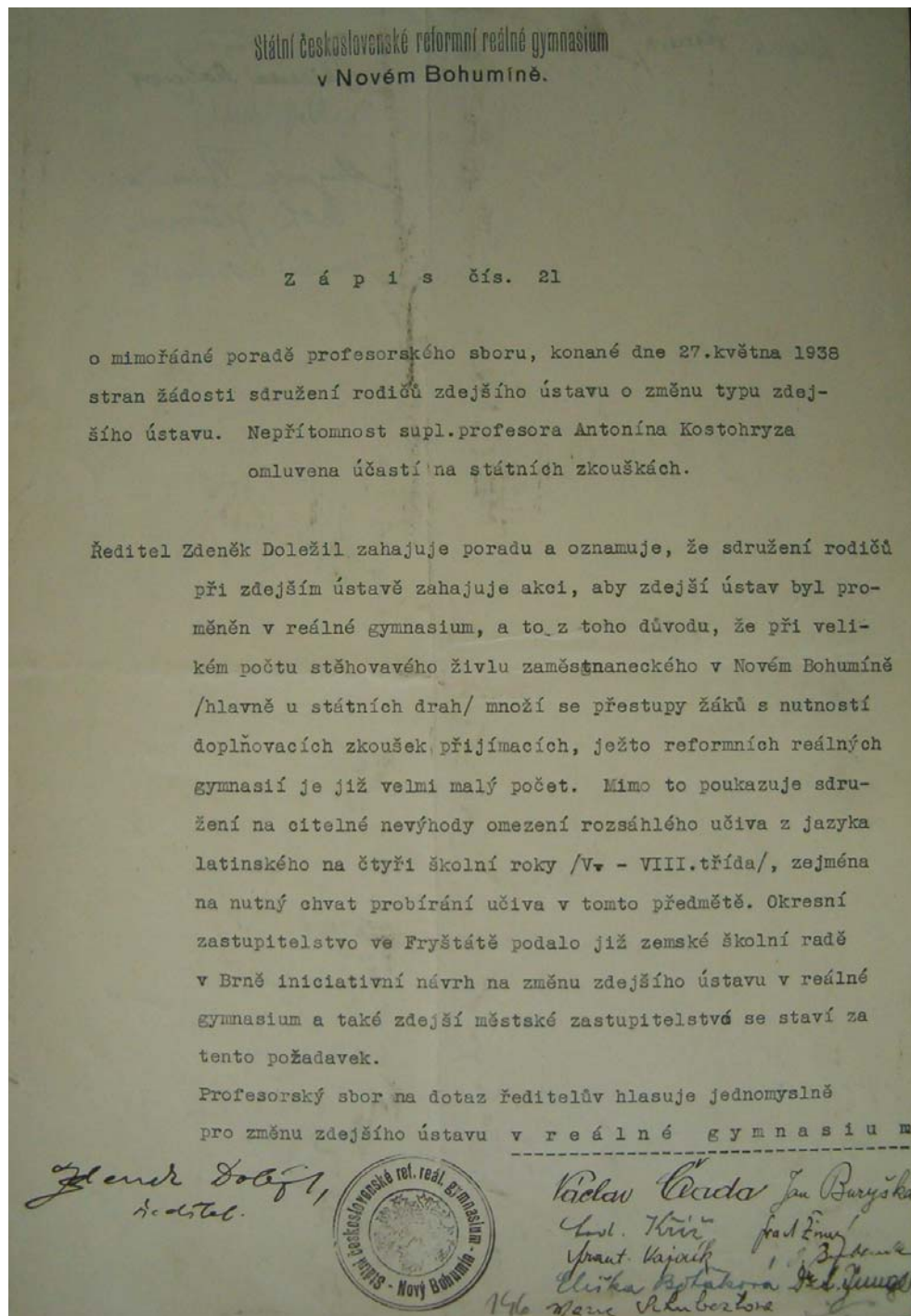
(Fotografie převzaty z příloh k práci Dany Bezděkové. Originály fotografií ve vlastnictví Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.)

K textu na straně: 55.

Příloha XXIX

Zápis č. 21 o mimořádné poradě profesorského sboru ze dne 27. května 1938.
(Rozhodnutí o změně státního československého reformního reálného gymnázia na reálné gymnázium. Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, ev.č.44/10.)
K textu na straně: 57.

Příloha XXX

Výzva k nástupu na nucené práce z 17. února 1944.

(Originál dokumentu ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)

K textu na straně: 69.

Der Landespräsident
in Mähren

Z. 8486/44-II/2-b/B. Brünn, am 17. Feber 1944.

An Herrn
František Ž i v n ý,
Professor am Realgymnasium
in Mähr.-Ostrau-Schles.-Ostrau.

Mit dem Bescheid des Arbeitsamtes in **Mähr.-Ostrau**,
vom 4.II.1944, G.Zl. II B - 3 - 5552/44- L 2
wurden Sie auf Grund der Bestimmungen der Reg.Vdg.Slg.
Nr.154/42 vom **5. Feber 1944** an auf Kriegsdauer
zu Arbeitszwecken dienstverpflichtet und der Firma
Eisenwerke in Mähr.-Ostrau-Witkowitz
zugeteilt, ~~bei welcher Sie am~~ den
~~Dienst angetreten haben.~~

~~In Nachhänge zu meinem Bescheide von~~
Z. ~~erteile ich Ihnen~~ auf Grund
der Bestimmungen des § 9, Abs. 4 der angeführten Regie-
rungsverordnung vom **5. Feber 1944** einen unbe-
zahlten, für die Vorrückung und für die Bemessung der
Ruhegenüsse einrechenbaren Urlaub.

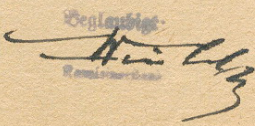
Die Auszahlung Ihrer Dienstbezüge stelle ich
gleichzeitig mit Ende des Monats **Feber 1944** ein.

Ich mache Sie gleichzeitig auf die Bestimmungen
des § 9, Abs. 6 der angeführten Regierungsverordnung
aufmerksam.

Im Sinne des Erlasses des Finanzministeriums vom
31. März 1943 Z. 25000/43-IV/1 übergebe ich Sie der
Zentralverrechnungsstelle für dienstpflichtige öffent-
liche Bedienstete in Prag III, Magdeburgerstrasse 9
und sende Ihnen unter einem das Merkblatt, nach dessen
Bestimmungen Sie sich während der Dauer Ihrer Dienst-
verpflichtung zu richten haben. Weiters schliesse ich
5 Stück Formulare "Lohnbescheinigung LF" an, über deren
Benützung Sie auf der Rückseite die Belehrung finden,
und eine Drucksorte EZ.

Die ausgefüllte Drucksorte EZ sowie die Lohnbe-
scheinigung und alle bezüglichen Berichte haben Sie
stets unmittelbar der obgenannten Zentralverrechnungs-
stelle vorzulegen.

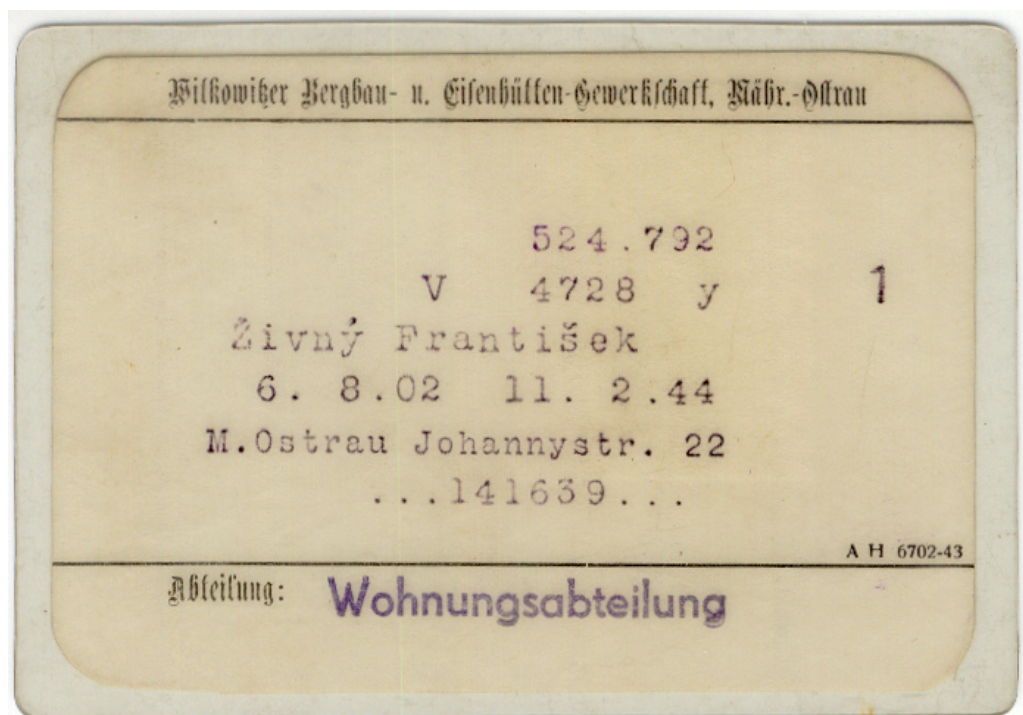
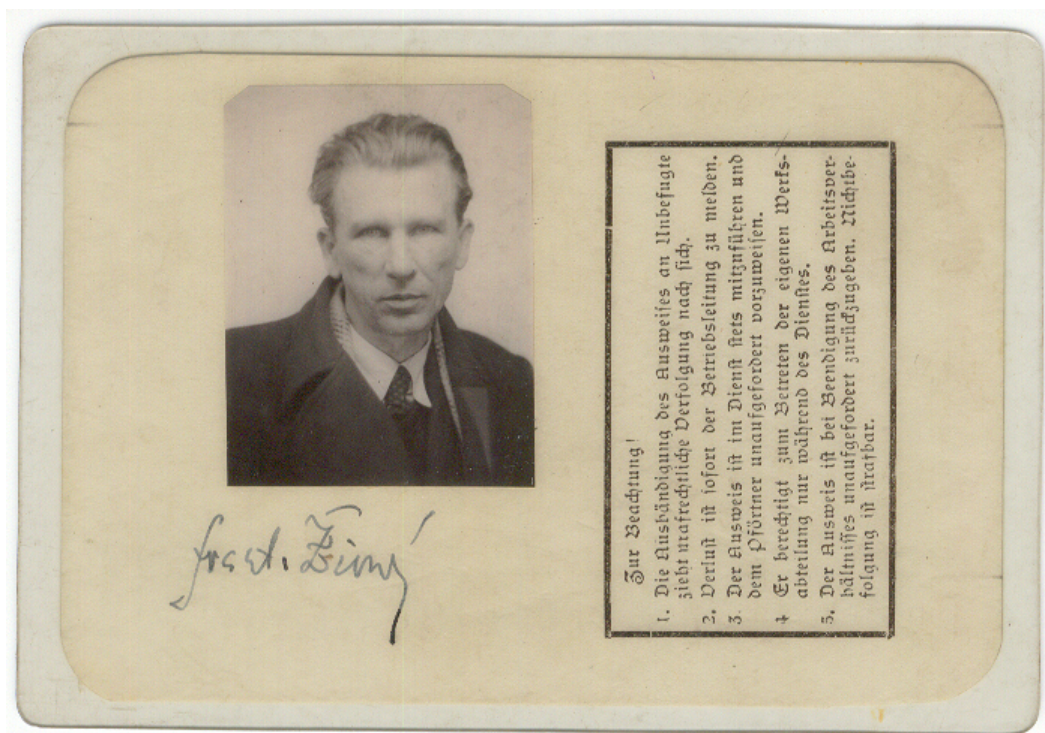
I. A. gez. **Dr. Altrichter:**

Příloha XXXI

Rub a líc průkazu ke vstupu do Vítkovických železáren v Moravské Ostravě.
(Originál dokladu ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)

K textu na straně: 69.

Příloha XXXII

V. třída reálného gymnázia v Bohumíně – školní rok 1946/1947.

(Třídní fotografie. Originál ve vlastnictví Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.)

K textu na straně: 76.

V dolní řadě sedící ředitel reálného gymnázia František Živný, po jeho levici třídní profesor Tomáš Hofmann, po Živného pravici ve světlých šatech dcera Olga. V prostřední řadě druhá zprava Eligie Pazdiorová, budoucí profesorka Hlavsová. Studenti této třídy maturovali ve školním roce 1949/1950.

Příloha XXXIII

Část dotazníku rozdaného mezi studenty bohumínské školy.

(Originál dokumentu uložen ve Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 84.

I. Káží při vyučování:

- a/ Jakými prostředky docílíte kázně vyučující
Na káži se kladu důraz 4
Káze se vlivem svou osobnosti -2-
Káze je důležitá 4
Káze docílím sepečením 7
Zárželi se psouku 2
- b/ Jak přispívají žáci sami k udržení kázně
Nepřipravují vůbec 3
Deberou kázi 11
Vzájemně napínáním 2
Pedagogi se sepečením profesora 3
- e/ Co zavinuje neukázněnost a nepozornost při vyučování
Vlastní hloupost 1
Usta 5
Nezájem e předáčenou látku 4
Nepřipravenost látky 1
Spěšné vysvětlení 1
Nepřehledná látka 1
Zneužití mramostí profesora 4
Zárželi se psouku 2
- d/ Co by mohlo přispět k lepší kázi se strany učitele a žáku
U : Krátkí přednášky - ž : soustředěnost, pozornost 2
Z : Delší přednášky a soustředěnost 2
U : Přínosnost ž : zájem 6
U : Přínosnost 2
Obeztránné porozumění 1
Káze je výborná 2
Zárželi se psouku 5

II. Učební látka:-

- a/ srozuměl Vás učitel s učebními plány
b/ Byl 19
a : ano 13
ne 2
Zárželi se psouku 2
- c/ Začte dobře prebrané učivo
Ane 1
Se 4
Částečně 13
Zárželi se psouku 2
- d/ Před vezmete dobře prebrané učivo a na konci vlna
Ka ná 14
Vklad je příliš obdělý 1
Vlna je obeztránná 3
Zárželi se psouku 1
- e/ Jak bude sjednána náprava
Větším dílem žáků 12
Základním zkenutím a opakovaním 5
Zárželi se psouku 2
- f/ Máte stíhanost na to, že látka se prebírá příliš pedrebně
a že se prebíráji věci zbytečně
Ane 2

Ne 13
V šestině ano 2
Zárželi se psouku 1

g/ Jsem dobré včesnosti zásluhen vyučujícího anebo musite sami dohádat alme vyučování te, ce bylo zasedbáno ve škole
Zásluhen vyučujícího 14
Zásluha obeztránná 4
Sami doma 1

h/ souhlasíte s tím, jak je Vm vyučujícíom látka pedávána
Ane 13

i/ Před nesehlasíte
Látka je pedávána nepřehledně 2
Způsob vyučování sepečením Zactva 1
Vklad je nevytrány 1

j/ Odkazuje Vás učitel hlavě na učebníci anebo čerpáte vto z jeho výkladu
Z výkladu profesora 14
Obejí 5

k/ Nemáte dojem, že učitel zvolíduje význam svéo předástu a má s ním příliš velké požadavky nap. ukor ostátních předmětů
Ane 3
V obětíně ne, v latíně částečně 3
Se svým předmětem usteupí, je-li te na úkor předmětu jiného 1
Zárželi se psouku 5

l/ Jste spekejší s rozdřením vyučovací hodiny / záseduje, že na zádku hodiny se má epakovat a zkenut, pak vykládat nová látka a před ukončením hodiny struěně preovídit
Ane 17
Opakování by mále být pravěduo každou hodinu 2

m/ Využije se vyučovací hodiny nejintensivěji, anebo sex ztráoi čas výčít, které te hodiny nepatří
Ane, většim 13
Pedic náklady profesora 2
Většina hodiny se nevyužije 2
Zárželi se psouku 2

III. Zkenutí a klasifikace:-

- a/ Spekejí se vyučující při zkenutí s memorování látky anebo te dokonor vyžaduje
Ne, ik memorování látky nevyžaduje 19
- b/ Slouže učitel bedlivě odpovídi anebo máte dojem, že jim slouže dostatečně sepečením
Slouže 17
Ne příliš sepečen 1
Pedic náklady 1
- c/ Dvčtujete učitel, že známe šterou Vm dává, jest spava vedlivým sepečením Věši práce
Ane 18
Někdy přecennám latana 1
- d/ Nemáte nikdy dojem, že se některým žákem usídruje anebo seopak, že některý jsou zkenutí a sepečením přínějí
Ne 16

Příloha XXXIV

Témata maturitních zkoušek z češtiny ve školním roce 1948/1949.

(Originál dokumentu uložen ve Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 84.

Ministerstvo školství, věd a umění.

K č.j. 46.824-I.

Themata písemné závěrečné zkoušky
/zkoušky dospělosti/

z j a z y k a č e s k é h o
v letním období 1949.

- I. Lenin a Stalin. /Pojednání./
- II. Ústava 9.května. /Pojednání./
- III. Revoluce husitská - Tábor. /Pojednání./

Příloha XXXV

Přehled členů zkušební maturitní komise ve školním roce 1950/1951.

(Originál dokumentu uložen ve Státním okresním archivu v Karviné, fond Gymnázium Františka Živného, Bohumín, inventář Reálné gymnázium v Novém Bohumíně 1921 – 1938, ev.č.44/10.)

K textu na straně: 84.

Škola: Gymnasium v Bohumíně.

K čís. _____
r. 194_____

Seznam abiturientů

a předběžná zpráva o zkouškách dospělosti

v letním období r. 1945

Zkušební komise:

Pro jazyk český (č): <u>Eliška Burešová</u>	Pro matematiku (m): <u>František Živný</u>
Pro jazyk ruský (r): <u>Eliška Burešová</u>	Pro biologii (biol): <u>Stanislav Jílek</u>
Pro jazyk latinský (l): <u>Tomáš Hofmann</u>	Pro chemii (ch): <u>Stanislav Skácel</u>
Pro jazyk řecký (ř): _____	Pro fyziku (f): <u>František Živný</u>
Pro jazyk francouzský (fr): _____	Pro deskr. geom. (dg): <u>Branko Kočí</u>
Pro jazyk <u>anglický</u> (): <u>Spohrová</u>	Pro filosofickou propedeutiku (ph): <u>Strnad</u>
Pro <u>ovčedv</u> (vl): <u>Viktor Strnad</u>	Pro výtvarnou výchovu (v): <u>Branko Kočí</u>
	Pro tělesnou výchovu (t): <u>Stanislav Jílek</u> <u>Olga Bejvlová</u>

Odůvodněné přání pro určení termínu ústních zkoušek dospělosti: _____
28.-31. 5. 1951.

Číslo	Jméno	Ved. Práv. ř. št.	Ústní zkouška dospělosti podle § 24 a 25 (s výhr. § 26) předpisů o zkouškách dospělosti z předmětu skupiny				Známky z písemných zkoušek						Poznámky (příloženství a j.)	
			a	b	c	d	Č	R	L	U	V	Dg		

V protokolu schůze maturitní komise pro letní období školního roku 1950/1951, konané dne 17. června 1951 v ředitelně bohumínského gymnázia, byly předsedkyní maturitní komise specifikovány požadavky kladené na žáky, kteří chtěli pokračovat ve studiu na vysoké škole: v první řadě se mělo jednat o žáky politicky vyspělé, plnící řádně své povinnosti, protože „jejich úkolem bude jednou stát v čele budovatelů socialismu“. Předsedkyně maturitní komise následně podala návrh, aby k závěrečné zkoušce nebyli připuštěni dva studenti, jeden pro špatný prospěch a soustavné porušování školního řádu a druhý pro „záporný postoj k lidově demokratickému zřízení, které projevoval během studia ve škole i mimo školu“ a kvůli některým přestupkům proti školnímu řádu. Písemné práce z latiny a češtiny měly být klasifikovány mírněji, s přihlédnutím k předchozímu vzdělání žáků, kteří měli většinou německé nebo polské školy a češtinu se začali učit až po druhé světové válce na gymnáziu. Členy maturitní komise v uvedeném školním roce byli, kromě předsedkyně, také ředitel školy Stanislav Skácel ve funkci místopředsedy, třídní IV. třídy Viktor Strnad a zástupci lidové správy a organizace ČSM.

(Protokol schůze maturitní komise pro letní období 1950/1951 při gymnasiu v Bohumíně. Originál dokumentu ve sbírkách Státního okresního archivu v Karviné, fond Reálné gymnázium Nový Bohumín 1921-1953, karton 1, 2.)

Příloha XXXVI

Profesor František Živný.

(Portrétní fotografie z padesátých let 20. století – takto si svého profesora pamatovali žáci nejčastěji. Originály snímků ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)

K textu na straně: 90.

Příloha XXXVII

XIX. sjezd Ústřední jednoty Československých šachistů v Ostravě ve dnech 10. – 25. srpna 1946.

(Stojící František Živný přednáší referát. Výřez z fotografie. Originál ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)

K textu na straně: 92.

Zápisy šachových partií Františka Živného z 28. ledna a 8. dubna 1962.

(Licní strany zápisových lístků. Originály ve vlastnictví paní Mgr. Wimmerové.)

Sekce šachu			
TURNAJ - ZÁPIS			
Místo a datum			
Bílý		Černý	
Věk		Třída	
1	24	21	21
2	24	22	22
3	24	23	23
4	24	24	24
5	24	25	25
6	24	26	26
7	24	27	27
8	24	28	28
9	24	29	29
10	24	30	30
11	24	31	31
12	24	32	32
13	24	33	33
14	24	34	34
15	24	35	35
16	24	36	36
17	24	37	37
18	24	38	38
19	24	39	39
20	24	40	40

DSO Baník BŽGK			
Bolušín			
Šachový oddíl			
Hráči (jedno a příjmení)		Třída	
Ověření:		Výsledek partie:	
Bílý	Černý	Bílý	Černý
1	21	21	21
2	22	22	22
3	23	23	23
4	24	24	24
5	25	25	25
6	26	26	26
7	27	27	27
8	28	28	28
9	29	29	29
10	30	30	30
11	31	31	31
12	32	32	32
13	33	33	33
14	34	34	34
15	35	35	35
16	36	36	36
17	37	37	37
18	38	38	38
19	39	39	39
20	40	40	40

Příloha XXXVIII

Ustavující schůze ostravské pobočky Jednoty československých matematiků a fyziků v roce 1956.

(František Živný sedící v popředí. Výřez z fotografie. Originál ve vlastnictví doc. RNDr. Oldřicha Lepila, CSc.)

K textu na straně: 91.

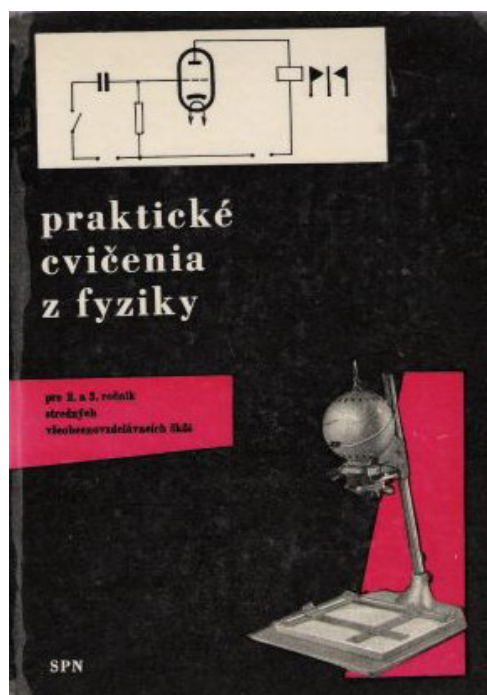
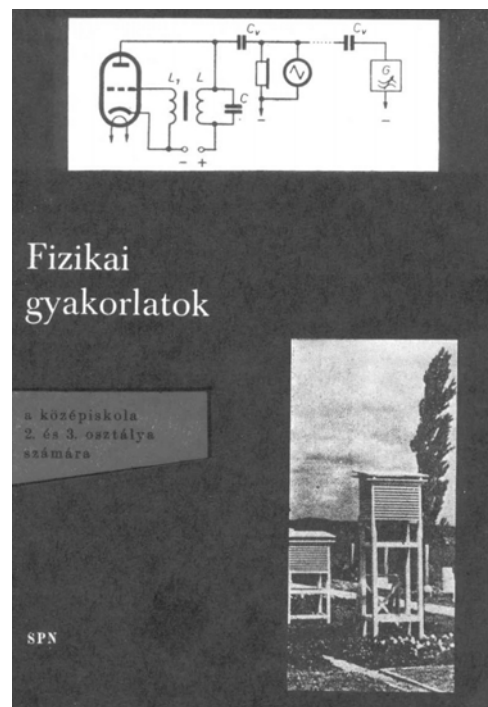

Příloha XXXIX

Titulní strany učebnic „Praktická cvičení z fyziky“.

(Jedno z dřívějších vydání v češtině, titulní listy učebnice v maďarštině a slovenštině. Publikace ve vlastnictví doc. RNDr. Oldřicha Lepila, CSc.)

K textu na straně: 94.

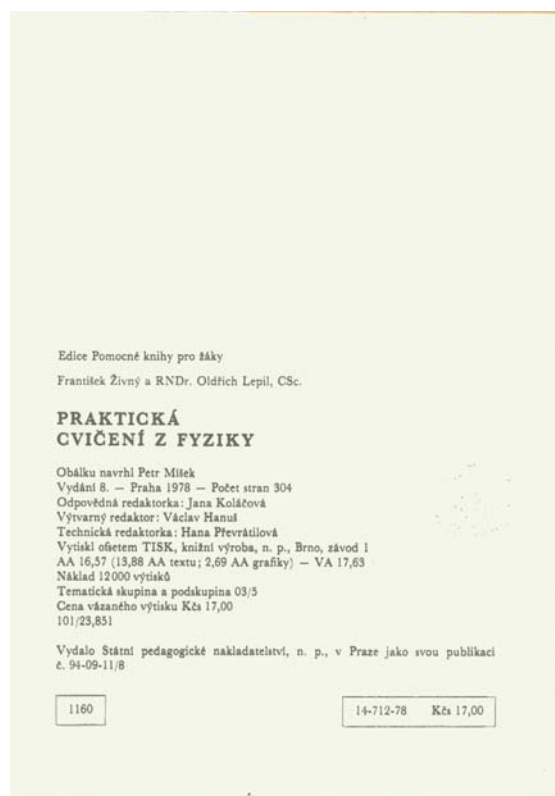
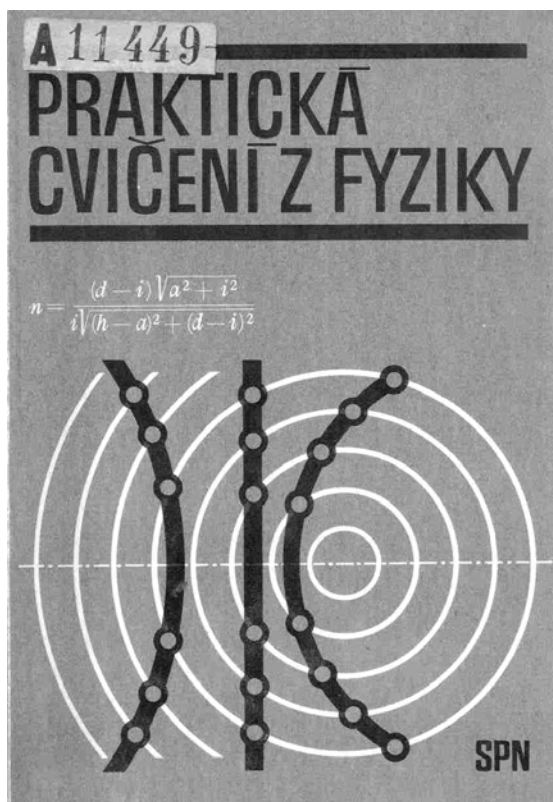

Příloha XL

Titulní strana a tiráž 8. vydání učebnice „Praktická cvičení z fyziky“ z roku 1971.

(Publikace byla schválena výnosem Ministerstva školství ČSR z března 1970.)

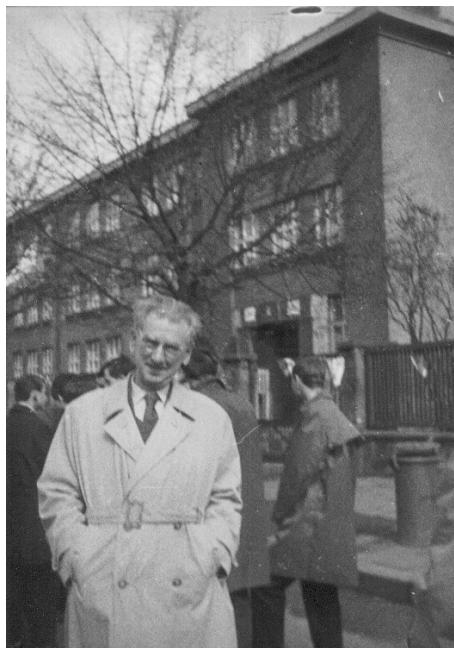
K textu na straně: 94.

Poprvé byla učebnice vydána Státním pedagogickým nakladatelstvím roku 1965 jako „Pomocná kniha pro střední všeobecně vzdělávací školy“. Znovu vyšla v češtině s tímto podtitulem v letech 1966 a 1968. V roce 1971 nesla podtitul „Učebnice pro gymnasia, průmyslové školy chemické a chemického zaměření“, roku 1974 „Pomocná kniha pro praktická cvičení v předmětu ‚fyzika‘ a učebnice pro volitelný a nepovinný předmět ‚praktická cvičení z fyziky‘ na gymnasiích a pro fyzikální laboratorní cvičení na středních průmyslových školách chemických a chemického zaměření“. V dalších vydáních z let 1976, 1977 a 1978 byl podtitul pouze mírně upraven, v letech 1980 a 1983 se již v názvu nevyskytoval. Ve slovenském jazyce byla učebnice vytištěna v letech 1966 a 1967, maďarská vydání pocházejí z let 1967, 1978 a 1981.

Příloha XLI

Oslavy Svátků práce v Bohumíně.

Ředitel Živný před budovou Jedenáctileté střední školy v Bohumíně. (Datováno 1. května 1957. Originál fotografie ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)

První máj v roce 1964. (Studenti tehdejší Střední všeobecně vzdělávací školy v Bohumíně se připravují na alegorický průvod. Originál fotografie ve vlastnictví pana Jiřího Spáčila.)
K textu na straně: 88.

Příloha XLII

Profesor František Živný s manželkou Marií. (Originály obou fotografií ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 93.

Snímek datován dne 1. května 1973.

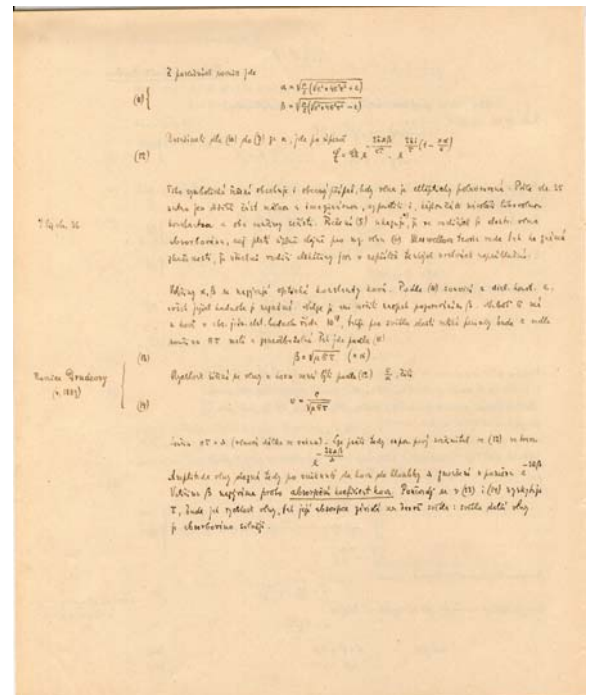
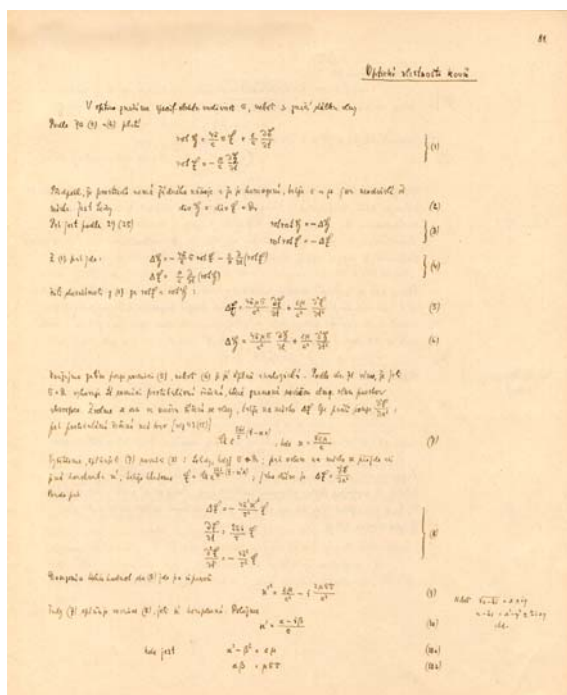
Vánoce roku 1978 v rodinném kruhu.

Příloha XLIII

Při přípravě úloh pro fyzikální olympiádu.

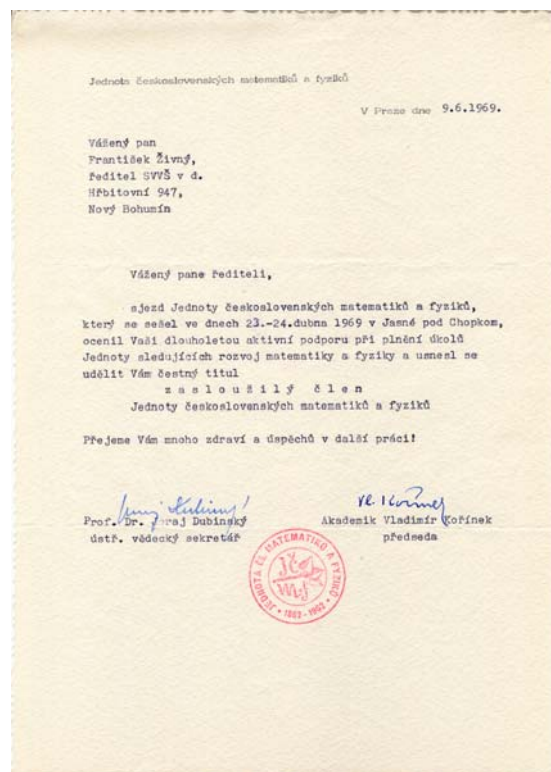
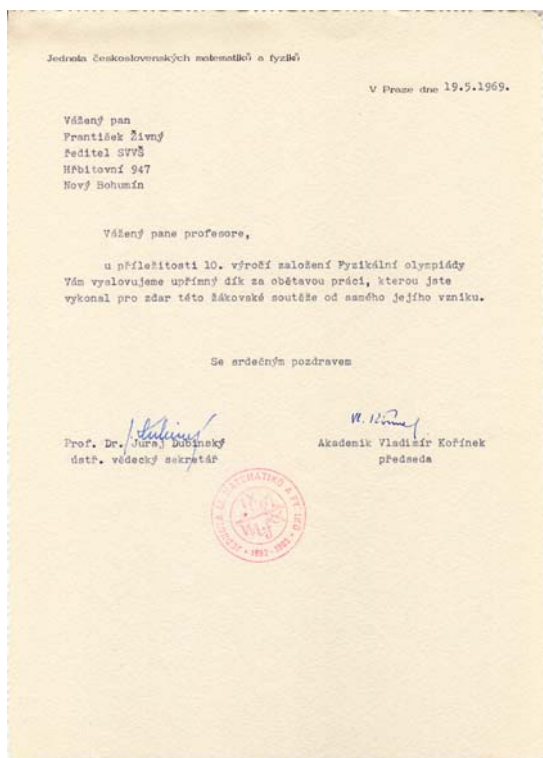
(Nedatováno. Originál snímku i rukopisné poznámky ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)

K textu na straně: 91.

Příloha XLIV

Ocenění práce vykonané v Jednotě československých matematiků a fyziků.
(Originály dokumentů ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně 91.

Příloha XLV

Diplomy Jednoty československých matematiků a fyziků.
(Originály dokumentů ve vlastnictví paní Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 91.

Příloha XLVI

Kondolence Vlastimila Brodského.

(Ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)

K textu na straně: 94.

VÁŽENÍ!

S HLUBOKÝM POHNUTÍM JSEM PŘIJAL
ZPRÁVU O ODECHU SVÉHO PRVNÍHO
TŘÍDNÍHO PROFESORA, PANA ŠEDI-
TELE ŽIVĚHO, NA NĚHOŽ MĚ
TY NEJURÁSNĚJŠÍ VZPOMÍNKY
PŘES TO ŽE JSOU PŘÍLIŠ DÁVNĚ,
JSOU VELICE ŽIVĚ A JE JEN
JEHO ZÁSLUHA, ŽE PRO MĚ
ZŮSTANOU VĚČNĚ.

PŘIJMĚTE PROŠTU MOU OPRAVDOU
SPOLUČEAST V ZÁRHMUTKU NAD
JEHO ODECHEM.

S JETOU A VDĚČNOSTÍ
K JEHO OSOBE

UPŘÍMĚ A OPRAVDU
ŠKUTNĚ

Vlastimil Brodský

SLUNEČNÁ 47117 11. X. 89.

Příloha XLVII

Vzpomínka Vlastimila Brodského

(K textu na straně: 94.)

Ve své autobiografické knize *Drøbečky z půjčovny duší* uvedl Vlastimil Brodský (nar. 1920) v kapitole *O prvních láskách a kamarádovi*, datované 1992, svou vzpomínku na profesora Živného nejprve upomínkou na jednu ze svých prvních platonických lásek, herečku Ljubu Hermanovou. Bylo mu tehdy dvanáct let a umluvil uvaděče v ostravském kině, aby ho pustil na film přístupný od šestnácti roků - *Jsem děvče z čertem v těle* - kde hrála osmnáctiletá Hermanová hlavní roli.

„Pak jsem na ni nejmíň tejdén myslel [...] a nemyslel na nic jiného, dokonce ani na matematiku, kterou na bohumínském gymnáziu vyučoval pan profesor Živný, a ten mě ze všech kantorů poznamenal nejsilněji. Zbožňoval jsem ho! Respektoval. Byl jsem ochoten splnit každé jeho přání a jím zadaný úkol, ale ze zajetí Ljuby Hermanové mé myšlenky nevysvobodil. Asi proto, že netušil, jaká krasavice mé myšlení okupovala. Ale protože byl prostě moudrý, čekal, až se z toho neznámého okouzlení proberu.“

Příloha XLVIII

Vzpomínka paní Eligie Hlavsové.

(K textu na straně 76.)

Poprvé se s profesorem Živným setkala jako studující kvarty ve 14 letech, v roce 1945, kdy se s rodiči přistěhovala z Ivančic u Brna. Živný ji pět let učil matematiku a fyziku. Ač nikdy neměla ambice studovat techniku (studovala ráda češtinu i ostatní jazyky), přesto ji nehumanitní předměty bavily. Žáci měli vůči Živnému obrovský respekt; bez toho, že by jim pokynul, stáli při jeho příchodu do třídy v pozoru. Při vyvolání k tabuli přinesli ke katedře sešity, poklonili se vyučujícímu, sešity odevzdali pro kontrolu a hned uchopili křídu, aby začali psát příklady, které jim profesor začal diktovat. Profesorka Hlavsová dodala s úsměvem:

„A já do druhé ruky i hadr, abych to mohla hned mazat, kdyby na mě spolužáci z lavic moc syčeli, než by si té chyby všiml.“

Po napsání, vypočtení a zkontrolování výsledku učitelem byla zapsána známka. Pětky Živný žákům neřekl, jen rovnou zapsal – ostatní známky říkal nahlas. Poté si vyvolaný žák vzal zpět sešity, znovu se uklonil a šel si sednout na své místo.

Profesor Živný nikdy slovy nepožádal, aby byl v hodinách klid, ale „když se na člověka podíval těma svýma zelenýma očima, hned dotyčný ctil básníky a snažil se stát menším a ještě menším...“, rozpomenula se paní profesorka (viz Příloha XXXVI).

Když bylo zmíněno bezeslovné zapisování pětěk, je nezbytné znát o Živného klasifikaci ještě další věc: nedával žákům jedničky v matematice. Mnoho tehdejších studentů si vybavuje citát „Na jedničky umí Pán Bůh, na dvojky já a vy od trojek...“ (mírně odlišná verze je uvedena ve vzpomínce PaedDr. Radomíry Pazderové). Ani nejstarší žáci, kteří dokončovali gymnázium po válce třeba ve 24 letech, nedostávali jiné, lepší známky. (Změna nastala až v podstatně pozdější době, v 60. – 70. letech.)

Jediný, kdo měl tehdy v matematice výborné hodnocení, byla Živného dcera Olga. Vynikající matematická, která už jako sextánka připravovala oktávány na maturitní zkoušky z matematiky. Jako studentka bohumínského gymnázia absolvovala každé čtvrtletí zkoušky před komisí složenou ze dvou vyučujících matematiky z jiných škol. Při zkouškách byla také klasifikována, protože její otec ji jako učitel hodnotit nesměl.

(Kromě výborné znalosti a pochopení matematiky „zdědila“ Olga po svém otci ještě lásku k šachu. Živný byl vynikající šachista a Olga za svobodna reprezentovala republiku na šachových turnajích.)

Profesorka Hlavsová měla jako žákyně před Živným obrovský respekt. Nebyla matematický typ, ale pokud vyučoval matematice profesor Živný, dalo se učivo pochopit bez větších problémů. Mohla srovnávat – dva roky ji učil jiný učitel, měla tehdy větší problém učivo při vysvětlování pochopit. Živný však uměl naučit i „nohy od stolu“. Pokud posoudil, že člověk bude schopný z matematiky maturovat, požadoval výsledky, ale snažil se zároveň dotyčného vlohly rozvinout. Pokud měl ovšem pocit, že na matematiku student nestačí, měl dotyčný většinou smůlu – v kvintě a sextě opouštěli takoví žáci brány ústavu. Jestliže byli ochotni na sobě výrazně zapracovat, probíhala výuka v septimě a oktávě ve větším klidu.

Profesor Živný velmi dbal na úpravu, i na tabuli dokázal psát takřka kaligraficky nebo přesně rýsovat (viz příloha - rukopisné poznámky profesora Živného). To si většinou na pomoc zavolal některého studenta, který měl za úkol mu např. držet velký trojúhelník. Kdykoliv končil výklad v hodině, ptal se, zda všichni rozuměli – zvláště v geometrii. V pozdějších ročnících si někteří studenti – pokud měli výtečné výsledky v matematice – mohli dovolit říci:

„Počkejte, pane profesore, do příště, až se na to podíváme doma“, aby měli možnost danou látku pochopit. Respektoval jejich náhled a skutečně ověřoval až následující hodinu, zda látce porozuměli. Většina z takovýchto dobrých matematiků byla tehdy mimobohumínských, do školy dojížděli již ráno, kolem sedmé hodiny, školník je pustil a oni doučovali ostatní spolužáky do doby, než začala běžná výuka. Na začátku hodiny si Živný zjistil, kdo byl na doučování, někoho z účastníků vyvolal a vyzkoušel. Takové zkoušení probíhalo bez větších problémů, protože dotyčný měl většinou učivo v čerstvé paměti z rána a látku tedy znal.

V matematice uměli Živného žáci z paměti druhé mocniny čísel do 20 a třetí mocniny čísel od jedné do deseti. Pokud někdo neuměl, dostával sníženou známku se slovy:

„Kdo to nebude umět, nemá na gymnáziu co dělat.“

Vyučovací hodina profesora Živného měla v tehdejší době klasickou koncepci – zkoušení, seznámení s novou látkou, výklad látky, samostatná práce žáků, ověření, zda žáci novou látku pochopili, zadání domácí přípravy. I když nevypadal Živný jako šprýmař,

měl rád kanadské žertíky a občas je prováděl i svým studentům. V hodině fyziky při pokusu vyrobit elektřinu například sliboval:

„Uvidíte duhu. A uvidíte ji lépe, když se chytíte za ruce.“

Nesliboval naplano – žáci sice dostali ránu proudem, ale duhu skutečně viděli (a neměli problém si na tento pokus při zkoušení vzpomenout, takže nutno dodat, že si látku na dlouhou dobu skutečně zapamatovali).

Oproti matematice byla fyzikální cvičení konkrétnější, názornější. Klasifikace pak byla mírnější – Živný dával i dvojky, v pozdější době dokonce jedničky.

Na profesora Živného vzpomínala prof. Hlavsová jako na „demokrata tělem i duší“. Jeho postoj byl patrný, nemusel jej dávat najevo slovně. Ke studentům se choval vysoce korektně, zásadně jim vykal – toto převzala do praxe i prof. Hlavsová, ač právě u ní dělal Živný výjimku. Jelikož se přátelila s jeho dcerou, učily se spolu běžně do školy a pak i na maturitní zkoušky, tykal jí i jako kolegyni. Podle vzpomínek byl Živný rozený „klid'as“, nezvyšoval hlas, spíše syčel. S žákem, který učivo při zkoušení neuměl, se při odchodu od tabule v podstatě nebavil.

V septimě nebo oktávě svým žákům vyprávěl vzpomínky z vlastních školních let, kdy jako primánek jezdil do náhodského gymnázia. Vždycky v zimě, poté, co nasedl do vagónu, zapnul topení, aby se vyhřálo kupé. Když nastoupili do vlaku starší chlapci, jeho – mladšího z vyhřátého kupé vyhodili a on byl nucen si sednout jinam. Říkával o sobě, že byl v takových situacích hloupý. Aby změnil okolnosti svého dojíždění, naučil se hned po nástupu do vlaku oběhnout celý vagón a zapnout topení ve všech kupé, takže když přišli starší chlapci, už ho z „jeho“ vyhřátého kupé nevyhnali a on mohl sedět u „svého“ topení až do cíle.

V tercii či kvartě dostávali žáci náhodského gymnázia v matematice úkoly různé obtížnosti podle toho, jak si jejich vyučující profesor myslel, že „na to mají“. Živný však pro složitější příklady vybrán nebyl – urazil se a začal se učit, aby dokázal, že je schopný. Takto se dostal k hlubšímu zájmu o matematiku.

Po květnu 1945 zůstalo v Bohumíně pouze české gymnázium. Pomůcky (např. do kabinetu biologie) byly převzaty z německého gymnázia, katalogizace byla česká i německá. Profesor Živný, který byl pověřen znovuootevřením gymnázia, se snažil ve spolupráci s profesorem Tomášem Hofmannem sehnat zpět vybavení školních kabinetů ze škol, kam byly během války bohumínské sbírky umístěny. Živný měl největší zásluhu

na tom, že v Bohumíně byla fyzika na velice dobré úrovni hned od školního roku 1945/1946.

Profesor Hofmann se stal po válce Živnému přítelem i důvěrníkem. I jeho lze zařadit mezi osobnosti bohumínského gymnázia, na něž se nezapomíná (viz vzpomínka Oldřicha Štverky). Hofmann pocházel z Prahy, kde měli jeho rodiče hospodářství. Na gymnáziu učil češtinu a latinu. Jako samouk se naučil staročeštinu natolik výborně, že ji mohl vyučovat také. S Živným se shodoval ve spoustě názorů – nejen profesních, přesto si celý život vykali. Byl velmi sečtělý, šíří svých znalostí by se mohl ucházet o místo na vysoké škole. Po roce 1948 začal však být perzekvován za to, že byl věřící a chodil do kostela. Byl z gymnázia „odejit“, vyučoval pak na základní škole. Jeho žáci však už na něj v 60. letech měli jiné vzpomínky než gymnaziální studenti o patnáct let dříve. Výpověď z gymnázia ho natolik zlomila, že se stal nepříjemným a zamlklým. Dá se téměř říci, že ho tehdejší „nová“ doba zničila. (Živný nebyl nikdy členem Komunistické strany, ale byl ateista, což určitým způsobem tehdejší vládnoucí vrstvě nevadilo tolik, jako lidé věřící.)

Příloha XLIX

Vzpomínka pana Oldřicha Štverky. (K textu na straně: 76.)

Pro pana Oldřicha Štverku byl František Živný učitelem i kolegou. Byl mimořádným člověkem, mimořádnou osobností. Byl zásadovým a opravdovým člověkem i kantorem.

Zpočátku byl Živný nejspíše poměrně tvrdým člověkem s pevně vyhraněným názorem, při všem uvažoval pouze „ve jménu matematiky“ – pokud člověk neuměl matematiku, či jí dokonce nerozuměl, nebral ho jako rovnocenného partnera. Tehdy ze školy odcházelo mnoho studentů kvůli neprospěchu obecně, ale také kvůli špatným známám z matematiky (např. při druhé pětce z matematiky jim bylo naznačeno, že by měli pomýšlet na opuštění školních lavic). Postupem času se Živného osobnost „zlidšťovala“, měnil se jeho přístup k lidem, kteří jeho vlastní oblasti zájmu nerozuměli a nebo daný obor nebrali za střed všeho dění, ať už nebyli schopni nebo ochotni ho tak brát.

Štverka přicházel na gymnázium ze 4. měšťanky. Při přijímacích zkouškách z matematiky dostal mezi jinými otázkami vysvětlení Pythagorovy věty. Poté, co dospěl k druhé odmocnině výsledku ($\sqrt{144}$), nebyl si jistý správností a odmlčel se. Profesor Živný poměrně nezúčastněně seděl „nohu přes nohu“ a díval se z okna:

„To snad víš...“

Při Štverkově náznaku, že si není odpovědí jistý, ozval se již mírně podrážděně:

„Tak si to tedy spočítej...“

Po odborné stránce byl Živný vynikajícím matematikem a pedagogem všeobecně, včetně podávaných výkladů učiva. Po osobnostní stránce se teprve časem „zlidšťoval“. Když šel mladý Oldřich Štverka v roce 1953, kdy byl ředitelem Viktor Strnad, po maturitě učit na gymnázium (vysokou školu doplňoval posléze), potkal se na chodbě s Živným.

„Štverko, co vy tady?“ zeptal se překvapený profesor.

„Já tady budu učit...“

S mírně hraným zděšením se Živný ozval:

„Probůh, snad ne matematice?“

Jako Živného kolega strávil Štverka na gymnáziu celkem 13 let.

Při jedné příležitosti dostal Štverka k výuce deskriptivu. Sám ji příliš neuměl, proto chodil vždy den před svou vlastní výukou na hodiny ke kolegyni – matematicce. Následující hodinu pak učil vždy to, co si vyposlechl. Když při svých hospitacích Živný zjistil, že Štverka začal v nějaké části výkladu „plavat“, přišel za ním ke katedře a tiše nabídl, že by to žákům vyložil sám.

Velkou zásluhu na zjemnění osobnosti Františka Živného měla jeho paní. Štverka, jako poměrně zručný člověk, býval čas od času k Živným do bytu ve vile vedle gymnázia zván, aby například zprovoznil televizor. Tehdy na něj paní Živná volala z balkónu: „Oldřichu, mohl byste na chvíli?“

Neměla pocit, že by její manžel byl praktický řemeslník a dala to ve Štverkově přítomnosti najevo. Na druhou stranu Živný zase věděl proč, co a jak funguje. Od té doby profesor Živný oslovoval svého kolegu ne příjmením, ale „Oldřichu“.

V době, kdy byl Živný ředitelem, svěřil Štverkovi zařízení dílen, což bylo bráno jako projev důvěry a ocenění, že on si s dílnami umí poradit.

Jindy byl Štverka Živným požádán, zda by mohl celý rok učit dvě hodiny týdně navíc. Rovnou mu bylo sděleno, že není známo, zda za to dostane vůbec nějaké peníze. Štverka žádosti rád vyhověl, neboť i toto bylo projevem důvěry. Od Živného obdržel diplom – v tehdejší době se finanční prostředky navíc příliš nevyplácely, spíše se ve všech oborech rozdávaly diplomy a uznání.

Živný byl povahově mimořádně tolerantní a uznalý člověk. Nikdy si nic nevynucoval slovem – ani nemusel, stačila jeho pouhá přítomnost. To byla jedna z věcí, jež se od něj Štverka naučil.

Porady ve škole měly vždycky řád – „hlavu a patu“ – byly věcné, ne rozplízlé. Pokud se začal hovor stáčet jiným směrem, Živný na to upozornil:

„Dámy, to si vyřešte v kabinetu.“

Pro Štverku byl v tomto směru příkladem.

František Živný byl typem člověka horní vrstvy střední třídy první republiky, od ostatních si zachovával určitý odstup, projevoval jim uznání, ale ne „kamarádíčkovaní“. Spolupracovníky oslovoval: „Pane kolego...“. Nikdy nerozebíral chyby nebo nedostatky druhých před celým kolektivem, vždy si pozval dotyčného k sobě, tam si s ním věc vyříkal, eventuálně i pokáral. Chybu rozebral přede všemi pouze obecně, aby zamezil jejímu opakování. Situaci dovedl rozebrat a posoudit tak, aby byla brána bez emocí, ale zároveň

se dobrala konce. Rodiče vždy informoval o jejich dětech věcně – sami rodiče měli k Živnému velký respekt, to mu pomáhalo prosadit vlastní názory. Někomu se proto mohl, zvláště při počátečních kontaktech, jevit jako domýšlivý, nebo dokonce nelidský. Nebylo tomu tak. Profesor Živný pouze nedával najevo emoce a vůči ostatní zachovával určitý, byť velice korektní, odstup. S přibývajícím věkem převážily lidštější, laskavější vlastnosti.

Živného dcera Olga byla po otci vynikající matematickou, po matce již od samého počátku zdělila lidský přístup, k němuž její otec postupně léty dospěl.

Kromě profesora Živného byli Štverkovými vzory ještě dva jeho učitelé na gymnáziu: Oldřich Veselý, jenž učil geometrii, a Tomáš Hofmann.

Profesor Veselý byl tvrdým profesorem, při písemných zkoušeních velel. Pokud se rázným hlasem ozvalo: „Odložit!“, všech třicet žáků ve třídě muselo odložit tužky, až to „cvaklo“ o lavice. Kdykoliv zazněl pokyn: „Podpis!“, všichni museli své práce podepsat.

Oproti tomu profesor Hofmann byl pravým opakem - byl velice lidský a laskavý. Mimořádně sečtělý, znalý odborník a obětavý pedagog, který na gymnáziu učil humanitní obory (jazyky latinský a český). Neměl vlastní rodinu a projevoval se jako samotář. Ač dokázal být velice hodný, uměl se i rozčílit, což na něm bylo poznat ještě před samotným „výbuchem“. Nedovedl se však mstít a byl vždy ochoten pomoci. (Na rozdíl od Živného přístupu, který byl zprvu schopen dát žákům najevo, že na gymnázium nepatří, protože na učení nemají „buňky“.)

Profesor Hofmann zastával, kromě jiných, také funkci správce kuchyně. Štverkovi rodiče měli koloniál, zboží dodávali i do školní kuchyně, a tak se stávalo, že mladý Oldřich občas do školy na vozíku vezl objednané zboží. Hofmann mu s vozíkem pomohl, když ho potkal. Jednou se navzájem doprovázeli domů až do jedné hodiny v noci - při cestách s vozíkem od bydliště jednoho k bydlišti druhého a zase nazpátek se zapovídali, až zapomněli na čas. Hofmann na gymnáziu v určité době připravoval a sestavoval rozvrh hodin, proto velice dobře celý učební program znal. Přesto o přestávkách ve sborovně často napnul šle a prohlásil:

„Jdu se podívat, kam patřím a čemu vyučuji.“ Tuto jeho větu všichni znali, přesto čekali, až zazní - neodpustil si ji.

Hofmann byl člověkem mimořádně lidským a uznávaným pro to, jak vysvětloval, hodnotil, připravoval se na své hodiny. V pozdějších letech po nuceném odchodu z gymnázia však zatrpkl; neměl rád a neuznával, že by žák měl učiteli určovat, co má učit.

Příloha L

Vzpomínka PaedDr. Radomíry Pazderové.

(K textu na straně: 92.)

František Živný učil mladou Radomíru matematiku a fyziku v matematické větví v letech 1967 až 1970, v době, kdy již byl v důchodu a ve škole vypomáhal. Pro budoucí gymnaziální učitelku naštěstí, neboť byla spíše jazykový typ a vlivem a působením Živného matematiku nejen vystudovala, ale posléze i začala vyučovat.

Živný byl skvělý učitel a výrazná osobnost s ohromnou přirozenou autoritou. Dokázal naučit – výuka byla bez zmatků a měla koncepci. Na své žáky kladl profesor velké nároky, pokud byl student skutečně „dřevo“, dokázal zvýšit hlas. Jeho výrok si dr. Pazderová pamatuje v již poněkud pozměněné verzi než profesorka Hlavsová:

„Na jedničky umí Pán Bůh, na dvojky já, na trojky moje dcera a zbytek jsou čtyřky, pětky.“

Jednou se v písemné práci řešily čtyři příklady. Tři z nich tehdy vyřešila tehdejší slečna Rybová bez chyb, v posledním se „zamotala“. Dostala trojku, avšak podle jejího tehdejšího vlastního přesvědčení bylo hodnocení nespravedlivé, mínila, že měla dostat lepší známku. Profesorem Živným bylo hodnocení zdůvodněno jako hrubá chyba, kterou si dobrý matematik nemůže a nesmí dovolit.

Když byl Živný jednu dobu na operaci, suploval v jeho třídě profesor Karel Cienciala, který Františka Živného zažil jako ředitele školy. Nechtěl žáky učit a zkoušet jiným způsobem než Živný, takže se v průběhu hodin stále ptal:

„Říkali jste to tak u pana ředitele? Vysvětloval vám to takhle pan ředitel?“

V době, kdy studovala na vysoké škole, byl Živný ochoten jí věnovat čas a pozornost, poradit jí – a v některých případech jí dát zapravdu. Když osvětlila problém, s nímž se při studiu setkala, seznámila Živného se svým názorem na způsob řešení, jenž se ovšem lišil od úsudku jejího tehdejšího vysokoškolského profesora - tehdy se stávalo, že měla pravdu ona a ne její profesor, byla tedy Živným ujištěna o správnosti svého postupu.

První ročník vysoké školy zvládla bez jakýchkoliv problémů s učivem pouze na základě znalostí nabytých v Živného výuce.

I v důchodovém věku byl profesor Živný spoluautorem příkladů pro fyzikální a matematickou olympiádu a udržoval kontakty s ostatními autory.

Vědělo se, že uměl hrát taroky.

Ve svém životě i profesi byla ovlivněna i dalšími učiteli, zvláště profesory Eligii Hlavsovou, Miroslavem Látalem (psychologie, dějepis, zeměpis) a Janem Niklem (chemie).

Příloha LI

Vzpomínka RNDr. Jany Raszkové. (K textu na straně: 92.)

Profesor Živný byl učitelem sice přísným, ale laskavým, občas i zažertoval. Při zkoušení dovedl odpustit, pokud studenti něco neznali (v dřívějších dobách býval v přístupu k žákům přísnější) – jim samým však bylo trapně, pokud látku neznali. Byl pro ně velkou autoritou.

Ačkoliv se studenti věnovali spoustě mimoškolních činností a sportu, snažil se z nich „vyždímat“ vědomosti na fyzikální olympiádu.

Živný byl klidný, rozvážený a systematický. Pro mnohé lidi, s nimiž se setkával, byl vzorem. Byl také jednou z příčin, kvůli níž se začala mladá Jana Šalbutová začala věnovat matematice – ji samotnou učil jen jeden rok před maturitou.

Jako kolegu nezažila profesora Živného dlouhý čas; nejsilnější zážitky a vzpomínky pocházejí z osobních návštěv u Živného v době, kdy byla dr. Raszková již ředitelkou gymnázia (v letech 1986 až 1989).

Do konce svého života projevoval Živný zájem o gymnázium. Věděl o všem, včetně rozsahu znalostí žáků, stavu školní budovy i školy jako takové. Žil školou a matematikou i v době důchodu.

Zpočátku penze učil na gymnáziu praktika z fyziky (v osmdesátých letech však už málokdy). Pomáhal při maturitách, sestavoval příklady do maturitních písemek. V letech povinných písemných prací z matematiky byl autorem jedné z verzí. Hodnotil kvalitu nově vydávaných učebnic:

„Tohle je dobré. Tohle tam být nemuselo, je to navíc... Zbytečné.“

Vybavení fyzikálního kabinetu je dodnes jeho zásluhou na dobré úrovni.

V současnosti je mnoho těch bývalých žáků profesora Františka Živného, které učil matematiku a kteří nyní sami učí.

Příloha LII

Vzpomínka Mgr. Věry Palkové - Pan profesor František Živný. (K textu na straně: 92.)

Provázel mě životem od prvních školních dnů. Jako 6letý prvňák jsem ho potkávala na chodbách – tehdy byla základní škola umístěna v téže budově jako gymnázium. Důstojná chůze, prošedivělé vlasy vzbuzovaly respekt a autoritu už na první pohled.

Na gymnáziu mě potkalo štěstí – ředitel Živný se stal našim vyučujícím matematiky a fyziky. Obou předmětů jsme si užili nevidaně – absence kteréhokoli učitele pro nás znamenala jediné – další hodinu matematiky. Nikdy jsme nad tím nepřemýšleli, ani to nebrali jako trest. Matematika pro nás opravdu nebyla noční můrou. Řešili jsme spousty příkladů nad rámec osnov. Většina z nás odebírala Matematicko–fyzikální rozhledy a každý, kdo jen trochu projevil logické myšlení byl pro p. Živného objev a potenciální vítěz mezinárodní matematické nebo fyzikální olympiády. Byl „polapen“ a musel řešit příklady z nejrůznějších soutěží, kterých jsme se účastnili. Nebylo úniku.

Jeho hodiny měly klasický charakter. Výjimečnost byla v atmosféře – neuvěřitelná kázeň, respekt a náročnost na naše vědomosti, včetně úpravy v sešitu: „Nedbalé a nečitelné poznámky plodí spoustu zbytečných chyb“ – říkával. Co vše nám na střední škole vštípil jsem ocenila později. Jednak na vysoké škole (už během přijímacího řízení), ale hlavně jako vyučující matematiky. Sešity z jeho hodin matematiky se pro mě staly nejpoužívanější metodickou pomůckou i odbornou literaturou, v které dodnes listuji při přípravách seminářů pro maturanty.

Za svůj život jsem poznala řadu ředitelů, které vystihovaly různé přívlastky: ředitel – byrokrat, ředitel – ideolog, ředitel – diktátor, dokonce i ředitel – alkoholik. Ale jen jedinému slušel přívlastek ředitel – PEDAGOG, panu Živnému. Možná jste očekávali označení ředitel – matematik, ale pro mě byl hlavně člověkem s pochopením pro zranitelnou študáckou duši. Nesmazatelně se mi do paměti vryla jedna drobná příhoda, která dokresluje jeho úžasný pedagogický cit.

Pan ředitel, celostátně uznávaný odborník přes fyziku, měl na starosti organizaci krajského kola fyzikální olympiády. Souvisela s tím řada administrativních úkonů. Vybral si mě, abych mu s nimi pomohla (sama jsem řešila pouze matematickou olympiádu). Byla

to otázka obrovské důvěry, neboť jsem kompletovala řešená zadání školních kol, dávala je do obálek a připravovala na odeslání všem středním školám v kraji. Tenkrát jsem neodolala pokušení a jeden výtisk si vzala – pro své spolužáky. Jeden s nich opsal vzorové řešení i „s chlupy“ – tedy nejen postup, ale označení neznámých, parametrů, slovní doprovod – zkrátka vše. Věděla jsem, že je zle. Zklamala jsem důvěru toho, kdo mi věřil a navíc byl pro mě obrovskou autoritou.

„Věro, máš jít do ředitelny, Živný chce s tebou mluvit“, vyřídila mi vzkaz spolužačka. Už je to tady. Krve by se ve mě nedořezal. Chodba ze třídy do ředitelny se mi zdála nekonečně dlouhá. S malou dušičkou jsem zaklapala na dveře a vstoupila. Jaké bylo pro mě překvapení, když pan Živný řekl: „Věro, přišly další příklady. Roztříd' je, však už víš jak.“ Dlouze se na mě podíval. Oba jsme věděli své. Byl si jistý, že svou dobročinnost už nezopakují. Nemýlil se.

Jeho velkolepost a znalost úskalí lidské duše mi dodnes hodně pomáhá, když řeším různé problémy, nejen studentské. Odborná profesionalita spojená s uplatňovanými životními zkušenostmi, lidským přístupem a nadhledem, náročnost k sobě i ostatním, to byla atmosféra školy řízené Františkem Živným. Není divu, že v té době působily a vyrůstaly pod jeho vedením další kantorské osobnosti (zmíním prof. Látala, prof. Nikla a další), které se pro studenty staly přirozenými vzory. Z dnešního pohledu si lze jen postesknout, že se nerodí pedagogové jejich formátu. Nebo je snad školství stále více svazováno byrokracií, nařízeními a zákazy tak, že tvořiví a aktivní lidé, plní odhodlání a nápadů hledají své uplatnění v jiných oborech? Kde je svoboda myšlení, kterou nám přinesla sametová revoluce? Ve školách se prosazuje velmi obtížně a pozvolna. Tam se projevuje hlavně vzrůstající agresivita a násilí, a to si vyžaduje úplně jiné výchovné metody.

Příloha LIII

Vzpomínka doc. RNDr. Jiřího Ivánka, CSc. (K textu na straně: 92.)

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se ve škole uskutečnila příprava školního kola matematické olympiády. Mladý Jiří si z nástěnky opsal zadání, vyplnil jej, „s třesoucímá rukama“ odevzdal a týden čekal na verdikt. Nakonec byl tím, kdo třikrát vyhrál matematickou olympiádu na krajské úrovni (maturoval v roce 1971). Vliv jeho profesora, Františka Živného, byl patrný.

Při matematických olympiádách Ivánek úlohy vždy vyřešil, přesto našel profesor ještě další, jiné způsoby řešení příkladů. Měl krásné písmo, jenž je dodnes pro doc. Ivánka spojeno s „průzračností matematiky“.

Živný naučil základy, ale už složitější matematiku. Projevoval citlivý přístup, zároveň podporoval a ukazoval cesty k řešení. V té době vedl nepovinný matematický kroužek, kde zájemci z řad žáků řešili také tzv. diofantické rovnice (rovnice, u nichž se hledá řešení v celých číslech). Profesor Živný vedl přednášky zcela novým způsobem, i v jejich rámci byl velice noblesním pánem.

Ivánek šel studovat matematiku do Prahy, s Živným udržoval písemný kontakt. Když pobýval během léta v Bohumíně, občas jej navštěvoval. Svému profesorovi věnoval také vlastní první skripta.

Gymnázium bylo architektonicky řešeno jako školní budova skvěle, tehdy mělo dvě posluchárny klasického amfiteátrového typu. Jedna byla určena pro přírodovědné předměty, druhá posluchárna sloužila výuce fyziky. V rohu místnosti stál padostroj, jenž sloužil pro demonstraci volného pádu předmětů. Pokud studenti přišli do fyzikálního kabinetu, byli překvapeni, jak bylo vybavení v tehdejší době zastaralé. V dobách, kdy byl inventář pořizován, většina věcí byla novinkou a bohumínská škola jednou z prvních v regionu, jež byly takto vybaveny. Snahou učitele bylo demonstrovat pokrok v technice, „být s dobou“, seznámit žáky s moderními výdobytky techniky. V současnosti je, dle názoru doc. Ivánka, fyzikální kabinet vybaven, bohužel, spíše pro základní pokusy.

Příloha LIV

Vzpomínka doc. RNDr. Oldřicha Lepila, CSc.
(K textu poznámky pod čarou č. 234 na straně: 94.)

Seznámili a setkávali se na půdě Jednoty českých matematiků a fyziků, jejímiž byli oba členy. Živný byl zakládajícím členem ostravské pobočky JČMF, ředitelem v oné době jedenáctileté školy (transformující se na střední všeobecně vzdělávací školu - SVVŠ); Lepil učil na jedenáctiletce v tehdejší Gottwaldově (nynější Zlín), vedl fyzikální kroužek, publikoval v časopise „Fyzika ve škole“. Časopis redigoval tehdejší děkan Přírodovědecké fakulty, profesor RNDr. Josef Fuka, který projevil zájem, aby Lepil přešel na olomouckou SVVŠ.

Protože se pro uvedený typ školy připravovala nová série učebnic – koncepce nových učebnic se připravovala již v letech 1961 - 1962 – vyhledávalo ministerstvo školství možné autory. Fuka s Lepilem spolupracovali při tvorbě Fyziky pro III. ročník SVVŠ. Měla být vydána také učebnice pro laboratorní práce z fyziky. Ministerstvo školství tehdy určilo, že profesor Živný bude hlavním autorem a Oldřich Lepil spoluautorem uvedené učebnice. Práci si rozdělili téměř napůl. Profesor Živný napsal části zabývající se mechanikou, termikou, kmitáním a optikou, docent Lepil byl autorem úloh z elektřiny, fotografování, astronomických pozorování, prací z radiotechniky.

Při výuce v Gottwaldově se Lepil dostal ke Krátkému filmu, kde se seznámil s animátorem, panem Bártou, jenž se později stal výtvarníkem právě pro učebnici „Praktických cvičení“.

Aby měli oba spolupracovníci možnost blíže se poznat, navštívil docent Lepil profesora Živného v Bohumíně. Vzpomínal na dojem, jakým na něj působila ředitelna s koženými klubovkami a nábytkem „jako z první republiky“. Upamatoval se i na takový detail, že byl paní Živnou v ředitelské vilce připraven oběd na počest jeho návštěvy. Blíže se však oba pánové nepoznali.

Příloha LV

Pamětní tabule v prostorách bohumínského gymnázia Františka Živného.
(Fotografie ve vlastnictví Mgr. Jany Rozsypalové.)
K textu na straně: 95.

Slavnostní odhalení proběhlo dne 5. října 1996 při oslavách 75. výročí založení gymnázia v Bohumíně.

Příloha LVI

Pozvánka na výstavu ke 100. výročí narození Františka Živného.
(Originál pozvánky ve vlastnictví Mgr. Olgy Wimmerové.)
K textu na straně: 95.

1902 - 2002

"100 let"

František Živný

**Městská knihovna Bohumín,
Gymnázium Františka Živného
a Sokol Záblatí**

Vás srdečně zvou

**na besedu a přátelské vzpomínkové setkání
při příležitosti 100. výročí narození
prof. Františka Živného**

**v pondělí 14. 10. 2002 v 17 hodin
v městské knihovně.**

**Současně bude zahájena výstava „Historie
a současnost bohumínského gymnázia“.**

Příloha LVII

Současná podoba objektu a logo gymnázia v Bohumíně.

(Fotografie na internetové stránce Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.

Originály ve vlastnictví Gymnázia Františka Živného.)

K textu na straně: 95.

Příloha LVIII

Hlavní budova gymnázia a objekt pro výuku výpočetní techniky, informatiky a administrativy – někdejší ředitelská vila.

(Originály fotografií ve vlastnictví gymnázia v Bohumíně.)

Příloha LIX

Fotomapa s umístěním budovy Gymnázia Františka Živného v Bohumíně.
(Vpravo vedle gymnázia je viditelná stavba bývalé ředitelské vily, jižně od obou objektů je pod rodinnými domky dobře patrná železniční trať. Fotografie dostupná na internetové stránce <http://www.mapy.cz>.)
K textu na straně: 47, 53.

Annotation of a diploma project

- 1. Title of the project:** František Živný – life and work of a Czech pedagogue in 20th century
- 2. Surname and name:** Mottlová Hana
- 3. Department:** of pedagogy with all-school field of activity
Pedagogical faculty of UP in Olomouc
- 4. Branch:** pedagogy – administrative activity
- 5. Head of the project:** Mgr. Pavel Neumeister
- 6. Number of pages:** 103
- 7. Number of appendices:** 59
- 8. Year of the defence:** 2006
- 9. Key words:** secondary school system, grammar school, reformative genuine grammar school, genuine grammar school, comprehensive school, education reform, education law, Silesia, region of Těšín, Bohumín, František Živný
- 10. Summary:** The diploma project deals with the life and work of a secondary pedagogue, professor and headmaster of a grammar school in Bohumín. The analysis of a historical development in the whole work is being studied in three main layers. At first, there is compiled a forming of social concepts of a secondary school system in connection with important events of social, political and cultural life in our state. Then, there follows a characteristic of gradual changes in organisation of secondary school system within the region. The practical part of the project introduces the third layer, in which there are mentioned changes supported by concrete example of a development of the grammar school and the professor Živný's life.

ANOTACE DIPLOMOVÉ PRÁCE

- 1. Název práce:** František Živný – život a dílo českého pedagoga 20. století
- 2. Příjmení a jméno:** Mottlová Hana
- 3. Katedra:** pedagogiky s celoškolskou působností Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
- 4. Obor:** pedagogika – správní činnost
- 5. Vedoucí práce:** Mgr. Pavel Neumeister
- 6. Počet stran:** 103
- 7. Počet příloh:** 59
- 8. Rok obhajoby:** 2006
- 9. Klíčová slova:** střední školství, gymnázium, reformní reálné gymnázium, reálné gymnázium, střední všeobecně vzdělávací škola, školská reforma, školský zákon, Slezsko, Těšínsko, Bohumín, František Živný
- 10. Resumé:** Diplomová práce je věnována životu a dílu středoškolského pedagoga, profesora a ředitele gymnázia v Bohumíně, pana Františka Živného. Analýza historického vývoje je v celé práci průběžně sledována ve třech základních vrstvách. Nejprve je zpracováno utváření společenských pojetí středního školství v souvislosti s významnými událostmi sociálního, politického a kulturního života státu. Na jejich deskripci navazuje charakteristika postupných změn v organizaci středního školství v rámci regionu. Praktickou část práce představuje třetí analyzovaná rovina, v níž jsou uváděné změny dokládány na konkrétní ukázce vývoje gymnázia a života profesora Živného.